

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

کەراوە بوو و تێکەشتی پێشینی
(٥)

ههرا مکهراوه کان

که خه ئکی فهرا مۆشی کردوون
پێویسته لیان به وریا بین

منتدی اقرأ الثقافی
www.qla.ahlamontada.com

نوێینی
محمد صالح المنجد

پیداچوندهی وەرگیرانی
د. صلاح الدین عبدالکریم کاوه اکرم سهنگاوی

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

براي دانلود كتابهاي مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى اقرا النفاي)

بۆدابهزاندهن چۆرهما كتيپ:سەردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتيب (كوردی , عربي , فارسي)

قورئان و سوننهت
بدتنگه یشتنی پیشینی نومدهت

(۶)

چه رامکراوه کان

که خه لکی فه راموشی کردوون و پیویسته لییان به وریا بین

نوسینی
محمد صالح منجد

وه رگیزانی:
کاوه اکرم سهنگاوی

بیذاچوونه وهی:
ماموستا صلاح الدین عبدالکریم

ماfi چاپکردن و له بهرگرتنه و هی پاریزراوه
بو

کتیبه خاندی سیفا - رختیبه گیتی

(۲)

چاپخانه ی سیفا - شه قامی مهوله وی

چاپی یه که م

ن ل ه ا ک م ل م - ۲۰۱۰ ز

ن ل ه ا ک م ل م - ۲۰۱۰ ز

گه رانه وه بو قورئان و سوننه ت

به تیگه یشتنی پیشینی نوممه ت

رخیسه م (۶)

عجه و آله عجمه

ژماره ی سپاردن

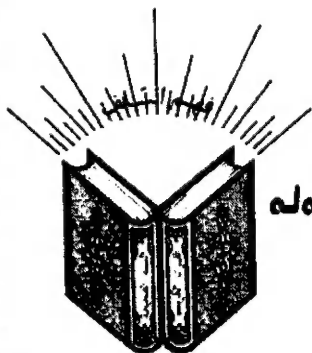
(۲۵۲۹)

ن ل ه ا ک م ل م

ن ل ه ا ک م ل م

ن ل ه ا ک م ل م

ن ل ه ا ک م ل م

بهره ده به بلا و کراوه کانی

سایتنس فیرده وس

پښتو کړدن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنْ أَصْدَقَ الْحَدِيثَ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

خوبینه دس به پښتو:

هم کتیبې بمرده ستت یه کتیکه له کتیبې ناوداره کانی «محمد صالح المنجد» به ناوی «محرمات التي إستهان بها الناس يجب الحذر منها» باس له زورتړینی نوم بابه تانه ده کات که له شریعتی پیروزی نیسلام دا حرام کراونو له ناو خه لکی دا پشنگوی خراونو فراموش کراون.

وه هر باسیکیشی هینابی به لگې بو هیناوه تپوه له قورئانو سوننت بو نومو خوتنر لسمر چاوپوښنی پی هه لگړی و به به لگپوه حرامه کان بناسی. وه پرون کړدنوه یه کی کورتیش داوه سبهارت به هر بابه تیکی.

همروه کو له ناویشانه که یوه درده کوی نومو هم کتیبېدا هاتووه باسکراوه زیاتر ناماژه بهو بابه تانه کراوه که شریعت حرامی کردووه به لام خه لکی فراموشیان کردووه گوئی پی نادهن.

کتیب و نوسراو نهمانه تیکی خاوه نه که یستی له لای خوینهر، بو یه پیوسته پاریزگاری لی بکری و وه کو خوی بخوینریتسه وه به خه لکی رابگه یهنری و کتومت وه کو خوی وه رگیپر و بخریتسه بهر دهستی خوینهر، بهر بو یه دروست نی یه به ناوی کتیپیکه وه شت به خه لکی رابگه یهنری و بدریتسه پال نهو کتیپیکه وه کتیپهش دا نهی و، دروست نی یه بو وه رگیپر به تاره زوی خوی یاری به نوسراوی دانهر بکات و هندیکی لابیات و هندی شتی بو زیاده بکات و تیکه لی بکات له گه ل نوسراوی دانهر دا، چونکه نهو دهیته خیانهت و ناپاکی کردن لهو نهمانهت و درو بو هتان کردنه به دهه نوسره که یه وه.

جا یه کیك لهو کتیپانی نهو خیانهته گه وهی بهرامهر کراوه له وه رگیپانه کهی دا نهمانهته کهی نه پاریزراوه و دروی شاخدارو بو هتانی بالدار به دهه نوسره که یه وه کراوه نهو کتیپیه که له ۶/۳۰ سالی ۱۹۹۶ له لایمن «پیشرو عبدالقادر» وه، وه رگیپایه سه زمانی کوردی به ناویشانی «حرامه فرموش کراوه کان»، نهو وه رگیپر له سه ده تای چاپه کانی یه کهم دا سی باسی گه وه و گرنگی لهه کتیپیه ده هیئاو کتیپیه کهی به ناتواوی خستوت بهر دهستی خوینهران، نهویش «باسی گورانی و موسیقا و ونه گرتن» بو.

جا کاتیك خیانهت و نا پاکیه کهی بو خوینهران ناشکرا بو، وه په خه لی لی گیرا بو وه قسهو باسی خوینهران، له چاپی دووه دا نهو چهند باسی خستوه نیو کتیپیه که وه پیشه کهی دا ههولی دا به بیانوی سی سه وه بهر وه به پاساوی ناشه عی پینهی خیانهته کهی بکات و ده لی: نهو سی بابه تهی که له کتیپیه که ده هیئاو وه باسه نهو کراوه هوکاره کهی نهو بوو راو بو چوونی هندی

له ماموستيانم وهرگرتووه به باشيان نذراني لهم زروفدا ثم باسانه وريگيرم.

بهلام کاتيک که ثم باسانم خستوته ناو کتيبه کموه کومه لیک خيانه تي تری کردووه، هملی داوه سرباسه کان نه قل بکات بهلام ناوهرپوکی وهرگيرراوه که له گهل نه صلی کتيبه کمدا زور دوورن له یه کموه. لهوانم که دهست کاری کردووه:

* باسی گوزاني و موسيقا که سهره تا قسه کاني نوسمري هيناوه و پاشان قسه مې «د. يوسف قهرزاي» نه قل کردووه و له گهل نوسراوه کمدا تيکه لي کردووه، تاوه کو وای نيشان بذات که همه نوسره که خوی باسی کردووه.

* کاتيک باسی بويه کردنی سهر پيش ده کات به پهنگی پش، وه کاتيک باسی وينه گرتن ده کات، همان خيانه ت دووباره ده کاتوه.

همه سهره پای نهوی که به هوه سی خوی دهست کاری وهرگيرانه کمی کردووه چونی بو هاتبی ناوه ها وهرگيرپاوه.

سهرچاوهی هممو ثم غدر و خيانه تانه نهوی به که ثم بابيه تانه له گهل حمزو ناره زو بهرژه وندي خوی و حيزيه کمی دا ناگوخي و ترسی خودای له دل دا نی یه و بیر لهوه ناکاتوه که سبهی له قیامت دا لیپرسینهوی له گهل ده کریت و لهسر ثم خيانه ت و ناپاکیه محاسبه ده کریت.

جا **سایتي فیردهوس** وه کو هرکی سهرشانی خوی به پیوستی زانی ثم کتيبه وهرگيرپتوه سهر زمانی کوردی و خوینسر ناشنا بکاتوه به نه صلی کتيبه که نوسر چونی نویسموه ناوه ها بيخاته بهر دهستی خوینسری کورد زمان.

سهره تاش لهم وهرگيرانه دا پيشه کی یه کمان نویسموه سهاره ت به حقیقه تی هلاک و حرام، که په یوه ست بوون پیانمونه هرک و هزیفمی سهرشانی

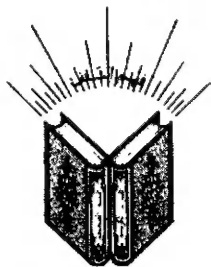

ئینسانەو، تەنھا زاتیکیش کە مافی ئەرەوێ هەبێ و شیایێ ئەرەو بێ حەلال و حەرام دیاری بکات تەنھا خودایەو بەس.

بۆیە ئامۆژگاریمان بۆ هەموو خوێنەرێک ئەرەوێە پیش وەخت ئەرەوێ پیشەکی یە بە وردی بخوێنیتەرەو جوان لێ دیکەتی سەریاس و دەرەخاسەکان بەدات لێ هەر بڕگەیەکی، وە لێر پیشەکیەدا هەر دێرێک کە بەگەرەوێ نوسرابێ یان خەتی بە ژێردا درابێ، ئەرەوێ نەتیجەو نەنجام گیرێکێ ژۆر گەرنگە بۆ هەتا لێی تێنەگەیشتی بەسەرێ دا مەرۆ، چونکە نەگەر لێر پیشەکیە تێبگەوێ وەکو خۆی ئەرەوێ بۆت دەرەوێ کەرۆ کە قسەکردن دەرەوێ حەلال و حەرام هەرەو کاریکی ئاسان نی یە کە خەلکی ئەرەوێ چاوە نەترسانە بە ئەرەزووی خوێان دەم لێ حەلال کردن و حەرامکردن دەکوێن بۆ بەژەوێندی و پازی کردن و گەردکردنەرەوێ خەلکی لێ دەرەوێ خۆی و دەستەو تاقم و حزبەکی .

وصلی اللہ وسلم علی رسولہ الامین، وءالہ الطاہرین، وأصحابہ الأکرمین ، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنتہ علی فہم صحابہ إلی یوم الدین.

سایتی فیردەوس

قورئان و سوننەت

بە تێنەگەیشتی پیشینی ئومەت

www.firdews.com

پيشه‌کي وه رگير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ئینسان پلهو پایه‌کي زۆر گه‌وره و به‌رزو گرنگی هه‌یه، که‌هیچ دروست کراوێکی نیو بونه‌وه‌ر نایگاتی، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌که هه‌رچی له ئاسمان و زه‌ویدا هه‌یه خوا بۆ ئینسانی مل که‌چ کردوه که سودی ئیوه‌رگری و له‌ژیانی و گوزه‌رانی دنیادا لێی سود مهن‌دبن.

وه‌کو خ‌وای په‌روه‌ردگار خ‌وی ده‌فه‌رمووی :-

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلْيَسْغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَنْفَكُرُونَ ﴿١٣﴾ (الحجّاتية: ١٢ - ١٣)

واته:- هه‌ر خوا خ‌وی ده‌ریای بۆ ئیوه مل که‌چ و ژیربار کردوه، تا به‌فه‌رمانی خودا که‌شتی له ناویدا به‌گه‌ڕێ بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی بێی .. وه بۆ ئه‌وه‌ی له‌و به‌خشش و نیعمه‌تانه‌ی که‌ خودا دا‌یناوه له‌ده‌ریادا ئیوه لێی سود مهن‌دبن .. وه هه‌رچی له ئاسمان و زه‌ویدا‌یه، هه‌ر هه‌مووی خودا به‌مه‌یهره‌بانی خ‌وی بۆ ئیوه‌ی ده‌سته‌مۆ‌کردوه بۆ ئه‌وه‌ی له‌ژیانی دنیادا لێی به‌هه‌ر مهن‌د بن .. ئا ئه‌مانه به‌لگه‌و نیشان‌ه‌ی پ‌وون و ئاشک‌رای تێدا‌یه بۆ که‌سانی که‌ بیه‌ر به‌که‌نه‌وه‌ر بزانن که‌هی که‌مه‌تی دروست بوونی ئه‌م بونه‌وه‌ره چی یه.

له‌ئایه‌ته‌کانی قورئاندا به‌لگه‌و نیشان‌ه‌ی زۆری تێدا‌یه که‌به‌اس له‌وه ده‌کات و ئه‌وه ده‌سه‌لێنێ که‌ ئه‌م گه‌ردوونه‌و ئه‌وه‌ی ئه‌م بونه‌وه‌ره‌دا هه‌یه، هه‌ر هه‌مووی خودا له‌پێناو مرۆ‌فدا دروستی کردوه و ژیرباری کردوه و، به‌جۆ‌رتیک پێک خ‌راوه و دان‌راوه له‌گه‌ڵ

سروشت و ژيانی دا بگوفی ، و به نه ندازهو چوښه تی یه کی ودها دروست کراوه و بدی هیتر اوه کڅړیانی مروژی پی چاک و تمواو بی .

وه هدرشتیک بوژیانی ټینسان پیوړستی و زهروړه تی ژيانی بی خودا بوی ناماده کړدوه و له گمل سروشتی ژيانی دا گونجاندوړه تی ، و هدرشتیک کعبته مایه کوسپ و ته گمړه و ریگر لمړیانیدا خودا لای بردووه نه بهیشتووه .

لموړه دهرده کموئ که ټینسان ټمرکیکی گرنګ و کاریکی گموره و وزیفه یه کی پر بایه خی وای پی سپیتردراوه و لسمر دانراوه که هیچ شتیکی دیکه نیوونموړ توانای هدلگرتنی ټمو بارهو جی به جی کردنی ټمو کاره ی نی یه .

که وایووه :-

ټم ټاسمان و زهوی و بونه وهره ی که له خزمهت ټینسان دا
دانراوه هرواشتیکی گالته و بی سود نی یه هروا به خوړایی و به
به تال دروست نه بووه .

ټم راستی یش له چندها نایه تی قورثاندا دهرده کموئ :-

وه کو خوی پمروردگار ده فرموئ :-

﴿ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴾ (القيامة: ۳۶) .

واته: نایا تادمیزاد واده زانی همروا وازی لی ده هیتریت و به خوړایی و بی مدهست دروست بووه .

وه له جیگه یه کی تر دا خودا ناوا ده فرموئ :-

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴾

(۲۷) اَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِ اَمْ يَجْعَلُ

الْمُؤْمِنِينَ كَالْفَجَّارِ ﴿ ۲۸ ﴾ (ص: ۲۷-۲۸) .

واته: ئيمه ئاسمان و زهوى و ئموى ده كويته نيوانيموه، همروا به پوچ و بى
 حيكمت و همونتته كارى دروست نه كرده، ئمى بىرو باوه رهى كهوا بزاني بى
 حيكمت دروست بون، ئمى گومان و بۆچونى بى باوه پانه، سزاي سهخت بۆ ئمى بى
 باوه پانه ههيه له ناگرى دۆزه خدا.

وه له عمدا لهتى خودايه نابى كافر و موسلمان له يهك ترازودا دابنرى و وه كو يهك و
 يهك سهره نجاميان ههين، بۆيه ده فرموى:

ته گهر بونمهر بى حيكمت دروست بوو بى، ئمى ئايا ئموانى ئيمانين هيناره و
 كرده وى باشيان كرده، ده كرئ و ده گوئى وه كو خراپه كاران مامه ئهيان له گه ئدا
 بكرئ، ده شى خواى هه كيم و كارزان چا كه كاران و خراپه كاران وه كو يهك تهماشا
 بكات و يهك هيسايان بۆ بكات.

جانه گهر قيامت و لى پرسينه نى و به چا كه كار نويزرى چا كه ت كرد و
 به خراپه كار نويزرى خراپه ت كرد، ماناي وايه وه ك يهك تهماشا كراون و هيساب
 كراون، ئموش له خوايه كى دادوهرى داناو كارزان و هه كيم ناوه شيتمه .

جامادام : بونه وهر ههروا به گالته و بى مه به ست نه خراوه ته

خزمه تى مروقه وه :

كه واته :

حيكمت و مه به ستى كى گه و ره و پر بابه خ ههيه ، ده بى ت مروقه
وه كو وه زيفه ي سه ر شانى خو ي جى به جى كات، وه ئه و
وه زيفه يه ش هه قى كى خوا ي په ره و ده گاره و ده بى ئاداي كات.

وه كو خوا ي په ره و ده گار ده فرموى :-

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَعِبٍ ۖ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾﴾ (الدخان: ٣٨-٣٩) .

واته: ټیمه ناسمان و زهوی و ټموی لهټیوانیان دا هدی، همرو بۆ گالتو یاری دروست نه کردوه، دروستمان نه کردون تنها له پیتار بدهیټنانی هدیټکدا نهبی، که ټو حقهش ټمک و وهزیفی سهرشانی مرۆڅه، بهلام زۆریه خه لکی مسنولیهتی سهرشانی خۆی نازانی و درک بهو حقیقه تهناکات بۆیه گومانی وادهبات که بونهور بهبی مههست دروست بویی.

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ﴾ (الحجر: ۸۵)

واته: ناسمان و زهوی و ټموی لهټیوانیاندا یه دروستمان نه کردوه تنها له پیتار هیتانه دی حقهټکدانه بی، که مرۆڅ ده بی ټو حقه هه لگړی و جی به جی کات، وه بیگومان قیامهتش دی و له سر ټو حقه می که بوی دروست کرابوون مامه لهیان له گه لدا ده کړی و ټموی حقه که می جی به جی ی کرد بی و به جوانی نادای کرد بی ټوا خوش بهختی و بهخته وری و ټوخ ژینی بۆ خۆی مسۆگه ده کات، بهلام ټموی حقه که می به جی نه گه یانده بی ټوا به بهختی و چاره رشی و تال ژینی بۆ خۆی دابین ده کات.

وه ټو حکمهت و مه به سته گه وړه و گرنه می که مرۆڅ له پیتا ویدا دروست بووه و وه کو وه زیفه و نه رکڼکی پر بایه می سهرشانی خۆی ده بی جی به جی کات بریتی یه له : به ندایه تی کردنی خوی په ووه ردگار.
وه کو خوی په ووه ردگار ده فرموی :-

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِعِبَادُونِي﴾ (الذاریات: ۵۶)

واته: مرۆڅ و جنۆکه م دروست نه کردوه تنها بۆ به ندایه تی کردنی خۆم نهبی. وه ټم به ندایه تی کردنه ش گه وړه ترین حق و مافی که که خوی په ووه ردگار له سر مرۆڅی دانابی.

وہ کو پیغمبر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَسَلَّمَ) بہ (موعاذی کوری (جبل) ی
فرمود، تیا دہ زانی مافی خوا لسمہ بندہ گانی چی یہ؟ تمویش وتی خوا
پیغمبرہ کی باشتہ دہ زانن.

فرمودی:-

«حَقَّ اللّٰهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا».

واتہ: «حق و مافی خوا لسمہ بندہ گانی تمویہ کہ پیپرستن و بندایمتی بؤ بکمن
و ہارمشی بؤ دانننن»^(۱).

کہ و ابوو:-

مرؤ ہمتا تمکاتہ تمو شان و شکو پلمو پایہ ہمرزی دہ بی و تمو ریزو حورمہ تہی
دہ پاریزری، کہ حکمتی خولقی تراوی خوی کہ بندایمتی کردنہ بؤ خوا لہ خوی دا
دینیتہ دی، و تمو تمکمی پی ی سپی تراوہ ہباشی جی بہ جی کات و بہ جوانی
نادایکات .

تہ گمر نا بہموی لادان و سمریتچی یموہ و بہموی کوفرو شیرک و بی باوہ پرموہ
دہ چیتہ ریزی ناژہل و بگرہ خراپیش .

جامادام : ژبانی دنیا بؤ تمو بہ مرؤ دراوہ کہ بندایمتی خوی تیدا بکات :

کہ واتہ:-

ژبانی دنیا تاقہ دہر فمت و مہیدانی تاقی کردنموہی مرؤ تہ و نتیجہ و تہ نجامی
تاقی کردنموہ کدش لہ قیامتدا دہیینی و دہست دہ کموی، وہ بابہ تہ تمو تاقی
کردنموہیش ہریتی یہ لہ بندایمتی کردنی خوا و تمنہا پمرستنی .

جا لہ و موہ دہر دہ کہ وین :

کہ مرؤ بؤ تم ژبانہ کورت و زوو تپہرہی دنیا دروست نہ کراوہ و ہمدینہ ہی تراوہ،
بہ لکو بؤ ژبانیکی ہمیشہی نمبراوہ خولقی تراوہ کہ لہ دوا رؤژدا دہیینی، و لک

(۱) صحیح البخاری - (۹ / ۴۵۹)

تهنجام و بهرهممی ئهم ژيانی دنيایه، وهئو ژيانه نمپراوهی قیامتش ده کری به دوو بهمشوه به گویرهی تاقی کردنهوه کفی ژيانی دنیا:-

یان بهمهشتی پرنازو نیعمته بو ئهو کسانهی بهندایهتی راستهقینهیان بو خوا کردووه. وهیان دوزهخی پر ژان و شینه بو ئهو کسانهی بهندایهتیان بو خوا نهکردووه و به تنها ئهویان نمپرستووه.

وه بهندایهتی و عبادتهتیش که ئینسانی له پیناودا دروست بووه:

ناریکی گشتی و گشتگره بههموو کردارو گفتاریک که که تهغامدانیان خودا پیی خوش بی و لیی پازی بی، وه بو دورکوتهوه له هموو کردارو گفتاریک که خودا پیی ناخوش بی و لیی ناپازی بی، بهمرجی مهبستی نیو دل له کردن و نهکردنی ئهو شتانهش دا تنها خودا بی، وه چوتیهتی و شیوازی کردن و نهکردنهکش له گهل سوننهی پیغمبردا (صلی الله علیه وسلم) پیکارپیتک و تمبابی.

وهئو کردارو گفتارانهش که نهجامدانیان خودا پیی خوشه و لیی رازیه نهوهیه:

ئهوێ خودا فرمانی پی کردبی جی بهجی کری وئهوێ خوا قهدهغهی کردووه وازی لی بهیترئ. واته گوپرایهئ و پابهندی دینی خودا بی هم به عقیده و بهیواوه، هم به کردارو گفتار.

جا همرکات پهیرهوی دین و بهرنامهی خودای کرد و ئهوێ خودا فرمانی پینکردبوو جی بهجی کردو، ئهوێ خودا قهدهغهی کردبوو وازی لی هیئا، ئهو ئهو پیری خوشهویستی و ملکهچی بو خودا دهبرپوه و خودای به پرسترای خوی داناوه و پرستنی بو خودا تهنجام داوه.

بهلام نهگهر ئینسان پهیرهوی دین و بهرنامهی غیری خودا بی و ئهوێ خودا فرمانی پینکردبوو جی بهجی نهکا و، ئهوێ خودا قهدهغهی کردبوو وازی لی نههیئا

، ئەوا خوشەویستی و ملکهچی بوّ خودا دەرئە بریوه و پەرستنی بوّ خودا ئەنجام
نەداوه.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (الفاتحة: ٥) .

واتە : خودایە ئەنھا توو دەپەرستین بەجۆرێک ئەوەی توو پێت خوش بێ و پێی پازی بێ
 جێ بەجێ دەکەین، وە ئەوەی توو پێت ناخوش بێ و لێی ناپازی بێ وازی لێ دێ نین و
 تووخی ناکوین، وە هەر لە تۆش داوای کۆمەکی دەکەین بوو ئەوەی یارمەتی دەرمان
 بێ بوو ئەنھا پەرستی خۆت.

کەوابوو :

ئینسان ناتوانی بەتەواوی ئەو بەندایەتی و عیبادەتە جێ بەجێ
کات کە لە پێناویدا دروست بووه تارەکو : ئەپرێ خوشەویستی و ملکهچی
 بوو خودا دەرەبەرێ، وە ئەو خوشەویستی و ملکهچییەش وای لێ بکات گۆڕایەلێ
 تەواو بوو خواي پەرورەدگاری دەرەبەرێ و فرمانەکانی جێ بەجێ بکات و تووخی
 حەرامکراوەکانی نەکەوێ .

جا ئینسان هەتا زیاتر پابەندی دینی خودا بێ و چاکتر جێ بەجێ کاری فرمانەکان
 بێ و باشتەر لە حەرامەکان دوورە پەرێز بێ، ئەوا تەواتر خوشەویستی و ملکهچی بوو
 خودا دەربرپوه، بەوەش عیبادەتی کاملتری بوو خودا ئەنجام داوه .

بەپێی ئەو باسە پێشوو ئەتوانین بڵێین:

پابەندیبوون بە حەلال و حەرامەکانی خواي پەرورەدگارەوه، بەشێکە

لەو عیبادەتەي کە ئینسان لە پێناوی دا دروست بووه:

وەکو خودا خۆی دەفرموی :-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كَلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

﴿البقرة: ١٧٢﴾ واتە: ئەي ئەوانەي وابەرەتەن هێناوه، لەو رۆزی یە پاک و سود

به‌خشانه بخون کپیتمان داون و سوپاس گوزاری بۆ خوا بکمن، نه‌گمر به‌راستی به‌ندایه‌تی بۆ
ئمو ده‌کمن.

لی‌ره‌دا خوی گموره ده‌فرمووی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ واته: نه‌گمر راست
ده‌کمن عیباده‌ت و به‌نده‌یی بۆ خوا ده‌کمن ئنوا ده‌بی به‌شهریعه‌تی خواوه پابه‌ند بن و
هه‌رچی خوا بۆی هه‌لال کردوون ئیوه‌ش ده‌بی به‌هه‌لالی بزائن و ئینی به‌هه‌رمه‌ند بن و
هه‌رچی خوا حه‌رامی کردووه ده‌بی به‌هه‌رامی بزائن و خۆتانی لی به‌دوور بگرن.

﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ (یوسف: ۴۰)، واته: حوکم ی حق و
دادپه‌روه‌ری ته‌نها حوکمی خوايه که شیای ئموه بی هه‌لال و هه‌رام دیاری بکات، وه
فرمانی کردووه که جگه لئو نه‌په‌رستین و به‌ندایه‌تی بۆ کسی تر نه‌که‌ین ته‌نها خوی
نه‌بی.

لی‌ره‌دا خوی په‌روه‌ردگار ده‌فرمووی: ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾ باسی حاکیه‌تی خوی ده‌کات
که دیاری کردنی هه‌لال و هه‌رام و فرمان و نه‌هییه، پاشان پابه‌ندبوونی ئیتمه‌ش به‌و
حاکیه‌ت و هه‌لال هه‌رامی که خوی دیاری کردووه به‌عیباده‌ت و ته‌نها خواپه‌رستی
وه‌صف کردووه، که ده‌فرمووی: ﴿أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ وه فرمانی کردووه که جگه
لئو نه‌په‌رستین و عیباده‌ت بۆ کسی تر نه‌که‌ین ته‌نها خوی نه‌بی.

جاسادام:-

پابه‌ند بوون به‌ حوکم و شه‌ریعه‌ت و هه‌لال و هه‌رامی خواوه عیباده‌ت و
په‌رستن بۆ خودا.

که‌واته:-

پابه‌ند بوون به‌به‌رنامه و هه‌لال و هه‌رامی هه‌رکس و لایه‌نیکی دیکه
به‌ندایه‌تی و په‌رستن ئه‌نجام دانه بوئه و کس ولایه‌نه .

هه‌ر وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار باسی حال و کرداری گاور و جوله‌که‌مان بۆ ده‌کات که یه‌کێک
له‌ سه‌ره‌که‌تێن هوکار و ناخۆلاترین پێشه‌یان و قیزه‌وترین سیفه‌تیاان که بووه‌مایه‌ی

کافریونیان و له ږنگا ده چونیان نموه بوو که : حلال و حرامی غهیری خودایان قبول
 کرد و بهرنامی ژبیانیان له غهیری خوداوه ودرگرت و بهرنامی خودایان پشت گوځ خست
 و نموی بدلتیان بوو هیشتیانده و نموی بدلتیان نه بوو لایان برد یان گوځیان و دهست
 کاریان کرد، تا بهو جوړه حوکم و شریعتی خودایان له کارخست .
 وه کو خودا ده فرموی :

﴿ اَتَّخِذُواْ اٰخْبَارَهُمْ وَرُهْبَنَهُمْ اَرْكَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ
 وَمَا اُمْرُوْا۟ اِلَّا لِيَعْبُدُوْا۟ اِلٰهًا وَحِدًا لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ مُبَيِّنُكُمْ عَمَّا
 يُشْرِكُوْنَ ۝۶۸ ﴾ (التوبة: ۳۱)

واته: جوله که و گاوه کان زاناو پیاو چاکه کانی خوځیانیان کړدبوو به خوا
 لغهیری خوا، چونکه وکړدبوویانیان به فرمانپوه و بهیښچواندی شرعی خوا
 حلال و حرامیان لږ ودره گرتن ، وه (عسی ای کوری (مریم) یشیان کړدبوو به
 خویاه کی تر له غهیری خوا ، چونکه کړدبوویان به فریاد گوزاری خوځیان، له
 کاتیکدا داویان لږ کرابوو که پرستن و بهنډایه تی تنها بو یه که پرستراو بکمن
 که (الله) یه ، چونکه غهیری نمو هیچ پرستراویکی حق نی یه که شیاوی نموه
 بی پرسترتیت ، وه نمو خودایه زور لموه بهرزوو پاکتر و پیوژتره که شریک و
 هاوبشی بو دابنری له عیبادهت و پرستن دا.

(عدي) کوری (حاتم) پيش نموی موسلمان بی گاوریوو، که گوځی له پیغمبر (صلی
 الله علیه و سلم) بوو نم نایه تی ده خوندوده ، پی ی سهریوو که چوځ زاناو پیاو چاکان
 ده کړن به خواو ده پرسترتین، بویه وتی :-

((اِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ)) وتی : نیمه عیبادهت مان بو زاناو پیاو چاکه کانی خوځمان نه کړدوه
 تاوه کو بیان کهین به خوا و بیان پرستین .
 پیغمبر (صلی الله علیه و سلم) فرموی :-

(أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتَحَرَّمُوهُ، وَيَحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتَحِلُّونَ؟ قَالَ، فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ ((فَتَلِكْ عِبَادَتُهُمْ)))^(۱).

واته/نایا ثوان نموی خوا حلالی کرده حرامی ناکمن و نیهوش شورینیان ناکمن و بهقسهیان ناکمن و بهحرامی نازانن ؟ وه یان نموی خوا حرامی کرده ثوان حلالی ناکمن و نیهوش بهقسهیان ناکمن و حلالی ناکمن؟))
ووتی:- بهلئی.

پیغمبر فرموی ((ثا نموه عیبادت کردن و بندایدتی کردنی ثوانه)).
تیمامی (ابن تیمیة) (ببره حمت بی) ده فرموی:-

(فقد بين النبي (صلى الله عليه وسلم) أن عبادتهم إياهم كانت في تحليل الحرام وتحريم الحلال، لأنهم صلوا لهم، وصاموا لهم، ودعوهم من دون الله، فهذه عبادة الرجل، وقد ذكر الله أن ذلك مشرك بقوله (لا إله إلا هو سبحانه عما يشركون))^(۱).

واته: پیغمبر (صلى الله عليه وسلم) پرونی کردو نموه که عیبادت و بندایدتی کردنی گاورو جولہ که بؤ زاناو پیانو چاکه کانیان له حلال کردنی حرام و حرام کردنی حلالا بدو، نمک له نوریو پؤزورگرتن بؤیان و پارانه لییان، نائم گوئیاریه لی کردنه بریتی یه له عیبادت و پرستوبه خوی گورهش باسی کردوه که شیرک و هابیش دانانه بؤ خوا وه کو ده فرموی ((لا إله إلا هو سبحانه عما يشركون)).

که وایوو:

همرکمشیش همان کار و پیشمی ثوان دوباره کاتموه و به کویره رنچکمی خوار و خیتی ثواندا رببکات و ثوان ناسا دهستکاری حوکم و دهقه شرعیه کان بکات و به گویره ی هوارو تاره زوی خوی و خه لکی بریار له سر مانموی چممک و زاراه شرعیه کان بدا، ثوا همان حوکم و بریار که به سر گاور و جولہ کدا چمپی نمیش لووش دعات و بهر و کوفر و بی باوه ری په لکیشی ده کات.

^{۱۱} رواد الترمذی، والبیهقی فی الکبری ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبان فی (غایة المرام).

^{۱۲} الفتوی ۶۷/۷.

لهوهوه دهردهكه وېت :

كه غهيري خوا به فرمانبرهوا زانين به جوړيك كه به شياوى ئموه دابنرى جهلال و حرام ديارى كات، وه ئيعتقادبوون بهوى كه غهيري خوا بوى هديه سرچاوهى فرمان و نهى و شريعت و بهرنامه و ياسادانان بى، يان شتيك كهخوا جهلاى كرده بى، ئمو به حرامى دابنى يان به پيچوانموه ، ئمو به (الله) كردهنى ئمو كس و لايهنهيه و عيبادت و پرستن ته نجام دانه بويان .

بويه: نا به و جوړه كوترا خواى به روهردگار گوپرايه لى كردهنى غهيري خوى و پابه نديوون به دين و بهرنامه يه كى تر جگه له دين و بهرنامه كهى خوى به شيرك و هاوبه ش بو خودانان ناوبردووه.

وه كو ده فرموى :-

﴿وَلَا تَأْكُلْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ مَشْرُكًا﴾ (الأنعام: ۱۲۱)، واته: نه گمر گوپرايه لى بى باوهردان بن و پابه ندى جهلال و حرامى ئموان بن، ئمو ئيوهش وه كو ئموان دهن به موشريك .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كُفْرًا﴾ (آل عمران: ۱۰۰)، واته: ئمى ئموكسانى باوهردان هيناوه نه گمر گوپرايه لى كومه لىك له گاورو جوله كه بكن له جهلال و حرامدا و پابه ندى دينى ئموان بن ئمو له دين و ئيمان پاشگمزان ده كمنوه و كافر دهن .

* خواى به روهردگار فرمانى بى كردهين كه بى باوهردين به حوكم و بهرنامه و جهلال و حرامى غهيري خوى و غهيري خوى به فرمانبرهواى خومان نه زانين، نه گمر نا به كافر بى باوهرد حساب ده كرتين نهك به موملمان و باوهردار.

وهك لم نايهتدا دهردهكهوى :-

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَى الظَّالِمِينَ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

﴿٦٠﴾ (النساء: ٦٠) .

واته: تايانا نايینی کسانیک همن گومانی نموه دهبمن و بانگهشی نموده کمن و لاف و گمزانی نموده لیده دهن که تیمان و باوه ریان هدی بهر قورئانی که بو تو دابزیوه و به توانمش که له پیش تووه دابزیوه ، له گهل نموده شدا دهیانموی دادگیری خویان بهر نموه بو لای تاغوته کان و دهیانموی پابهندی حوکی غهیری خوا بن و غهیری خوا ده کهنه فرمانرهای خویان، له کاتیکدا خوا فرمانی کرده پیمان که کافرن به حوکم و بهرنامه غهیری خوی و داوی کردوه لیان که حوکم و بهرنامه غهیری خوی قبول نه کمن ، چونکه شهیتان بهموی حوکم و بهرنامه دهستکرده کانی مروثموه دهیموی گومرایان کات و له ریگی بندهی و خواهرستی که بهشیکی پهیره ویکردنه له حوکی خوا و لیان کات و بهرهو شیک و کوفر که بهشیکی پهیره ویکرنه له حوکی غهیری خوا په لکیشیان کات .

که و ابوو:

هرکات نینسان بهو شیوازه ژیا که خودا داوی لی کردوه و پابهندی
هه لال و حرامی دینی خودا بوو، ههم به عه قیده و بیرو باوه، ههم به
کردارو گفتار، نهوا نهو کاته عبادت و بهندهیی بو خودا نه انجام داوه.

بو به پیویسته نینسان هه لال و حرامی خودا قبول کات و پیی رازی بی و نموهی خودا هه لالی کرده به هه لالی بزانی و نموهش خودا حرامی کرده به حرامی بزانی، نه گمر نا سمری لهو کوفر و بی باوهی و شیرکوه درده چی که گاوارو جوله کمی لووش دا.

وه همروه ها پیویسته به کرداریش بو هه لال و حرامی خودا یه کلابی و نموهی خودا فرمانی پی کرده جی به جی کات و نموهی و حرامی کرده وازی لی بهیئی، نه گمر نا سمری له تاوان و سهریچی و مه عصیه نموه درده چی .

بۆيە مەزۇڭ گەر بىمەي تەنھا خۇدا پەرست و مەھىد بى و لەشېرك و بى باوەرى بە دووربى، ئەوا پىتۈستە تەنھا خۇدا بە پەرستراو بزانى مەھى تەنھا ئەو بە شىاوى ئەو بزانى كە ھەلال و ھەرام دىياری كات و بى باوەر بى بە ھەممو دەستورو ياسا و بەرنامەيەك كە ھەلال و ھەرام دىياری دەكات بە پىچەوانەي دىنى خۇدا.

و ھەمرو ھا بۆ ئەو بە تەواي بەندايەتى بۆ خوا بىكات و ھەق و مەفى تەھىدو يەكخوایپەرستىيەكەي بدات، ئەوا پىتۈستە ھەلس و كەوتەكانى ژيانى بەگۆيرەي ئەو دىن و بەرنامە ھەلال و ھەرامە بى كە خۇدا بۆ ئىنسانى دىياری كەردو، ئە ژيانى خىزانىدا، ئە مەمە ئەو كېرپ و فرۆشتنىدا، ئە قەسە كەردن و نان خوارىنىدا، ئە تەعامول و ھەلس و كەوتىدا، ئە جل و بەرگ و پۆشاكىدا، لەرۆشتن و پىكرىنىدا، ھەمرو بە گۆيرەي ئەو پىنمايانە بى كە خۇدا وەكو ياسا و پىسا و شەرىع بۆ دىياری كەردو. بەلام ئەگەر ئىنسان بە كەردار بە پىچەوانەي بەرنامەي خۇا جولایمە يان ئە ھەندىكا وابو ھە كە خۇدا داواي كەردو، بەلام ئە ھەندىكى تەدا وا نەبوو، يان بەشىكى ژيانى بە گۆيرەي شەرىع بو، بەلام بەشىكى تەرى بەپىي ھەواو تارەزوى خۆي يان خەلكى تەربو، ئەوا بە تەواي بەندايەتى بۆ خۇدا نەكەردو ھەق و مەفى تەھىدەكەي نەداو ھەكخوایپەرستىيەكەي نەقص و ناتەواو، و بەگۆيرەي دورى ئە شەرىع و نەزىكى ئە تەوان تەھىد و يەكخوایپەرستى يەكەي لاوازو دەبى، چەنكە ئە ھەممو بەشەكانى ژيانىدا بەو شىتەزە نەژىاوە كە خۇا بۆ دىياری كەردو ھە داواي لى كەردو.

جا خۇا پەرورەدگار ئاين و بەرنامەيەكەي بۆ پەوانە كەردوین تارەكو ئىمەش پەپەرەي بىكەين و ھەلس و كەوتەكانى ژيانمانى پى رىك بىھەين و بىكەينە بەرنامەي ژيانمان و ھەلال و ھەرامى لى وەرەبگەرن، بۆئەو ئەو مەبەستە بەدى بەپىن كەخۇا پەرورەدگار ئىمەي بۆ بەدپەينانى خەلق كەردو، كەبەندايەتى كەردن و پەرستىيەتى بەتاكو تەنھا.

وہ تمہا دین و ہرنامہ یہ کیش کہ خواہی پازی بی کہ ہندہ کانی پدیرہوی بکمن
و حالال و حرامی لی وەرگرن ناینی پیوژی نیسلامہ جگہ لہو هیچ ہرنامہو
دینیکی تری پی قبول نی یہ و لی پازی نییہ .
وہ کو دہ فرمووی :-

﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ واتہ : پازیم کہ دینی نیسلام ہرنامہ و یاسار
پرسیای ژیانتان بی . ﴿(المائدة: ۳)﴾ .

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿۸۵﴾
(آل عمران: ۸۵) ، واتہ ہرکس دین و ہرنامہ یہ کی تر جگہ لہ نیسلام قبول کات و
شونی بکمی و یاسا و دہستوری ژیان و حالال و حرامی لیوہ وەرگری ، لہو لی
وہرناگیری و لی قبول ناکری و لہ قیامہ تیشدا لہ زہرہ رمنندان دہبی .
وہ کو خوی گہورہ دہ فرمووی :

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ
اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ ﴿۱۲۳﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا
وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى﴾ ﴿۱۲۴﴾
(طہ: ۱۲۳-۱۲۴) .

چاکہ لہ منہوہ پرنمایی و ہرنامہی ژیانتان بوہات پیویستہ پدیرہوی لہو
ہرنامہ بکمن و شونی لہو دینہ بکمن کہ تہنہا خودا ہشیای پورستن دادہ نی،
لہوسا لہوہ پدیرہوی لہ پرنمایی من بکات و لہو عیبادہ تہی کہ بوہ دروست بوہ
جی بہجی کات لہو نہ لدونیا گومرا لہی و سرگردان لہی، وہ نہ لہ قیامہ تیش
دوچاری بدبہختی و سزا لہی.

وههركميشش لهر پښمايي و بهرنامه ي من پرو وهرگيږي وئو عيبادته ي كه بو ي
دروست بوه وازي لي بهيني ، نهو له دونيادا به چاره پره شي و تال ژيني ژيان به سمر
دهبات ، وه له قيامتيش سزاو تازاري به تيش چاره پري ي دهكات و به كوږي خودا
حشري دهكات .

وهكو وتمان تنها دين و بهرنامه يه كيش كه خودا يي ي رازي بي كه
به ندهكاني په پره وي بكن و هلال و حرام ي لي وهرگن ثاني پيروزي
ئيسلامه جگه لهو هيچ بهرنامه و دينيكي تري بي قه بول ني يه و لي ي
رازي نيه . نه مهش له بهر نه وه يه كه خوي مرؤقي دروست كړد ووه
تنها خويشي مافي نه وه ي هه يه و شياوي نه وه يه كه به
فه رمان پړه و بزانري و بهرنامه ي ژيان دابني و شهريعت و ياسا
دابريزي و هلال و حرام ديار ي بكات .
چونكه :

❖ **نهم بونه وړه** و گړدونه له سهره تاوه خواي پروه ردگار خوي هي نايه بون به هم ورو
سيفهت و خاسيه ته كاني يوه (الخالق).

❖ **پاشان مانوه ي نهم بونه وړه** هر بدهستي خويته ي هر شو به پړتوي دهبات ،
به پيني ياساو پيسايه كه خوي بو ي داناوه (المدير).

كه وابهو: بونه وړه بوون و نه بوني بنده به خواوه ، نه گړ خوا دروستي نه كړدايه و
خه لقي نه كړدايه نه نه بوو ، هروها مانوه ي بونه وريش بنده به خواوه نه گړ دهستي
لي بهر دا لخوا ده چي .

بو يه :- هروكه چون بووني گړدوون و بونه وړ پيوستي به خواي پروه ردگار و بو
په دابووني په كي له سهر خوا كهوتوه به يي خوا نابي :

به هه مان شپوه :

بهرېټو چونی ژبانی بونموه ریش و بهرده وام بونیان پیوستی به خوی پهرود گاره و بۆ مانموه یان په کیان له سر خوا کموتوه، نه گمر خوا دهست له بونموه بهر دا تموا ناتوان له سر ژبان بهرده وام بن و درېژه به ژبان بدن .

سمرنج دهري تمم گمردونه جگه له تمواوی و پوختی نایابی و بې خوش و خالی چیت نایینی، ته ناندت بۆ یهك دانه خوش و ناتمواوی بگهری نایدوزیتموه .

نه گمر یه کینك لهم گمردونه رامینی تیده گات چمند به پوختی و نایابی خولقی تراره و همموه شتیك به تمندازه ی گونجاوی خوی له شوینی شیایوی خوی دانراوه له دروست بویندا تمو پهری دانایی و زانایی تیدا ره چاو کراوه .

وه کو خوی پهرودر دگار خوی ده فرموی :-

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَفٰوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ

مِن فُطُوْرٍ ۚ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِاْ وَّهُوَ حَسِيْرٌ ﴿١﴾﴾ (الملك: ٣ -

٤)، واته: خاوهنی ټیوه تمو زاته یه كه حوت ناسمانی له سمریهك دروست كړدوه، وه له نار دروست كراوه كانی خوا دا هیچ نارېكی و نا تمواویك نایینری به لكو لهو پهری تمواوی و مه حكیمیدان، جا نه گمر لهو راستی یه گومانیتك هیه چاو بگیړهو بیینه، بزانه هیچ نارېكی یهك دهیینی ؟، پاشان جار له دواي جار چاو بگیړهوه و پروانه سمره نجام چاوت بهر بونی ده گمړیتموه و هیچ ناتمواویك له گمردوندا نادوزیتموه .

جا همروهك چوڼ له دروست بوونی بوونموه را نارېكی و كړچ و كالی نایینری، بههمان شیوه تمو بهر نامو ریسیایه كه بوونموه بهرېټو ده بات و كراوه به سیستمی ژبانی بوونموه ناتمواوی كه و كورې تیدانی یه .

همروه ها همروك چوڼ گمر له دیارده سروشتی یه كانی تمم بونموه همركم و زیادیك له تمندازه و قباره و خیرایی و چوڼیه تی و چندی تی دا بكری، ژبان و وهز تیك ده چي، بههمان شیواز گمر به تمندازه ی نوکی ده رزیهك دهستكاری تمو یاسار

پرساو بفرنامیه بکړئ که خودا بۆ بهرپوه چونی بونموره دایناوه ، ئموا به ته نکید
نک همر حال و گوزهران تیک دهچو به لکو همر لمسه رتاه دروست نده بوو.

که وایو: تیکړای هم بوونموره و گمردوونه به جوړیک دروست کراوه و هه لخواه و ،
به شیوازیك هه لده سوړئ و بهرپوه دهچئ ، له گهل ژیان و گوزهرانی مرؤفا گوځینراوه
و سازینراوه ، که نک ههمو بگره گمر تنه شتیک له شته کانیشی شیوه و
چونیتیه کمی بگوړئ ژیان و گوزهرانی نینسان تیک دهچئ.

جا همرهک چۆن بونموره و گمردوون دروست بوون و بفرنامی بهرپوه چونی له لایمن
خواهیه ، بههمان شیوه مرؤفیش همروایه ، مرؤف دروست بونه کمی له خواه سرچاوه
گرتوه و بهموی نموره له نه بونموره هاتوته بوون ، بههمان شیوه بفرنامی بهرپوه
چونی ژبانیشی همرده بی له لایمن خوداوه بۆ دیاری کړئ.

خوای پموره دگار له چهنده ها شوینی قورئاندا ، ئمو راستی یمی داوه به گوئ ی
خه لکیدا که همرهک چۆن دروست بوینان له خواه سرچاوه ده گړئ ، بههمان شیواز
ده بی حلال و حرامیان همر له خواه بۆ دیاری بکړئ ، وه بفرنامه و یاساکانی ژبانیان
تنه له نموره وه ربگیرئ. وه کو ده فرموی :

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ (الأعراف: ۵۴)، واته: ناگادارین دروست بوونی مه خلوقات و
به دیهاتنیان تنه له لایمن خوداوه پیک خراوه و به دیهینراوه ، بههمان شیواز
بفرنامی ژیان و حلال و حرامیشیان همر له لایمن خوداوه بۆ دیاری ده کړئ و بوینان
ده نیړئ .

جا مرؤف که یه کیکه له دروست کراوه کانی خودا ، وه خوای پموره دگار سروشت و
فیتره تیکی له مرؤفا دروست کردوه ، همر به گوځیره ی ئمو سروشت و فیتره ته ی که له
مرؤفا هیه خوای پموره دگار دین و بفرنامی بۆ ناردوه .

ئەموجا (نوح) فەرمووی :- ئەگەر ئێسە باوەرپەیتن و تەنها خودا بپەرستن و پەشیمان ببنەوه لەشەریک بۆ خودا بپارەدان ، ئەموا بارانتان پەیتا پەیتا و بەلێزمە بۆ دەبارێ ، وە دارایی و منداڵی زۆرتان پێ دەبەخشێ ، وەچەندین باخ و بێستانتان دەدات ، وەئاوی پواری زۆرتان بۆ بەدی دێنێ .

(نوح) ھۆشیاریان ئەکاتسەو کە ھۆی بێ رۆزی و بێ پیتی زەوی و قات و قری و کەمی ئاو و باران و بەرەکت ئەو شەریک و بێ باوەرێ یە کە کردوویانە بە بەرنامەی خۆیان و لەسەری دەپۆن .

بۆیە : ئەگەر مەرۆڤ بۆ جۆرە ژیا کە خوا داوی لێ کردووە و دین و بەرنامەی خۆی کردە پێسار یاسای بەرپۆوەچونی ژیانی خۆی ئەموا ھەموو بونەمەر (خۆر و مانگ و ئار و بار و باران) و ئەواوی ئەو شتانە کە لە دەورووبەردان ھاوکاری لەگەڵ دەکەن و لەبەرژووەندی مەرۆڤ دەجولێنەو و کار دەکەن .

بەلام ئەگەر بۆ شێوەیە نەبۆو کەخودا داوی کردووە و لەسەر پێسار بەرنامەی یەکخواپەرستی نەجولایەو و شەریک و کوفری پەیرەوکرد ، ئەموا لەبەری ئەوێ باران ببارێت بەسەریاندا ، بەرد دەبارێت و دەبێتە ھۆی مەرگ ، وەکو قەومەکە (لەسوط) ، وەلە جیاتنی ئەوێ باران ببارێت بێتە مایە ژیا بۆ مەرۆڤ و درەخت ، دەبارێت و دەبێتە مایە غەرق و تیا چوون وەکو قەومەکە (نوح) .

کەواتە :-

ئیش و کاری بونەمەر و مەرۆڤ پەیوەندی توندوتۆڵی پێکەو ھەبە و ناتوانرێ ئیشەکانیان لێک دا بپەرێ ، بۆیە ئەم یاسا و پێسایە بۆ بەرپۆوەچونی بونەمەر و ژیا بۆ مەرۆڤ دادەنرێ پێویستە سازنراو گوجاوبن لەگەڵ یەکتەر و دژبەییەک و جیا نەبن .

جا لەبەر ئەوە :-

پېښته ههمو لایښه کانی ژيانی مرؤډ به گورهی سیستم و یاساو بهرنامه یهک
رېښکخړی، که ههم له گهل سروشتی مرؤډ خوی دا بگونجی، ههم له گهل یاساو
رېښاکانی گوردونیشدا بسازی .

دیاره نهمش که سینک ده توانی رېښکی بخت و نه بجامی بدات که سروشتی همدروکیان
(مرؤډ و گوردون) ی له پېش چاوبی .

جا ته نها که سینک که سروشتی (مرؤډ و گوردون) ی له پېش چاو بی و نهم سهر
نموسهری گرتبی که سینک که :-

خواهنی عیلم و زانستیکی بی سنوری وابی که دهوری ههمو شتیکی گرتبی و
شتیک نهمی له عیلم و زانسته کهی ده رچی، وه خواهنی تواناو ده سه لاتیکی ره های وابی
که هیچ شتیک له سنوری ده سه لات و توانای قوتاری نهمی .

چونکه :

عیلم و زانسته بی سنوره که پېښته: بۆ نموی ههم عیلم و زانستی به سروشتی
مرؤډ و گوردون ههمی، ههم عیلم و زانستی به سهر ههمو رېښاکانی ژيان دا ههمی،
تاوه کو بزانی که کام بهرنامه و رېښا بۆ مرؤډ گونجاوه بۆ نموی ههم له گهل سروشتی
مرؤډ بگونجی، ههم له گهل سروشتی گوردونیش بسازی، وه تاوه کو بزانی له سهرجه می
ههمو نمو رېښاکایانی له دونیادا دینه بهر ده می مرؤډ کامیان گونجاو له باره بۆ مرؤډ و
له گهل سروشتیدا تیک ناگیري .

وه ههمروه ها ده سه لات و تواناکش پېښته: تاوه کو به هویوه وابکات نمو سروشتی
که مرؤډ و گوردونی له سهر دروست بوون بهر ده وام بېننمه و نه گزین، تاوه کو له گهل
بهرنامه و رېښاکاندا گونجاوی و سازگاری بپاریزن پېښته به گوران نهمی .

جا له بهر نه وه می :-

مرؤډ نمو علم و زانسته که ههمیه تی سنورداره و ناتواوه، وه ههمو رېښاکانی ژيان
شاره زانی یه و لی ی شاراوه یه، ته نانه ت نزیکتین ساتی داهاتویشی له بهر چاوی

یو چندين بېرېستې لېږدايه، وه عيلم و زانستی تمواوی بهسېر سروشتی مرؤفدا
نی یه و لیتی بی ناگایه:

پوښه :-

ناتوانیت لهسېرجهمی ئو همموړ پړگایانې ژبانیدا پړگای گونجاو و لهبار بدوزیتېوه
و دهست نیشانی بکات که ههماهنگ و گونجاو بی له گڼل سروشتی مرؤفدا.
سپرای ئووش، مرؤف عيلم و زانسته کمې ناتوانیت پمې به همموړ یاساو پړساکانی
گمردوون بېریت و درکی سروشتی تاک تاک و سېرجهمی گمردوون بکات، بزیه
ناتوانی بېرنامه یېک بؤ ژبانې مرؤف دابنې له گڼل سیستېم و یاساکانی گمردونیشدا
پیسازینې و بیگونجینې.

که واته مرؤف زانسته که ناته واهه چونکه :-

همم پمې بېرپړگای گونجاو نابات لهسېرجهمی پړگاکانی ژبان، وه همم زانستی
بېسروشتی خوی و گمردوون نی یه و سروشتی ئو دوانې له پېش چار نی یه.
که واهو :- مرؤف به هیچ شیوه یېک ناتوانی بېرنامې ژبان بؤمرؤف دابنې و پړگای
گونجاو بؤ مرؤف دیاری بکات له کاتیکدا خوی هیچ شتیک دېرېارې ئو پړگایه
نازانې.

جاله به نه وه :-

ته نه اړیکه چاره ی مرؤف نه وه یه هر وهک چوون دروست بوون و
سېروشاندنې له خوا وه، به هه مان شیوه ده بی دین و بېرنامه ی
ژبانیشی هر له خوا وه یو دیاری کری .

* هر لېبر نمه بو :-

هر له گڼل دابزینې (نادهم و حوا) بؤ سېرزوې، خوی پېروهر دگار بېرنامه
شمریعت و یاساو پړسای ژبانیشی بؤ دابزاندن، کده بیټ به یې ئو بېرنامه خوا یېه
ژبان بېرې بکړی و دهستوری ژبان ته نه اړیکه وه وېرگری.

﴿ قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ آفَاقًا ﴿١٢٤﴾﴾ (طه: ۱۲۳ - ۱۲۴) ،

دوای ئهوی که خودا فرمانی دا بدهد بزینی (ئادهم و حواء)، پاشان فرموی :-
چاکه له منموه پرتنمایی و بهرنامهی ژیاانتان بۆ هات پیتیسته پهیرهوی لهو
بهرنامهبکهن و شوپتی ئهو دینه بکهن، ئهوسا ئهوی پهیرهوی لهپرتنمایی من بکات
و ئهوی من دیاریم کردوه بهو شیوازه ژیا ئهوا نهلهدونیا گومرا ئهبی و سهرگهردان
ئهبی، وه نهله قیامهتیش دووچاری بدهختی و سزا ئهبی. وههرکهشیش لهو
پرتنمایی و بهرنامهی من پوو وهرگێژی و پهیرهوی بهرنامهیهکی تربی، ئهوه له
دونیا دا بهچارهپهشی و تال ژینی ژیان بهسهر دهبات، وهله قیامهتیش سزاو نازاری
بهتیش چارهپهشی دهکات و به کویری خودا حهشری دهکات.

بۆیه دهتوانین بڵیین :

هاوسازگاری و هاوگونجاری له نێوان بهرنامهی خواو سهروشتی مرۆڤ

شتیکی روه و بێ چه ندوو چوونه :

﴿ جا ههروهک چۆن :

خوای پهروهردگار لهناو همموه ههسارهکانی گهردوون دا زهوی بۆ مرۆڤ ههلبژاردوه،
کهزهویش به جوړیک سازکراوه و ههلهخواوه، کههل و مهرجی ژیان و گوزه رانی ئینسان
برهخسینی و سهرجهم پێداویستی یهکانی بۆ فراههم بهیستی، کههیچ شتیک نی یه
مرۆڤ پیتیستی پێی بێ و لهزهوی دا دهست نهکوی و به جوړیک که مرۆڤ پیتیستی
بهوه نی یه پوو له ههسارهیهکی تر بکات، وههر ههسارهیهکی تر ههلبژێری ئهوا ژیان
و گوزه رانی لی تیک دهچی، چونکه لهگهڵ پینکهاتهی لاشه و بدهنیدا ناسازی و
ناگونجی.

به هه مان شیوه:

له ناو ههموو یاساو پێساکاندا خوای پەرورده گار بهرنامو دینیکی تاییهتی بۆ مرۆڤ ههلبژاردوو و دیاری کردوو، وه ئهو دین و بهرنامهش بهجۆریک دانراوه و نێرراوه که ههرچی خێرو خوشی و بهرژهوهندی ئینسانه تییدا پهچاو کراوه و دیاری کراوه، ئینسان بههاتنی شریعت و بهرنامهی خوا پێی سهرفرازی و عیزهقهندی و بهختهوهی و ئۆخ ژینی و خوش ژینی راستهقینهی ههمه لایهنهی پێشاندراده و گهوارهترین چاکهی له لایهن خواوه له گهڵ کراوه و چاکترین نیعمهتی پێی بهخشاوه.

وه ئهو بهرنامو شریعهتی خوا هیچ شتیکی نههێشتۆتوه و باسی نهکردبێ که مرۆڤ پێوستی پێی بێ و زهروهرتی ژبانی بێ، بهجۆریک ورده کاری لهشتهکاندا کردوو و وردوهرشی رۆشن کردۆتوه که ئێتر مرۆڤ پێوستی بهوه نی یه روو له دین و بهرنامهیهکی تر بکات، بۆیه ئینسان گهر ههردین و بهرنامهیهکی تر ههلبژێری ئهوا ژبان و گزههرانی لی تێک دهچێ، چونکه له گهڵ سروشت و فیترهتی دا ناسازی و نا گوغی.

دیاره ئهوهش شتیکی ناسایی و گونجاوه و له خوای زانا و بهتوانا دهوهشیتهوه کهبتوانی شریعت و دین و بهرنامهیهکی تێرو تهواو بێ ههلهوه لهی وا بۆ ژبانی ئینسان دارپێژی کههێندهی نوکی دهزیهک کهم و کوری و خوارو خێچی تییدا نهبێ، وه ههرچی خودای زانا و بهتوانا فرموویتی و ناردییتی له لوتکهی ههر بهرزی پاستی و داد گهریدایه، چونکه خوای پەرورده گار خوای ئینسانی دروست کردوو و خولقاندوو، وه سروشت و فیترهتیکی له مرۆڤدا سروشتاندوو، وه ههر به گۆرهی ئهو فیترهت و سروشتهی که مرۆڤی لهسهر سروشتاندوو بهرنامو شریعهتی بۆ ناردوو، بۆیه شریعهتی خوا و بهرنامهکهی پێی بهپێستی ژبانی ئینسانه و سازگاری و هاوگونجایی له نێوان بهرنامهی خوا و سروشتی مرۆڤ شتیکی روون و بێ چهندو

چوونه.

همروه‌ها خواى دادگهر و حه‌كیم زۆر به‌پرونى و پاشكاوى پايگه‌ياندوه كه (شريعت و به‌نامى خوا) و (سروشت و فيتره‌تى ئينسان) دوو پوى يه‌ك حه‌قيقتن و له‌سه‌داسه‌ پيكاوپيكا و گونجاوو وه‌ك يه‌كن.

وه‌كو خۆى ده‌فهرموى:-

﴿ فَأَقْرَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا يَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰)،

واته: به‌ جوانى و پاكى پووبكه‌ له‌دين و به‌نامى يه‌كه‌خواپهرستى ، ئه‌ودينه‌ى كه‌ خوا سروشتى خه‌لكى له‌سه‌ر سروشتاندوه و گونجاندوه، دروست كراوه‌كانى خوا گۆراني به‌سه‌ردا نايت بۆيه‌ دين و به‌نامى ژيانيشى نابى بگۆردى ، ئا ئه‌وه‌ش دين و به‌نامى راست و دروسته‌ چونكه‌ ته‌نها خدا به‌ په‌رستاو ده‌زانى و حه‌لال و حه‌رام له‌وه‌ وه‌رده‌گرى، به‌لام زۆربه‌ى خه‌لكى نايزانن .

كه‌واپوه:-

(شه‌ريعتى خوا) و (سروشتى خه‌لكى) هه‌ردوو‌كيان له‌يه‌ك سه‌رچاوه‌ هه‌توون و يه‌ك خاوه‌نيان هه‌يه‌.

(سروشتى خه‌لكى) دروست كراو و كرده‌وى خوايه‌، وه‌ (شه‌ريعتى خوا) ش فرمان و فره‌مايشتى خودايه‌، جاييگومان خوداي زانا و به‌توانا فه‌رمايشت و كه‌دارى كۆك و ته‌بان و دژيه‌يه‌ك و جيانين .

كه‌واته:-

هوكمى حه‌ق و دادپه‌روه‌رانه‌ ته‌نها هوكمى خوايه‌، هه‌روه‌ها ته‌نها ئه‌وه‌ كه‌شياو بيت شريعت و به‌نامو حه‌لال و حه‌رام داينى فره‌مانى كردوه‌ جگه‌ له‌و نه‌په‌رستين، وه‌ شه‌رع و دين وه‌رنه‌گرين ته‌نها له‌وه‌ وه‌يه‌ت.

﴿ذَلِكَ الَّذِي أَلْقَيْتُ﴾ شەرىعت و بەرنامەى خودا گونجاو و لىبارە لەھەموو رەوانگەيەكمو، چونكە پێكاييێك و ھەماھەنگە لەگەڵ سروشتى مرۆڤ دا، وە شەرىعت و بەرنامەكمى لەلوتكەى ھەرە بەرزى راستى و دادگەرى داىە ﴿وَكَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵).

بەلام بەداخموە ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿٣٠﴾ زۆرى خەلكى ئاوەھا دىنى خويان نەناسيوو، چونكە نەزانن، بۆيە حوكمى خوا - كەدروست كاريانە - رەت دەكەنمو و حوكمى مرۆڤيێكى دروست كراوى وەكو خويان ھەلدەبژێرن.

﴿أَفَحُكْمَ الْجَهْلِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة: ۵۰)، واتە: ئايا حوكمى جاھىليەتيان گەرەكە؟! و دەيانموى كەسانى جاھىل و بى دىن بىن بە فەرمانپەر و ايان؟! بۆ كى ھەيە حوكمى لە حوكمى خوا باشتربى؟! كى فەرمانى لە فەرمانى خوا ھەق ترە؟! .

بۆيە مەرج نى يە ھەركەس راست بويمو پەى بمو ھەقىقەتەى شەرىعتەى خوا ببات، ھەر وەك چۆن ھەموو كەس سەر لەنھيتى يەكەنى بونمو و دەركاكات، بەھەمان شێو ھەموو كەس شەست بمو ناكات كە شەرىعتەى خوا لەلوتكەى ھەرە بەرزى دادگەرىداو، پەى بمو نابات كە بەرنامەكمى ﴿وَكَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵) بۆيە حوكمى جاھىليەت ھەلدەبژێرن و حوكمى خوا رەت دەكەنمو.

﴿جَا تَمُوكَسَمُ بِيَسْمُ شَريعت و ياسايەك بۆ مرۆڤ دا بنى كە پێچەوانەى شەرىعت و بەرنامەى خويان، بۆئمو مرۆڤ بەرەو بەختەو و ئوخ ژينى بەرى، پيش ھەموو شتێك و ئە ھەموو شتێك زەرورتر و ئاسانتر ئەبى لەبى ئمو دابى

سروشت و فیتړه تی مرؤډ بگورپی ، تاوه کو بتوانی له گمل نمو یاساو بهرنامه دهست کرده دا بیگوښیښی .

دهره ښامیش دووشته ، یان نمو تا دهوتری دهتوانی سروشت و فیتړه تی مرؤډ بگورپی یان نمو تا ناتوانی ، که بویرزی ناتوانی نمو خوی وهلامی خوی داوه تموه . بهلام گمر بگوتری دهتوانی سروشتی مرؤډ بگورپی نمو هس دروښه کی گموره و ناشکرا و ناقولایه ، چونکه تنها کسی کهبتوانی سروشتی مرؤډ بگورپی ، نمو کهسه یه که مرؤقی دروست کردبی کهزاتی (الله) یه ، وه خوی پموره دگاریش بهراشکاو پایگه یاندوه ، نمو سروشته کی کهخودا مرؤقی لهسر سروشتاندوه گورانی بهسردا نایدت .

﴿ فَأَوِّدَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰) ،
 واته: به جوانی و پاکی رووبکه لمدین و بهرنامی یه کهخواپهرستی بکه ، نمو دینمی کهخوا سروشتی خه لکی لهسر سروشتاندوه وگوښاندوه ، دروست کراوه کانی خوا گورانی بهسردا نایدت ، کهوابو دین و بهرنامی ژبانه کهیشی نابی گورانی بهسردا بیت ، تا نمو هس دین و بهرنامی راست و دروسته چونکه تنها لهلایمن خواوه داپرژاوه و له گمل سروشتی مرؤډ دا گونجاوو سازینراوه ، بهلام زوریمی خه لکی تاوه ها دینی خویان نه ناسیوه ، چونکه نهزانن .

کهوابوو: -

سروشتی مرؤډ گورانی بهسردا نایدت ، هر لهسره تاوه چون دروست بووه هروا دمیښتیموه .

جاسدام نه گوربت : همدین و بهرنامو یاساو شریعتی کیشی بو دابنری کهپچموانمی دینی خوابی نمو پیچموانمی سروشت و فیتړه تی مرؤقیشه .

ھەرگىز مەزۇنلارنى ئىسلاھىيە بىرنامىسى ياساۋ شەرىئەتە مەزۇن كەلگەن نەھىسەلەتتە
 ۋە ئۆخەي ئەزىيانى نەكەردۈۋەپ ۋە ئۆي ئە بەختەۋەرى نەكەتۈۋەپ خۇش بەختى مەسكۇر
 نەكەردۈۋە.

بەلكى مەزۇنلار بىرەر ھەللىرى بەدبەختى ۋە تارىكىيى كوفرو گىزۋى شەك ۋە
 زۇنگۇۋى تاۋاندا بىرەر ۋە سەۋەبىمىش ئە ئاۋ لىتۋى چارەۋەشى ۋە ئال ئىنىدا گىزىيان
 خواردۈۋە ۋە فەۋتەيان كەردۈۋە.

لەكەتەن :!

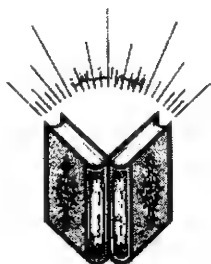
داۋاكارم ئە خۇۋى بەبەزىيى ۋە بە ۋەھم كە ئەم كارەماندا بە ئىخلاص ۋە ئەم مەبەست
 بىۋەن بەھەرەمەندەمانى كەردەيى ۋە... بە ئىتبەۋ ۋە شەۋىنكەۋەنى پىغەمبەرەكەي
 پەزدارەمانى كەردەيى .... ۋە ئە پىسەيى پەۋ ۋەھىرى ئەم مەبەست بىۋەن خاۋەنەمانى
 كەردەيى ۋە... ئە كەۋىرە پەۋچەكەي بىدەۋە شەۋىنكەۋەنى ۋەھىرى پىغەمبەرەكەي
 پەزدارەمانى كەردەيى .

داۋاكارم ئە خۇۋى بەرۋە پەۋز بەرەۋەمان كەت ئەسەر تەنھا پەرسەنى خۇۋى تەنھا
 شەۋىن كەۋەنى پىغەمبەرەكەي تەنھا پەۋچەكەي دىنەكەي، ۋەۋەمان لىبەكەت ئەۋە
 ئەم بەھەرەمانى دانەۋە بەھەرەمانى بىزەن ۋە تەۋەنى نەكەۋەن، ۋە ئەۋە ئەم ھەلەلەي
 كەردۈۋە بەھەلەلەي بىزەن ۋە لىيى بەھەرەمەندەي.

ۋە داۋاكارم لىيى بىزەن پەۋزى ۋە لىۋەسەنەمان نەكەت كەبەيى ۋە ھەۋە ئارەۋە خۇۋەن ۋە
 بەگۋەرى بەرۋەندە شەخەسى ۋە مەزەبەي ۋە ھەبى دەم لەھەلەلە ۋە ھەرام دەكەۋەن، ۋە
 بۇ بەرۋەندە دۇنەي خۇۋەن ھەرام لەھەلە دەكەن ۋە ھەمىش لەھەلە دەكەن، ۋە دىن
 بەپەيى تەقلىدە كەۋەنە مەزەبەيەن ۋە شەۋىنكەۋەنى ئاھالىەنەي ھەبەيەنە
 پەدەدەكەن، ۋە ھەۋەن ۋە سەۋەن بەگۋەرى پەۋچەنى پەۋ تەپەۋى خۇۋەن تەفەسەر
 دەكەن ... ۋە لىكەنەۋەيەن بۇۋە دۋەنە گۈۋە بەپەشەنى چەكەي ئەۋەت نەدەن.. خۇۋى

گموره له ههناسهى ژههراوى و شوبههى بوگهناوى ئو جوړه كسانه بپاړيزى و اماڼ
 لى نهكات وهكو ئهوان بهرژوههڼدى دونياىي حق و ناحهقمان لى تىكل بكات و
 لهناست وتن و بىستنى حق كهرو كاسمانكات ....

وصلى الله وسلم على رسوله الامين، وءاله الطاهرين، واصحابه الاكرمين ،
 ومن دعى بدعوته ، وعمل بسنته على فهم صحابته إلى يوم الدين.

قورئان و سوننهت
 به تيگهيشتنى پيشينى نومعت

وهرگير
كاوه اكرم سه نكاوى

۲۰ى رمضان، بهرامبهـر ۲۰/۹/۲۰۰۸

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا ضَلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضَلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

خوای پمروہر دگار کومہ لیک کردارو گفتاری لسمہر بہندکانی پیویست کردوہو
فمرزی کردوہ لسمریان، بویہ نابی بہکم تمعاشا کرین و کمتمرخمیان تیدا
بکری، وہ کومہ لیک سنوری داناوہ بو ٹموہی لیتی نہترازین، بویہ نابی بشکیترین و
سدریچیان تیدا بکری، ہندی شتی پیویست کردوہو دہبی جی بہجی کرین،
وہندی شتیشی حرام کردوہو نابی دہستیان بو بری .

وہ پیغمبر ﷺ دہفرموی:

« مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَاقِبَةٌ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ عَاقِبَتَهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ نَسِيًّا » . ثُمَّ لَا هَذِهِ الْآيَةُ (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) .

واتہ: « ٹموہی کہ خودا لہ کتابہ کی دا حلالی کردبی، ٹموہ حلالہ، وہ
ٹموہش کہ خودا حرامی کردبی ٹموہ حرامہ، وہ ہمرشتی کہ خودا باسی
نہ کردبی و لیتی بیدنگ بووبی، ٹموہ لئی بووراوہو چاوپوشی لئی کردوہ، جا
ٹیوہش لیبوونو چاوپوشی خودا وہر بگرنو لیتی سوودمہندبن، پاشان ٹمہ
ٹایتمی خویندوہ کہ خودا ہیچی لہ بیر نہچوہ لہ حلال و حرام بوتانی
دیاری کردوہ »^(۱).

(۱) برواہ الحاکم ۳۷۵/۲ وحسنہ الألبانی فی غایۃ المرام ص: ۱۴

وہ حرامکراوہ کانیش بریتین لہ سنورہ قعدہ غہ کراوہ کانی خودا، بوہ پیتویستہ لہ سمر بنده کانیش سنورشکیکنی نہ کمن و توخنی حرامکراوہ کان نہ کمن .

وہ کو خودا دہ فرمووی: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾ البقرة: ۱۸۷

واتہ: « تہوی کہ حرامکراوہ سنورہ کانی خودایہ و توخنی نہ کمن ».

وہ خودای گمورہ ہمرہ شہی سہخت و بہئیشی کردوہ لہو کسانہی کہ سنورہ کانی خودا دہ شکینن و نزیکی حرامہ کان دہ کمن .
وہ کو خودا دہ فرمووی:

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ النساء: ۱۴

واتہ: « ہرکس لہ فرمانی خودا و پیغمبرہ کھی دہرچی و یاخی بی و، وہ سنورہ کانی خودا ببزینن و نزیکی حرامہ کان بییتہو، تہو خودا دہ یخاتہ نار ناگریکموہ بہ ہمیشہ بی تییدا دہمینیتہو، وہ لہناو تہو ناگرہدا سزایہ کی ریسواکھی بوہیہ ».
وہ خوپاراستن و دورہ پمریزی لہ حرامکراوہ کان و توخنہ کومتیان پیتویست و واجبہ لہ سمر موسلمان .

بہ لگمش تہویہ کہ پیغمبر ﷺ دہ فرمووی:

«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».

واتہ: « ہر شتیکم لیتان قعدہ غہ کرد خوتانی لی پسارینن، وہ ہرشتیکم لیتان داواکرد، تہو بہ گویرہی توانای خوتان جی جی بکمن »^(۱).

(۱) رواہ مسلم : کتاب الفضائل حدیث رقم ۱۳۰ ط. عبد الباقي

بهلام بهداخموه هندی جار ههلوستی خراپ و نهگونجاو له ناو خه لکدا دهیینری بهرامبهر به حمرامکراوه کان، هندی کسی دهریون لاوازو همواو تارهزو پهرست و کهم علم و زانست، کاتییک گوی بیستی حمرامکراوه کان دهبنو بیان نهوتری نموه حمرامه، دهست بهجی همراسان و بی تاقمت و جاپز دهبی و سکالاده کات و دهلی، هموو شتییک حمرامه، هیچیان نهیشتوتوه همووی حمرامکراوه، ژیانتان لی تالکردوین و دل و دهریونی ئیمهتان همراسان کردوه، هیچتان پی نی یه تهنه حمرام نهی، دین ناسانهو بهو شیوه تهسک و تهنگبهر نی یه خوداش ﴿أرحم الراحمین﴾.

لهو لاهی نا ئهواندا دهلین:

خودا چونی ویستی ئاوه ها فرمان دهره کات و بریارده دات، بو کس نی یه بریاری خودا په دبکاتوه، وه خودا خوی هه کیم و کار لهجی یه و خهیر و شاره زایه، بو یه هر شتیکی ویست و ئیراده ی لهسهری بی هه لالی ده کات و هرچی شی بویت حمرامی ده کات، وه بنه مای بهندایهتی کردنی ئیمه بو خوداش ئهویه که رازی بین به هر حوکم و بریاری که خودا دایبنی و باسی کردبی، به تهواری و بی چهندو چوون قایل بین و گوێپایمل بین.

وه بریار و فرمان و حوکمه کانی خودای پهروه ردار له زانستیکی بی سنوو و هیکمهتیکی بی ئه ندازه و داد پهروه ریه کی په هاوه سه رچاوه ی گرتوه، هموا به هه وه ته کاری و گاتمه گه پ و شهلم کویرم ناپاریزم نههاتوه.

وه کو خوی ده فهرمووی:

﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبْدِلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١١٥) ﴿الأنعام﴾

واته: « گشت وته کانی خوای پمروه ردگار له لوتکمی راستیدان و دروی تیدا نی یه، وه ههموو بریار و حوکم و حلال و حرامه کانیشی لهو پمپی دادپوه ریدان و ستمی تیدا نی یه، بویه بریاره کانی گوږانی به سردانیته».

وه خوای پمروه ردگار لهو بنهمار چمقو سوږگیدی بومان پوونکردوته که حلال و حرامه کانی به دورد دسوږتته، که ده فرموی:

﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ الأعراف: ۱۵۷

واته: « ئهوی پاک و سودبهخش بی بویان حلال ده کری، وه ئهوی پیس و زیانبهخش بی لیمان حرام ده کری».

کهواته: ئهوی پاک و سوودبهخش بی حلاله، وه ئهوی پیس و زیانبهخشی حرامه.

وه دیاری کردنی حلال و حرام مافی خوای پمروه ردگار وه به تنهناش شایستهی نه، جا بویه هرکس لهو مافه به خوی بدات یان کسینکی تر به شایستهی نهو کاره بزانی و حلال و حرامی لینهو رگری، نهو کافر ده بی له بازنی ئیسلام ده ترازای.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ الشوری: ۲۱

واته: « ئاخو ئهوانه چهند هاوبهشینکیان بو خوا داناوه که شرع و حلال و حرامیان بو دیاری ده کهن، که به هیچ شیوه یه خودا موآمتی بهشتی وه نه داوه که غیری خوی حلال و حرام دیاری بکات».

پاشان دروست نی یه بو هیچ کسینک که قسه له حلال و حرامدا بکات تنه زانای شاره زاو به توانا نیی به قورئان و سوننهت. وه

همیشه ترسانک کراوه لمو کسانه بی بی علم و زانستی شمرعی دهم
له دیاری کردنی حلال و حرام ده کوتن، بی بی به لگه فتوای حلال و
حرام ددهن .

﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ ﴾ النحل: ۱۱۶

واته: « له خوتانمونه نموی بزمانتاندا دی به درو بی به لگه
مه لین نموه حلالو نموه حراممه، تا لمو ریگه یمونه بتانموی بیدرو
بناوی خوداوه شت حلال و حرام بکنن ».

وه نمو حرامکراوانی که حرامیتیان برینراوه نموه باسکراون له
قورنان و سوننت دا وه کو نموی که خودا ده فرمووی:

﴿ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ ﴾ الأنعام: ۱۵۱

واته: « ئمی پیغمبر ﷺ پییان بلی: وهن بانمو شتانه تان بو
باس بکم که خودا له قورنان دا حرامی کردوه لسمرتان ».

بهممان شیوه له سوننتیشدا زوژیک له حرامکراوه کان باسکراوه
ناماژی پیدراوه، وه کو نموی که پیغمبر ﷺ ده فرمووی:
« إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ ».

واته: « خوی پمروردگار کرین و فروشتنی عارهق و مردارهوه بوو و
برازو بتی حرام کردوه »^(۱).

« إِنَّ اللَّهَ إِذَا حَرَّمَ شَيْئًا حَرَّمَ ثَمَنَهُ ». واته: « هر شتی که خوی پمروردگار
حرامی کردبی، قیمتته کمشی حرام کردوه »^(۲).

(۱) رواه أبوداود ۳۴۸۶ وهو في صحيح أبي داود ۹۷۷

(۲) رواه الدارقطني ۷/۳ وهو حديث صحيح

وه له بهشیکی تری تایمه کانی قورئان دا جوړی تایبته
 حرامکراوه کان باس ده کات و بهتایبته ناریان دین، که هندیکیان
 په یوه ندی به خواردن و خواردنمووه هدی، وه هندیکی تریان په یوه ندی
 به ژبانی هاوسرگریموه هدی، بهشیکی تریان باس له کرین و فروشتن
 ده کات .

بۆ نمونه ئهوهی ده ربارهی خواردنه حرامکراوه کان ده کات :

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ
 وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْلَقِسُوا
 بِأَلْزَلَمِ ذَلِكُمْ فَسُقُ﴾ المائدة: ۳

واته: « خواردنی ئهوه شتانه تان له سمر حرامکراوه گوشتی
 مردارهوه بوو، وه خوین، وه گوشتی بهراز، وه هر ئاژه لای له کاتی
 سهرپرن دا ناوی غهیری خودای له سمر هیئرا بی، وه ئاژه لای خنکار،
 وه ئاژه لای لیئدرابی و گیانی ده چووبی، وه ئهوهی له بهرزیای
 کهوتیته خواره وه مردبی، وه ئهوهی قوچی لیئدرابی و گیانی
 ده چووبی، وه ئهوهی درنده په لاماری دابی و لای خواردبی، مه گمر
 بهرله گیان ده چونی فریای چه قو کمو بی و سهرتان بهری بی، وه
 هر هدیوانیکیش بو بته کان سمر برابی، هه مووی حرامه وه
 قنده غه کراوه لیئتان، جا هر کهس لیئان نزیك بیتموه وه له حرامانه
 بخوات ئهوه بهراستی له فرمانی خودا ده چووه».

وه خورای بهرزو بی هارتا باسی ئهوه ئافره تانه شی کس ده وه که
 ماره کردنیان حرامه، وه کو ده فرموی:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الْاَلْفِ ارْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرِّضْعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ ﴾ النساء: ۲۳

واته: « حرامکراوه لهسـمرتـان مـاره کردنی: دایکتان و کچه کانتان و خوشکه کانتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و کچی براو کچی خوشک و ئمو ئافره تانسمی شیریان پیتان داوه و خوشکی شیری و دایکی خیزانه کانتان و کچی خیزانه کانتان که له میزدیکی تره ».

وه هـمـروهـها باسی کرپین و فروشتنی حرامیـشی کردووه، وه کو ده فرمووی:

﴿ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزَّوْاَ ﴾ البقرة: ۲۷۵

واته: « خودا کرپین و فروشتنی بو حلال کردوون و پـیـسا خوژی لی حرامکردوون ».

خوای پهروه دگار بهرهم و بهمهزییه بهرامبر بنده کانی، هر بویه هر شتیک که پاک و سودبه خـش بی بومانی حلال کردووه، که نهونده زوزو جوزا و جوزن له ژماره نایسن، هر بویه خوای پهروه دگار حلاله کانی بهدریژی و ورده کارییه باس نه کردووه، لبر زوزی و له ژماره نه هاتنیان .

به لام حرامکراوه کان به دریژی و ورده کساری باس کردووه، نهمش لبر کمی و له ژماره هاتنیان، تاوه کو نیمش حرامه کان بناسین و توخنی نه کمین .

وه کو ده فرمووی:

﴿ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ اِلَيْهِ ﴾ الأنعام: ۱۱۹

واته: « به دلتیاییموه ئهوی که خودا لئی حهرا مکردوون بهتواوی بووی پروونکردوونهتیموه، بویه پیویسته خوتانی لئی بهدووربگرن و توخنی نه کمون، مه گهر کهسی بی دهرهتان بی و له ناچاری دهستی بو بهوی ».

بهلام ههلال گراوهکان بهگشتی ههلالکراون مادام پاک و سوودبهخشن، وهکو خودا دهفهرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ البقرة: ۱۶۸

واته: « ئهوی خه لکینه بخوون لهو پزق و پوزیهی خودا دایناوه لهسر زهیدا به ههلالی مادام پاک و سوودبهخشن ».

جایه کێک له رهحهته کاتی پهروهردگار ئهویهیه: که تهصل بنههای ههموو شتی ههلالیتی یه و نابی حهرا م بکری هتا بهلگهیهکی شهعی حهرامیتییه کهی نهسلیتی. ئانهمهش له سووزو بهزهیی و میهرهسانی خوداوهیه، بویه پیویسته لهسرمان گوژیاریهلی فهرمانهکانی بین و سوپاس و شوکری بکهین .

هندی کس کاتی کۆمه لێک له حهرامکراوهکانی بو باس دهکری و حهرامهکانی به وردی بو پروون دهکریتموه دلی تهنگ دهبی و، چاره ی گهژ دهبی دهربارهی ئه حکامهکانی شهع و شه ربعت بهوه تۆمهت بارده کات که هیچی نه هیشتوتیموه له ههلال و ههمووی حهرامکردوه، جا سرچاره ی ئهم قسانه لاوازی ئیمان و باوه رهو، هوکاری ئهو ههلوێستانهش تینه گهیشتن و ناحالیهوونه له شهع .

ئهم جوژه کهسانه دهیانموی هه رچی خودا ههلالی کردوه به وردی بو یان باسکری، تاوه کو قهناعت بکمن که دین ئاسانه. یان دهیانموی هه رشتی پاکمو سوودبهخشه بو یان ریزکری و بو ترئ ئهمه پاکه و ئه وهش پاکه ئه وهش... تاوه کو دلتیابن که شهع ژینی لی تال نه کردوون !!

نه گهر كه سيك بهم شيوازه بيركاتموه نموه نهك همر ههلالو حهرام ناناسي، بهلكو له دينيش زور ناحالياهو نهلف و بي ي دينيشي نهناسيوه، چونكه وهكو پيشتر ووتمان ههلال كراوه كان نموهنده زورن له ژماره نايمن و بي سنورنو تهسته بتوانري باسكرين و سنوردركرين، نموهش لمبر نموي همر شتي كه لسمر زهيدا بووني هبي تهصل و بنهما بوي نمويه كه ههلالو حهرام ني يه مه گهر بهلگه يه كي شهرعي بيسمليني كه حهرامه .

بهلام حهرامكراوه كان كو مهلي شتي ديارى كراو ناسراو سنوردارنو نموهنده زورو لمرماره نه هاتونين كه نه توانري باسكرين، بويه حهرامكراوه كان پتويسته به ووردي باسكرين و وردو دپشتي روشنكري، تاوه كو خوپاريزي لي بكري و بزاري چوتيش خوپاريزيان لي بكري .

بهلام نمو قسي وا خهلكي كردويه تيه بنيشته خوشهي سمرزاري و ده لين «دين ناسانه»، وتيه كي حقه، بهلام زورجار بو مبهستي خراب بهكارده بري «كلمة الحق يريد بها الباطل»، چونكه ناساني به پتي حمزو هموار تاره زوو بوچووني خهلكي ني يه، بهلكو به گويره ي نمو بنه ميانه يه كه شهرع ديارى كردوه .

پتويسته بزاري كه جياوازيه كي زورگه و ره هديه له نيوان نزيك بوونموه له حهرامه كان به بيانوي دين ناسانو، له نيوان نمو روخسه تاني كه شهرع دايناوه وهكو كار ناساني، بو نمونه:

«كو كردنموه نو تره كانو، كورت كردنموه يان و به پروژوو نه بوون له كاتي سه فمردا، وه مسح كردن لسمر گو ره بي و، تهيموم كردن له كاتي نمووني ناوداو، تماشا كردني ئافرهت بو مبهستي خوازييني و، خواردني مرداره وه بوو له كاتي تنگاندا» ئاهمانه پتيان ده تري روخسته شي شهرعي، شهرع خوي ريگي پتيان داوه، نم حالتانه جياوازن

ئەمەى كەسنىڭ حەرامى ئەنجام بەدات و پاشان بېسانوى بى سەرو سەروە
بىننىتەمەو بلى «دین ئاسانە».

ئەمەى كە ماوە بوترى ئەمەى: مۇسلمان پىئوستە بزائى ئەمە شتائەى
كە خودا حەرامى كەردوون، كۆمەلنىڭ حەكمەت و كارلەجىنى تىدائەى،
ئەوانە : ئەمەى كە خۇاى پەروەردگار بە ھوى ئەمە حەرامكراوانەمە
بەندەكانى خۇى تاقى دەكاتەمە، بۆ ئەمەى دەركەمەى كە چۆن كاردەكەن،
بەپىئى ئەمە كاردەكەن كە خودا پىئى خۆشەمە لىئى رازىيە يان بە
پىچەمەمە.

و ھەروەھا حەرامكراوەكان يەككىكە ئە نىشانەكانى جىا كەردنەمەى
ئەھلى بەھەشت و ئەھلى دۆزەخ، ئەھلى دۆزەخ ئەمە كەسانەن كە لەناو
ئەمە حەرامكراوانەدا كە دەورى دۆزەخى داوہ پۆچوون و غەرق بوون، و
ئەھلى بەھەشت ئەمە كەسانەن كە ئارامىيان گرتووە و دانىان بە خۇيان دا
گرتووە لەسەر ئەمە ناخۆشى و دەردەسەرىانەى كە دەورى بەھەشتى داوہ،
خۆ ئەگەر ئەمە تاقى كەردنەمەىانە نەبوايە، ئەمە چاكەكارو خراپەكار لە يەك
جودا نەدەكران .

كەسى بىرپادارو خاوەن ئىمان فەرمانەكانى خودا جى بەجى دەكات و
خۇى ئە حەرامكراوەكان دەپارزى، بەمەستى ئەجرو پاداشت و
پەزامەندى خودا، بۆيە تەماشائى ئەجرو پاداشتەكەى دەكات، ئەك
تەماشائى قورسى و گرانیيەكەى، ھەر بۆيە عىبادەتى لەسەر ئاسان دەبى

بەلام ئىنسانى دۆ نەخۆش تەماشائى قورس و گرانى و ناپەھەتى
عىبادەتەكان دەكات، ئەك تەماشائى ئەجرو پاداشتەكەى، بۆيە عىبادەتى
لەسەر ناپەھەت دەبى و بۆى ناكەرى .

وه بهمهوی وازهینان و دورکتموه له همرامکراوه کان ئینسان له زهت و شرینی عیبادهت و ئیمان دهچیژی، وه همرکەس لهبەر خاتری خودا واز له همرامکراویک بهینی، خودا به شتیکی باشتی ههڵاڵ بو پرده کاتمه .

خوێنه‌رس به‌ڕێژ:

له‌م نوسراوه‌دا کۆمه‌لیک له‌م همرامکراوانه‌ ده‌بینی که همرام بوونیان له‌شه‌ریعه‌تی ئیسلام دا سه‌لاره، وه له‌گه‌ڵ باسکردن دا به‌لگه‌ی همرام بوونیان له‌ قورئان و سونه‌ت دا باسکراوه.

وه ته‌م همرامکراوانه‌ش که‌باسکراون له‌م همرامکراوانه‌ن که زۆر به‌لاون له‌ ناو خه‌لکیدا و پشتگۆی خراون و زۆریک له‌ موسلمانان هه‌لگری ته‌م تاوان و سه‌ر پێچیانن .

وه له‌ باسکردنی‌شی مه‌به‌ستم پونکردنمه‌وی حه‌ق و پاستی و نامۆگاری و دۆسۆزیه. داواکارم له‌ خۆی په‌روه‌ردگار بو خۆم و برایان و خوشکانی موسلمانم که هیدایه‌تمان بدات بو حه‌ق و پاستی و به‌رده‌وامان کات له‌سه‌ری، وه پاگرو دامه‌زراومانکات له‌ ناست سنوره‌کانی و له‌ سنورشکیانی به‌مانپساریزی، وه له‌ همرامکراوه‌کان به‌مانپساریزی و له‌ خراپه‌ به‌ دوورمانگری .

نوسهر

محمد صالح المنجد

مكة المكرمة

هاوبهش بۆ خوادانان

هاوبهش بۆ خوادانان بى چەندوچون گەورەترىنى قەدەغە كراوەكانە بەپىتى نەو «حديث» ەى «أبو بكر» كە دەفەر مووى: پىغەمبەر ﷺ فەر مووى :

« أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ » قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ».^(۱)

واتە: « ئايە ەە وائتان پى بدەم و ئاگادارتان كەم لە گەورەترىنى تاوانەكان . ئىمەش و تمان بە ئى ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ .

فەر مووى : « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ » واتە: « ەاوبەش دانانە بۆ خوا ».

ﷺ و ەە مووت و ئانىك دەشى و نە گەرى ەى ە خودالى ى خۆش بى تەنھا ەاوبەش دانان نە بى ، كە پىتۆستە تەوبە يە كى تايبەتى بۆ بکرى بۆنەوى خودا لى ى خۆش بى.

ەدروەك خودا دەفە مووى :

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ النساء: ۴۸

واتە : « بى گومان ەەرگىز خودا لە ەاوبەش دانان نابورى و خۆش نابى ، و ەەر گوناھىكى تر لە خوار شىركە وە بى ، پى دەچى خودا لى ى خۆش بى ، بۆ ەەر كەس كە خودا خۆى بىەوى ».

ﷺ و ەاوبەش دانان بۆ خودا ەى ەتى گەورە و ەو ەو كارى دەرچونە لە بازنى ئىسلام ، وە خاوەنە كەى بە ەەمىشەى لە ناگر دە ەىلتە وە نە گەر لە سەرى بمرىت و تەوبەى لى نە كەرد بى.

(۱) متفق عليه البخارى / رقم ۲۵۱۱ ط البغا.

وه له دیمه نی ئهم هاوبهش په رستی یه ی که بلاوه
له زور به ی ولاتانی موسلمانان :- ئه مانه ن :
یه که م: په رستنی گور :

باوه پوون وقه ناعت بوون به وه ی که مردووی پیاوچاگان توانای هیئانی خیرو
 خوشی ولابردنی زیانو ناخویشیان هیهو داوای یارمه تی و فریا که وتن کردن لی
 یان هاوبهش بو خوا دانانه .

وه خوی پهره دگار ده فرمووی :-

﴿ وَقَضَىٰ رَبِّيكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴾ الإسراء: ٢٣

واته: «خودا فرمانی کردوه که عبادت و پرستن بو کس نه که ن
 تنه ها بو خوی نه بی، وه تنه ها نه و پپرستن و به ندایه تی بو نه و بکه ن، چونکه
 بیجگه نه و هیچ که سو شتیکی تر شیای پرستن نی یه».

* به ه مان شیوه پاران ه وه داوا کردن له مردووی پیغه مبه ران و پیاوچاگان و
 جگه له و انیش بو مه به سستی شه فاعت و تکا کردن یان بو پرزگار بوون له
 ناخویشی و دهرده سهری: شهریک بو خوا دانانه.

خودا ده فرمووی :

﴿ أَمَّنْ يُحِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۚ

أَئِنَّهُ مَعَ اللَّهِ ﴾ النمل: ٦٢

واته: « ناخو جگه له خودا کی هدی ه ولامی هاوارو نزای لی قه و ماو
 داماو ده داته وه که بانگی لی بکات .. وه جگه له خودا کی هدی ه به لاو
 ناخویشی لابتدات و خیرو خوشی دابین بکات، وه جگه له خودا کی هدی ه بتان
 کاته جی نشینی سهر زهوی، تایا له گه ل (الله) دا پرستراویکی تر هدی ه
 بتوانی نه و کارانه بکات؟! بی گومان نه خیر».

وه هه‌ندی (له‌م گۆږ په‌رستانه وایان لى هاتووه) ناوى شیخ و وه‌لیه‌کى خوى کردووه به خوو نه‌ریت بۆ خوى و، بوته بنیشته خوشى سهر زارى و، راهاتووه له‌سهر ناوه‌یتنانى و هاوار تی‌کردنى هه‌رکات دابنیشى یان هه‌لبسى، یان بکه‌وى و سه‌رمى بدا، یه‌کسه‌ر راسته‌و خو هاواره‌کاته شیخه‌کى.

هه‌ربو‌یه وای لیه‌هاتووه نه‌و جو‌ره‌که‌سانه بکه‌وینه ناقورو چلپاوێك، یان کاره‌سات و نا‌ره‌حه‌تیه‌ك، نه‌وه‌یان هاوار ده‌کات: یا (محمد)، نه‌ویان ده‌لى: یاعلى، نه‌ویان ده‌لى: یاحسین، نه‌ویان ده‌لى: یابدوى، نه‌ویان ده‌لى: یا‌گه‌یلانى، نه‌ویان ده‌لى: یاشازهللى، وه نه‌ویان ده‌لى: یارفاعى، یه‌کى تریان هاوار ده‌کاته زه‌ینه‌ب، نه‌وى تر هاوار ده‌کاته (ابن علوان)^(۱)

له‌کاتی‌که‌دا خودا ده‌فه‌رموى :-

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَلُكُمْ﴾ الأعراف: ۱۹۴

واته «به‌راستى نه‌وانه‌ی ئینوه داویان لى ده‌که‌ن و لى یان ده‌پارینه‌وه بی‌جگه له‌خودا نه‌وانیش چه‌ند به‌نده‌یه‌کن وه‌کو ئیوه».

وه‌هه‌ندی له‌ گۆږ په‌رسته‌کان به‌ده‌ورى قه‌بره‌کاندا ده‌سورپینه‌وه‌و ته‌واف ده‌که‌ن، وه‌سه‌لام له‌کی‌لو دارو به‌رده‌که‌ی ده‌که‌ن و، خو‌یان به‌دارو دی‌وارى قه‌بره‌که‌دا ده‌سا‌ون و، خو‌لو به‌رده‌که‌ی ما‌ج ده‌که‌ن و، ده‌و چا‌ویان به‌ خو‌لى گۆږه‌که‌ ته‌وزا‌وى ده‌که‌ن و، هه‌رکه قه‌بره‌که‌ی بی‌ینن سو‌جده‌ی بۆ ده‌به‌ن و، له‌لای گۆږه‌که‌دا به‌ زه‌لیلى ودا‌ما‌وى و کزو‌لیه‌وه ده‌وست‌ن و، به‌و شی‌وا‌زه دا‌وا‌ی پت‌ویستى و دا‌خوا‌زه‌کانیان ده‌که‌ن، له‌ شی‌فا‌دانى نه‌خوشى، یان ده‌ست که‌وتنى من‌دا‌ل، یان نا‌سان کردنى پت‌ویستى یه‌کان.

(۱) هه‌ر وه‌ك له‌كو‌ردستانى خوشمان : ده‌رویش و گۆږ په‌رسته‌كان : هاوار ده‌که‌ن له‌ پیا‌و چا‌كان و مه‌رد‌وان: نه‌و ده‌لى یا‌كا‌ك اه‌دى شیخ ... یه‌کى تریان ده‌لى هۆ شیخ هه‌منى قه‌ره‌ چیت‌وار ... یه‌کینکى تر ده‌لى: هاوار مه‌سته‌فا‌ی پت‌نه‌مه‌موس ... نه‌وى تر ده‌لى : ده‌نگم بگه‌یه‌لات شیخ په‌زای دى لێ‌زه ....

وهه ندى جار هاوارده کاته خاوهن گۆره کهو ده ئى: هۆگه وره و سهیده کهم له
 شاروناوه دانى دووره وه هاتوم دل شکاو ناتومیدم نه کهى .
 له کاتیکدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ
 دُعَائِهِمْ غَفِلُونَ ﴾ الأحقاف: ■

واته: « کى لهو کهسه گومرا تهر که هاوار له کهسانى کى ترده کات بيجگه
 له خوا، که ناتوانن وه لاميان بدنه وه، لهو هاوار کردن وپاران وه يه لى يان
 کراوه بى ناگان لى تا پڙى قيامهت» .
 وه پيغه مبهى ﷺ ده فەرموى :

« مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نَدَاً دَخَلَ النَّارَ » .

واته « هه که سيک مرديت و له غه يري خوا پاراييتته وه هاناي بو
 فرياد گوزارنى تى تر بردى، ئه وه چۆته ناگروه» .^(۱)

وه هه ندى کى تى نهو گۆره رستانه له لای گۆره کان سهريان ده تاشن، وه
 له سه ر گۆره کان وه کو ناو نيشان نوسراوه «هنا سلك الحج المشاهد» « شويى
 حه ج و زياره تگا» که مه به ستیان زياره تگاى قه برو پياو چاکه کانه .

وه هه ندى کى تریان قه ناعه تیان وايه که پياو چاکان ده ستیان هه يه له
 هه لسه راندنى گهردوون و مشورلى خواردنى بونه وه، وه زه ره رو زيان ده گه يه نن.

له کاتیکدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ
 لِفَضْلِهِ ﴾ يونس: ۱۰۷ .

(۱) رواه البخارى الفتح ۸/۱۷۶ .

واته «گەر خودا دووچاری زهرهرو ناخۆشیه کت بکات، هیچ کەس توانای لابردنی نیه تهنهها خۆی نه بێت، وه ته گەر خودا بیهوی خێرو خۆشیه ک پروت تی بکات، تهوا هیچ کەس ناتوانی تهوخیروخۆشیه ت لی مهنع بکات».

دووهم: نه زکردن بۆ غهیری خوا:

به هه مان شیوه نه زکردن بۆ غهیری خوا له هاویشه دانانه بۆ خوا، ههروهک تهوکه سانهی مۆم و پوناکی ده که نه نه زر بۆ خاوهن گۆرو قهبره کان.

سییه م: سه ربړینی هه یوانه بۆ غهیری خوا:

وه ههروه ها یه کیکێ تر له دیمه نه کانی شیرکی گهوره: سه ربړینی هه یوانه بۆ غهیری خوا: له کاتی کهدا خوا ده فهرمووی: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾ الکوتر: ۲.

واته: «به تهنهها نوێ بۆ پهروه رد گاری خۆت بکه و به تهنههاش هه یوان بۆ تهو سه ربړه».

واته هه یوان سه ربړه بۆ خوا و به ناوی خواوه.

وه پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمووی:

«لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ».

واته «به ر له عنمه تی خوا بکه مۆ تهو که سه ی هه یوان سه ربړی بۆ غهیری خوا» (۱)

هه ندی جار له کاتی سه ربړینی هه یواندا دوو هه رام و قه ده غه کراو یه ده گرن و نینه سان خۆی توشی دوو هه رام ده کات:

۱- سه ربړینی بۆ غهیری خوا.

۲- سه ربړینی به ناوی غهیری خوداوه.

(۱) رواه مسلم رحمه الله في صحيح رقم ۱۹۷۸ ط عبد الباقي.

جا همر يهك لهم دوانه پښگرن له خواردنی گوشته کې و هوکارن بو حرام
بوونی خواردنی گوشته کې.

وه لهو نازل سهرپرېنانه ی جاهیلیت که نه مړو لهم چه رخدا بلاوه،
سهرپرېنه بو جنوکه.

سهرپرېنیش بو جنوکه نهو یه: خه لکانیک کاتیک خانویهك ده كړن یان
دروستی ده كمن، یان بیریک لی ددهن، له لای خانوکه یان له بهر دهم ده رگا کې
یان له سر خوله کې نازهلنیک سر ده بری له ترسی به لاو زیانی جنوکه.

چوارهم: هل لال كړدنې نهو ی كه خودا حرامی كړدووه، یان

حرام كړدنې نهو ی كه خودا هل لالی كړدووه. غونډه کې تره له

جوړه كانی شیرکی گوره که زور باو بلاوه لهم پوژگارهدا:

هل لال كړدنې نهو ی كه خودا حرامی كړدووه، یان حرام كړدنې نهو ی
كه خودا هل لالی كړدووه یان باوه پرېونو قناعت بوون بهو ی كه غیری خوا
كه سینکی تر مافی نهو ی همیده و شیاوې نهو ی همیده كه هل لال و حرام دیای
كات، یان حکم و دادوهری بردن بو لای دادگاو یاساو پتسا جاهیله كان،
جوړیکه له جوړه كانی شیریک بو خوا دانان.

بو یه نه گهر پتی رازی بیت و به هل لالی بزانی و باوه پرې به دروستی یدتی نهو
هوكمه هدی، نهوا شیریک و هاو بهشی بو داناوه له نیسلام ده ترازې.

هه ربو یه خوا ی پهره ردگار نه م کاره ی به کوفرو شیرکی گوره باس كړدووه
به بهوشیوازه ی كه باسكرا.

لهو نایه تی كه ده فرمو ی :

﴿ اَتَّخَذُواْ اَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِ ﴾ التوبة:

واته : « گاورو جوله که کان زانا و عاییده کانی خویانیان کردوه به خوا له غهیری خوا، چونکه دیاری کردنی هه لال و هه رامیان له زانا و عاییده کانی خویان و هه ده گرت ».

« عَدِيَّ » کوری « حَاتِم » پیش شهوی موسلمان بی گاوریبوو، که گوی ی له پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام بوو شه نایه ته می ده خوینده وه ، پی ی سهیریبوو که چۆن زانا و پیوا چاکان ده کرین به خوا و ده پرستین، بۆیه وتی :-

« إِنْ لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ » واته « وتی: ئیمه عیبادهمان بو زانا و پیوا چاکه کانی خومان نه کردوه تاوه کو بیان کهین به خوا و بیان پرستین ».

پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی :-

: « أَجَلٌ وَلَكِنْ يُحِلُّونَ لَهُمْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَسْتَحِلُّونَهُ وَيُحَرِّمُونَ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَيُحَرِّمُونَهُ فَمِنْكَ عِبَادُهُمْ لَهُمْ ».

واته « ئایا شهوان شهوی خوا هه لالی کردوه هه رامی ناکهن و ئیهوش شوینیان ناکهن و به قسه بیان ناکهن و به هه رامی نازانن ؟ وه یان شهوی خوا هه رامی کردوه شهوان هه لالی ناکهن و ئیهوش به قسه بیان ناکهن و هه لالی ناکهن ؟ »

ووتی :- به لئی.

پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی : « ئا شه عیبادت کردن و به ندایه تی کردنی شهوانه ».(۱)

وه خویا پهروه دگار باسی موشریکه کان ده کات به وهی که هه لال و هه رامی خودا قه بوژ ناکهن:

(۱) رواه الترمذی، والبیهقی فی الکبری ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبان فی (غایة الحرام).

﴿وَلَا يَحْرَمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ﴾ التوبه:—

۲۹

واته: «کافرو مشرک که کان ئهوی که خواو پیغمبره کهی به حرامیان دانایی ئهمانه به حرامی نازانن، وه شوین دین و بهرنامه و پرسیای حق ناکمون.»

وه هروه ها خودا ده فرموی:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ اللَّهُ أَدَّبَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفَتُّونَ﴾ یونس: ۵۹

واته: «ئهی پیغمبر ﷺ بهو بی باوه رانهی که ئینکاری له شریعت ده کمن و پابندی حلال و حرامی خودا نابن بیان بلی: ئهو پزق و پوزیمی که خودا بوی نارد و ون کرد و ویستی بهمایهی بژیوی ژیا تان و ئیهوش هندی کیتان حرام کرد و وه هندی کیشتان به حلال داناه: پیم بلین ئایا خودا ئیجازی به ئیه داهه حلال و حرام دیاری بکمن و به ئاره زوی خوتان دم له حلال و حرام بکوتن، یان بهناوی خوداه درۆده کمن.»

﴿پیغمبر: جادوگری و نه ستیزه گری و قسه کردن له سهرا

شستی نادیار. (السحر، والكهانة، والعرافة) به کیکی تره
له جزه کانی شیرک که زور بلاوه: .

جادو کزن و سحر خوی بوخوی کوفرو بی باوه ریهو، به کیکی له حهوت تاوانه گهره کان، که ده بیته مایهی تیاچرون و نابوت کردنی خاوه نه کهی له ناگری دۆزه خدا. وه جادو کردن ته نها زهرهرو زیان ده دات و هیچ سود و قازانجیک نابه خشی.

وه کو خودا ده فرموی:

﴿وَيَنَعَلُونَ مَا يُبْصِرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: «فیری شتیک نه بن که سحر و جادو کر نه، تهنه زهره ریان پی نه گه یه نی سودیان پی نابه خشی».

وه ده فرمووی :

﴿وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَقَى﴾ طه: ۶۹.

واته: «جادوگر هدرچی بکاو له هدر کوئی بی سهره که وتوو نابی و سود وقازاچی ده ست ناکه وی».

وه نه و که سه ی که خه لکی فیتری سحر و جادو کردن بکات کافرو بی باوه ده بی، وه کو خوی گه و ره ده فرمووی :

﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَنَكَنَّ الشَّيَاطِينُ كَفَرُوا يَعْلَمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَائِكِينَ بِأَيْلَ هُرُوتَ وَمُزُوتَ وَمَا يَعْلَمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: «هنه دی له جوله که کان که وتنه شوینی نه و سیحرو جادوه ی که شه یتانه کان له دوی ده سه لاتی سولیمان دایانه ینا و نه و سیحریان به سهر خه لکدا ده خوینده وه وایان نیشان ده دا که نه مه دینی سولیمان بووه، به لام سولیمان کافر نه بوو تا خه لکی فیتری سحر بکات، به لکو شه یتانه کان کافر بوون، چونکه خه لکیان فیتری جادو و سحر ده کرد».

وه بریاری شهرع سه بهاره ت به سحر کوشتنه و ده بی بکوژی، کارو که سابه ته که شی حدرام و پیسه.

وه كه سانی جاهل ونه زان و ستم كارو نيمان لاواز ده چن بؤلای جادوو كه رو ساحیره كان، بؤ سیحرو جادوو كردن، تاوه كو به هؤی سیحرو جادوه وه زولم و ستم له خهلكی بكهن، یان تۆلهو سزایان لیبسیئن .

وه هه ندی له خهلكی تاوانیكي تر ده كه ن ونه نجامی ده دن، نه ویش به وهی ده چن بؤلای جادوو كه رو ساحر بؤ نه وهی نهو جادوهی لیی كراوه به تالیكات وه بؤی .

به لām پتویسته روو له خوا بكری بؤ هه لوه شانده وهی سحر و جادوو، وه شیفا له فهرمایشته كانی خوداوه وه یگیری، وه كو خویندنی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ وه سوره ته كانی تریش .

* ههروه ها نه سستی ره گره ره كان و نه وانهی قسه ده رباره ی شتی نادیار ده كه ن و ده م له زانی نی غه یب ده كو تن، بی چه ندو چون كافرو بی باوه ریكي ته واون، چونكه بانگه شهی زانی نی غه یب ده كه ن له كاتی كدا هیه كس غه یب نازانی ته نها (الله) نه بی.

وه زۆریك له م جادو گه رانه، به ناسانی خهلك گیل و بی ناگا ده كه ن بؤ نه وهی ده ستیان له سه روه ت و مالی خهلكی گیر بی و لوشی بده ن.

جا بۆنهم كاره ی سیحرو جادوو كردنه ریگاو هۆكاری زۆر به كارد هینن، وه كو: نه خشه و خه ت كیشان له سه ر لم، به كار هینانی هیلكه شه ی تانو كه و مو رووی شین و، وه خویندنه وهی ده ست و قاوه گرته وهو تیروانی نی ناوینه و سه یر كردنی.

جا نه م ساحرو فالچیانه گهر جاریك قسه یه كیان به راست ده رچی، نه وه دونوی به درۆ ده رده چی، به لām كه سی تی نه گه یشته و نا حالی ته نها نهو جاره ی له بیره كه قسه یه كی به راست ده رچووه، به لām نهو نه وه دونۆ درۆیه ی له یاد نییه و باسی ناكات، بۆیه ده چن بؤلایان و رویان تی ده كه ن بؤ زانی نی كاروباری داهاتیان،

وهبو زانینی خوشبختی و بدهبختیان، له کاتی ژن هیتان وشوکردنیان، یان له کاتی بازارگانی و کرپن و فرۆشتنیان، وههروهه دهچن بۆلایان بو دۆزینهوهو گهران بهدوای شتی وون بوو دزراودا.

وه نهوکهسهی دهچی بۆلای فالتچی و جادووگهرێك و قسهکانی بهراست بزانی و باوهپیشی پی بکات، نهوه کافرهو لهبازنهی نیسلام دههچووه، بهلگهش بۆنهوه فهرمایشتی پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام که دهفرمووی :

« مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ». واته « ههركهسێك بهچیت بۆلای جادوگهرو فالتچیهك یان بۆلای نهوانهی دهم لهغهیب دهکهنو، باوهپیان پی بکات و قسهکانیان بهراست بزانی ، نهوه کافرهو بی باوهه بهرامبهه بهو قورئانهی هاتۆته خوارهوه بو محمد صلی الله علیه وسلم » ^(۱).

بهلام نهوه کهسهی دهچی بۆلایان نهگهر قسهکانیان بهراست نهزانی و باوهپی بهوه نهبی که نهمانه غهیب دهزانن، بهلکو تهنها رۆشتن و چونهکهی بو تاقیکردنهوهو ههلسهنگاندن و شتی لهو جوهرهپی، نهوا کافر نابیت، بهلام نویژی چل رۆژی قبول نابی و لپی وهرناگیرئ.

بهلگهش فهرمایشتی پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام که دهفرمووی :

« مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » .

واته « ههركهس بهچی بۆلای فالتچی و جادوگهری و پرسپاری شتیکی لی بکات، نهوا

نویژی (۴۰) شهوی لی وهرناگیریت » ^(۲).

(۱) رواه الإمام أحمد ۲/۴۲۹ و هو في صحيح الجامع ۵۹۳۹.

(۲) صحيح مسلم - (۱۱ / ۲۷۳).

شه شه م: باوه رپوون به وهی که هه ساره کان کاریگه ریان

ههیه له روداوه کان و ژيانی خه لکدا جوریکی تر له جوړه کانی شیرک :

له « زَيْسِدِ »ی کورې « خَالِدِ » وه ده فهرمووی : پیغه مبهه صلى الله عليه وسلم نوښی به یانی بومان کرد له « الْحُدَيْيَّةِ » - له سه زهویهک - که شوینه واری بارانی شه وهی پیوه بوو - جا کاتیک که ته و او بوو پرووی کرده خه لکه که و فهرمووی « أَتَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » واته « ده زانن په روه رد گارتان چی فهرموو؟ » وتیان: خواو پیغه مبهه کهی زاناترن صلی الله علیه وسلم.

فهرمووی « قَالَ اللَّهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِي فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَزِقَ اللَّهُ وَبَفَضْلِ اللَّهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَجْمٍ كَذَا فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ كَافِرٌ بِي ».

واته « خوا فهرمووی: له بهنده گانم هه بوو باوه رداربوو بهمن ههشیان بوو کافریو به من. جا نهو که سهی ووتی به فمزله و په همتی خوا بارانمان بوو باری نهوا باوه رداره بهمن و کافره به هه ساره کان، چونکه کاریگری باران بارینی نه داوه ته پال نه ستیره کان، به لکو باوه ری به کاریگری خودا هه بووه، به لام نهو که سهی ووتی: بارانمان بوو باری به هوئی فلان نه ستیره و هه ساره وه، نهوا کافره به من و ایمانی به نه ستیره ههیه چونکه گاریگریده کهی داوه ته پال نه ستیره نهک خودا ». ^(۱)

* وه فونهی نه م جوړه شیرکانه:

پوو کړدن و باوه رپوونه به نه ستیره کانی بهخت و بورجه کان که له رپوژنامه و گوژاره کانددا بلاوده کړیته وه. بویه هر کهس باوه ری به کاریگری نه ستیره کانی بهخت هه بی، نهوا موشریکه و شیرکی بوو خوا داناوه.

(۱) رواه البخاری النطرفح الباری ۳۳۳/۲ .

بەلام گەر خۆيئەندەنەوێ بۆ ئەو بابەتە بۆ دڵخۆشی و دڵدانیەوێ بێ، ئەوا
ياخی بۆوێ تاوان باردەبێ، چونکە دروست نەبێ کات بەسەربردن
بەخۆيئەندەنەوێ بابەتی شیرک، سەرەپای ئەوێش پێی دەچێ شەیتان باوەرپوون بە
کاریگەری ئەستێرەکان بختە دەرونیەوێ بێتە پێچکەیک بەرەو شیرک .

هەوتەم: باوەرپوون بە بوونی سودو قازانج لەهەندێ شتدا لەکاتیگدا خودا نەیکردووە بەئەسباب و ھۆکاری ئەو

: یەکیکی ترە لەجۆرەکانی ھاوێش پەرستی:

وێکە ئەوێ زۆرکەس باوەرپێان بەنوشتەو دوعای شیرک ھەیە، وێ جۆرەھا
شتی تری وێکە موورو یان ھێلکە شەیتانۆکە یان ئەلقەو بازنی کانزایی کە بە
بروای خۆیان قازانج و سودیکیان لێ دەدەست کەوێ، جا بەکارھێنان و
ھەلواسینی ئەم شتانە ھەرێکە بۆبەچی بەکاردێن و چۆن بەکاری دێن، بە پێی
دیاری، کردن و ناماژە ی ساخو فالچیەکیە.

بۆیە بۆ ئەو مەبەستانە لە ملی دەکەن، یان لەمەلی منداڵی دەکەن،
بەگومانی خۆیان بۆئەوێ لە چاپیسی بیپاریزی، یان دەبییچن لە خۆیان، یان
بەسەیارەو مائەکاندا ھەلێ دەواسن، یان چەندەھا جۆر ئەلقە لەدەست دەکەن و
باوەرپێان وایە پێی لەھاتنی بەلا دەگرن و نایھێلێ .

وێھیچ گومانی تێدانە ئەم کارانە پێچەوانە ی پشت بەستەن بەخوا و ترس و
دڵەراوکی زیاتر ھیچ بۆ نینسان بەرھەم نایھێنێ، ئەم کارانەش چارەسەرکردنە
بە پێگای ھەرێم .

وێئەم نوشتەو دوعایانە کە ھەلەدەواسرێن لە زۆربەیاندا شیرکی ناشکرەو
ھانا بردنی تیا بە بۆ جنۆکەو شەیتانەکان، یان نەخشەو نیشانە ی نادیا ی
تیا بە، یا نوسراویک کەسەری لێ دەرناکەوێ ودرک بەمانا و مەبەستەکە ی ناگری

وه هندی لهو جادووگهرو دهست برانه له نار نهو نوشتهو دوعایانهدا
 نایهتهکانی قورنانه دهنوسنو له گهل نوسراوی تری شیرکیدا تیکهل و پیکهلی
 ده کمن بهیه کدا. وه هندی کی تریان نایهتهکانی قورنانه بهشتی پیس دهنوسن
 یان به خوینی بینوژی نافرته دهنوسن.

جا ههلواسین ولهمل کردنی ههموو نهوانه کی باسکران حرامن .

به لگهش پیغه مبهردعلیه دفرمووی :

« مَنْ عَلَّقَ ثَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ » .

واته « هرکس یک شتیکی ههلواسی به خویدا بو نهوی قازانجیکی بو دابین بکات و
 زهرهرو زیانیک کی له کوئل بکاتمه، نهوا شیریکی بوخوای داناوه »^(۱)

وه نهوکهسه کی که نهه کاره دهکات، نه گهر باوهړی وابی که نهه شتانه خویمان
 بو خویمان زهرهرو زیانو سودوقازانج ده گیهنن بهبی ویستی خودا، نهوه
 موشریکه و کاره کهشی شیرکی گه ورهیه .

به لام نه گهر باوهړی وابی که نهه شتانه خودا کردویه تی به نه سبابی سودو
 زیان، له کاتیکدا خودا نهیانی کرده به نه سبابی نهوه، نهوا شیریکی بوخوا
 داناوه و کاره کهشی شیرکی بچوکه. ثانه مهیان ده چپته باسی (شرك الاسباب).

(۱) احمد ۱/۱۵۶، وهوی السلسله الصحيحه رقم ۴۵۲ .

هر شتيك ههلواسریت یان لهمل بکری چاوهړتی سودو قازانجی لی بکری نهوا پتی نهوژی تمیه.

غەیری خوا مەبەست بوون لە عبادەت دا

لە مەرجەکانی قبوڵ بوونی کردەوی چاک ئەوەیە دووریی لە پیاو پیاوێی
کردن و، پەیوەست بێ بەسۆننەتەو .

جا ئەوەکەسێ هەڵدەستی بەکردنی عبادەت و پەرستنی ئەوێ خەڵکی
بیبینی، ئەو موشریکە بەشیرکی بچوک، وە کردەوێکەشی بەتال دەیەتەو و
سودی، لێ وەرنەگری. وەکو کەسێک نوێژ بکات بۆ ئەوێ خەڵک بیبینن.

﴿إِنَّ الْمُتَفِيفِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى

رِءَاوُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ النساء: ١٤٢

واتە: «دووڕەکان بە خەیاڵی خوێان دەیانمۆی فێل لە خوا بکەن کە
تەنھابە زمان ئیمانیان هێنارە، بەلام خودا ئێوان تەفرە دەداو بە ئاسانی فێر
فێلەکانیان پوچەل دەکاتەو، ئەم موناڤیقانە هەركات هەتسەن بۆ نوێژ بە
تەمەلی و تەمەزەلی یەوێ راست دەبنەو، نوێژیشت دەکەن بۆ ئەوێ خەڵکی
بیان بینن، وەیادی خۆداش ناکەن مەگەر کەمێک نەبی»

بەهەمان شێوە نەگەر کردەوێکە چاکی کرد بۆ ئەوێ باسەکە بگاتە
خەڵکی و لەناو خەڵکدا باس بکری و ناوبانگی پی دەربکا، ئەوا بەدنیایەو
کەوتۆتە ناو شیرکەو و دوچاری هاوێش پەرستی بوو، وە هەرپەشە توندو بە
تیشیش کراو لەو کەسێ نەم کارە بکات .

هەرۆه کو «عبدالله»ی کوری «عباس» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەگێڕیتەو کە

فەرموویەتی:

« مَنْ سَمِعَ سَمِعَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ رَأَى رَأَى اللَّهُ بِهِ ».

واته « ههركهس كردهوهی خوئی ئاشكرا بکات بۆ روپامای كردن، ئەوا خودا له پۆژی قیامهتدا شهزمهزار و سوکی دهكات، وهههركهس كردهوهكانی خوئی ئاشكرا بکات بۆ ئەوهی لهناو خهلكدا پیتی بهرزیتسهوه، ئەوا خواي گهوره له پۆژی قیامهتدا نهیینهكانی نیودلی ئاشكرادهكات»^(۱)

وه ههركهس عیبادهت و په‌رستنیك و شه‌نجام بدات و مه‌به‌ستی پئی ی خوداو خه‌لكی بئی، ئەوا كردهوه‌كه‌ی به‌تال ده‌بێ و به‌هه‌ده‌رده‌روا و لی ی وه‌رناگیری .

هه‌روه‌كو له «حدیث» ه‌قودسی یه‌كه‌دا هاتوه‌:

« أَنا أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشُّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكُهُ ». واته « خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: من ده‌وله‌مه‌ندترم له‌وه‌ی كه‌كه‌س بكړی به‌شه‌ریك و هاوبه‌شم له‌ عیباده‌ت و په‌رستن دا، جا هه‌ركه‌س عیباده‌ت و كرداریك بکات و له‌مه‌به‌ست و نه‌ته‌كه‌ی دا كه‌سیكی تر بکاته شه‌ریكم، ئەوا وازی لی دینم له‌ خوئی و هاوتاكه‌ی»^(۲).

❦ وه‌هه‌ر كه‌س كرداریكی كردو عیباده‌تیكی شه‌نجام دا، سه‌ره‌تا نه‌یه‌ت و مه‌به‌سته‌كه‌ی بۆ خوا بوو، به‌لام پاشان پیا‌ی تی كه‌ه‌وت و توشی بوو، نه‌گه‌ر پیتی ناخۆش بوو، وه‌هه‌ولێ دا نه‌یه‌تی، ئەوا كردهوه‌كه‌ی ته‌واوو قبوله‌.

به‌لام نه‌گه‌ر دلی پیتی خۆش بوو، وه‌حه‌زی پئی ی كرد، ئەوا قسه‌ی زۆریه‌ی زانیان له‌سه‌ر ئەوه‌ن كه‌ كردهوه‌كه‌ی به‌تاله‌ .

(۱) رواه مسلم ۲۲۸۹/۴.

(۲) رواه مسلم رقم ۲۹۸۵.

رهش بینی و به شوم زانینی شتهکان

«الطيرة» بریتیه له رهش بینی کردن و به خراپ و نه گبست ته ماشا کردنی

هه ندی شت .

خوای پهروه ردگار دهه فرموئ :

﴿ فَإِذَا جَاءَ تَهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ سَيِئَتْهُمْ يُطِئِرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ

مَعَهُ إِلَّا إِنَّمَا ظَنَرُوهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ ﴾ الأعراف: ١٣١

واته: « خوای گهوه باسی دارو دهستی (فیرعون) دهکات و ده فرموئ:

هه رکاتی خوش گوزهرانی و نیعمهت و چاکهیان بوهاتبا له باتی شوکرانه

بژیری دهیان ووت: ئه مه له بهر شان و شکۆی خۆمانه. وه نه گهر دوو چاری

قات و قهری و به لار موسیبه تیک هاتبان له (موسی) و شوین کهرتوانی

په شبن ده بوون و دهیان گووت: ئه مه له شومی (موسی) و داروده سته کهی

یه تی و نه گبه تی ئه وان هه ئیمهش دوو چاری بووینه، جا دوی ئه وه خودا

ده فرموئ :

هه شیرین ئه وهی له قازانج و زیان بی هه به بریاری خودایه، نه که له بهر

شومی «موسی» و ئه وان هه له گه لی بوون، به لام زۆربه یان ئه م بیرو باوه په

راسته نازانن بۆیه ئاوا رهش بینن» .

* کاتی خۆی (عه ره ب)، یه کێکیان نه گهر ویستبای سه فه ریک بکات یان

هه رکاریکی تر نه بجامدات، ده هات بالنده یه کی ده گرت و هه لی ده دا، جا نه گهر

بالنده که به لای راست به فریایه گه شبن ده بوون و کاره که یان جی به جی ده کردو

سه فمړه كميان ده كړد. به لّام نه گمر بالنده كه به لای چه پدا بفریایه پړهش بین
ده بوون و له كاره كميان پاش گمزه بونه وه و نه میان ده كړد .

وه پيغه مېر صلی الله علیه و آله حوكمی نهم كاره ی بۆمان پروون كړد و ته وه و ده فمړمووی :

« الطَّيْرَةُ شَرِكٌ » . واته « پړهش بینی له همركارو فمړمانی كدا بی ، نهما شريك
وهاوبهش دانانه بؤخوا » .^(۱)

وه نهموی ده چي ته ژیر نهم باس و بیرو باوړه حمرامه وه كه (تەوحید) نابوت
ده كات: نه مانه: - پړهش بینی له مانگه كاندا ، وه كو وازه یتنان له ژن هیټانو و ژن
ماره كړدن له مانگی (صفر) دا . وه پړهش بینی له پوژه كاندا ، وه كو باوړه بوون
به وهی چوارشه مهی كوژتایی ههموو مانگیك پوژي به لاو نه گبه تیه ، وه پړهش
بینی له ژماره دا وه كو به خراب ته ماشا كړدن ژماره (۱۳) . وه بیان پړهش بینن
بوون له (ناو) دا ، وه بیان پړهش بینن كړدن بهرام مېر هندی كسی خاوه ن عهیب ،
وه كو كه سیك ده روات بؤ نهموی دوكانه كهی بكاته وه و له ریگا كه سیكي كویړ
ده بینن و ده گه ریته وه و له چونه كهی پړهش بین ده بی .

جا نه مانه ههمووی حمرامه و شريك و هاوبهش دانانه بؤ خوا .

وه پيغه مېر صلی الله علیه و آله خوی به دوور گرتو وه له و كه سانه ی بهم كاره هه لده سن ،
هه روه كو « عمران » ی كوری « حصین » له پیغه مېر هه و صلی الله علیه و آله ده یگړیته وه كه
فمړموویته :

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ لَهُ أَوْ تُكْهِّنَ لَهُ أَوْ تُكْهِّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ ، أَوْ
سُحِرَ لَهُ » .

(۱) رواه الامام احمد ۳۸۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۳۹۵۵

واته « له ئيمه نى يه ئموكسهى بالنده ههلبادات يان بوى ههلبدهن وه له
ئيمه نى يه ئموكسهى فالبگريتموه يان بوى بگرنموه ،يان جادوو بكات يان
جادووى بوبكرى»^(۱).

* وههر كهس رهشبينيه كهوتسه دليهوه بهرامبهر شتيك، نهوا كه
فارهته كهى نهويه كه لهم (حديث) هدا هاتوه:

«عبداللّٰه»ى كورپى «عمار» له پيغه مبهروه وه عليه السلام دهگيرتتهوه كه
فهرمويهتى:

« مَنْ رَدَّتْهُ الطَّيْرَةُ مِنْ حَاجَةٍ فَقَدْ أَشْرَكَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَفَّارَةُ
ذَلِكَ؟ قَالَ: أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ،
وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ».

واته « ههر كهسيك لهكارىكى خوى واز بهيئى بهموى رهش بينى يموه،
نهوا شهريك وهاوبهشى بو خوا داناوه. وتيان كهفارهتى نهوچى يه نهى
پيغه مبهرى خوا عليه السلام ؟

فهرموى، ثم دوعايه:-

((خوايه هيچ خير وچاكهيك نى يه توشمان بى تهنها نهو خير وچاكهيه نهبى
كه تو دتهموى ، وههيچ زهروزيانيك نى يه كهپى مان لى بگرى تهنها نهوه
نهبى كهتو دتهموى ،وههيچ پهروستراوىكى شياو بهپهروستن نيه تهنها تو نهبى
«(۲)».

رهش بينى شتيكى دهرونى يه وهلدئا كهمو زياد دهكات، باشتريو
گرينگترين چارههر پشت بهستنه بهخواى پهروردگار .

«عبداللّٰه»ى كورپى «مسعود» دهفهرمووى :-

(۱) رواه الطبراني في الكبير ۱۸/۱۶۲ النظر صحيح الجامع ۵۴۳۵.

(۲) رواه الامام احمد ۲۲۰/۲ السلسه الصحيحه ۱۰۶۵ [هذا حديث فيه ضعف].

« وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ ».

واته « هیچ کس ننبوو لهئیمه ئیلا کم تا زۆر شتیک لهوه لعدلی دا دروست ده‌نبوو به‌لام خوای گه‌وره نه‌یده‌هیشته ولای ده‌برد به به‌پشت به‌ستن به خوا^(۱) »

سویند خواردن به غهیری خودا

خوای په‌روه‌ردگار خوێ بۆخوێ سویند ده‌خوات به هه‌ر شتیک له مه‌خلوقات و دروستکراوه‌کانی خوێ که بیهوی، به‌لام بۆ مخلوقات دروست نی یه سویند بۆن به غهیری خودا.

وهیه‌کێک له‌و تاواتانه‌ی که زمانی خه‌لکیکی زۆر له‌سه‌ری راهاتووه و به زمانیاندا، سویند خواردنه به غهیری خودا .

سویند خواردن خوێ بۆ خوێ جوړیکه له به گه‌وره‌گرتن و شکۆمه‌ندی بۆ نه‌و که‌سه‌ی که سویندی پێ ده‌خوړی، بۆیه نه‌و شکۆمه‌ندی و گه‌وره‌یه‌ش شایسته و شیاوی هیچ که‌س نییه ته‌نها (الله) نه‌بی .

«عبداللّٰه»ی کوړی «عمر» له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگیریته‌وه که

فه‌رمویه‌تی:

« أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تُخَلَّفُوا بِأَبَائِكُمْ مَنْ كَانَ خَالِفًا فَلْيُخَلَفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيُصْنُتْ ».

(۱) رواه ابوداود ۳۹۱۰ و هو في السلسله الصحيحه 430.

واته «وریابن خوی پمروه دگار حرامی کردوه له سمرتان که سویند به باوک و بایرانتان بخون، جا هر یهک له تیوه سویندی خوارد بابه خودا سویند بخوات یاخود بی دهنگ بی»^(۱).

«عبداللّه»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه وّه علیه السلام دهیگیتته وه که فمرویه تی:

« مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ».

واته « هرکس به غیری خوا سویندی خوارد نهوا هاوبهشی بوخواداوا»^(۲). وه ده فمرووی:

« مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته « هرکس سویند به نهمانت بخوات، نهوا له تیمه نی یه»^(۳)

کهواوو: دروست نی یه سویند خواردن نه به کهعبه، وه نه به نهمانت، وه نه به شهرهف، وه نه به بهر کهتی فلان، وه نه به ژباننی فلان، وه نه به گهورهی پیغمبره و پیاوچاکان، وه نه به دایک و باوک، وه نه به سه ری منداو نه ولاد، هدمووتهمانه حرامن .

وه هر کهس سویندیکی خوارد به یه کیك لهمانه و تیکهوت، نهوا که فاره ته کهی نهویه بلی: « لا إله إلا الله ».

هروه کو له (حدیث)ی (صحیح) داهاتوه:

« مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ».

واته « هر کهس سویندیکی خواردو لهسوینده کهیدا وتی به (لات) و (عوزا). با

پهشیمان بییتته وه و بلی « لا إله إلا الله »^(۱).

(۱) البخاري انظر الفتحة ۵۳۰/۱۱.

(۲) رواه الامام احمد ۱۲۵/۲ انظر صحيح الجامع ۶۲۰۴

(۳) رواه ابوداود ۳۲۵۳ وهو في السلسلة الصحيحة رقم ۹۴

ههروه‌ها له وینه‌ی نهم باسه کۆمه‌لێك ووتەو گوشتاری شیرکی و حەرام هەیه
 كه به‌زاری هەندی له موسلماناندا دی ، له‌وانه : (پەناده‌گرم به‌خواو به‌تۆ،
 پشتم نه‌ستۆره به‌خواو به‌تۆ ، نه‌مه‌له‌ خواو له‌ تۆوه‌وه‌ بوو ، كه‌سم نی‌یه
 ته‌نها خوا و تۆ نه‌بی، خوام هەیه له‌ ناسمان و تۆش له‌ زه‌وی، نه‌گەر خواو فلان
 كه‌س نه‌بوايه، بێ ئیمان بم نه‌گەر وانەبی، (خەریكه‌ ئیمانم نامینێ)، تۆ سالتی
 نانومیدی و نه‌گه‌تی (هه‌روه‌ها هەر وشه‌یه‌ك جێئو و قسه‌ی خراپی تیابی
 به‌رامبه‌ر كات و زه‌مانه‌ وه‌كو ده‌وتری نه‌مه‌ زه‌مانێكی خراپه‌، نهم سه‌عاته
 نه‌گه‌تی بوو، پووێ زه‌مانه‌ ره‌ش، نه‌مانه‌ هه‌مووی حه‌رامن چونكه‌ جێئودان
 به‌ زه‌مانه‌ ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ خوا كه‌ زه‌مانه‌ی دروست كردوه‌) .

وه‌ هەر ناویك «عبد»ی تیابی بۆ غه‌یری خوا حەرامه‌ وه‌كو «عبدالمسیح،
 عبدالنبي ، عبدالحسين » .

هه‌روه‌ها له‌و زاراوه‌ ده‌سته‌واژه‌و ده‌رپرێنانه‌ی كه‌ پێچه‌وانه‌ی (ته‌وحید)ه‌و
 هه‌لوه‌شێنه‌ره‌وه‌یه‌تی و حەرامن له‌وانه‌:- ئیشتراکیه‌تی ئیسلام ، دیموکراتی
 ئیسلامی، ویستی گه‌ل له‌ ویستی خواوه‌یه‌، دین بۆ خواو ئیشتمانیش بۆ
 کۆمه‌لگا، به‌ناوی گه‌له‌وه‌، به‌ ناوی شۆڕشه‌وه‌ .

وه‌ هه‌روه‌ها له‌ زاراوه‌و ده‌رپرێنه‌ حەرامه‌كانه‌ به‌کار هێنانی وشه‌ی (ملك
 الملوك) وه‌ نه‌وه‌ی نه‌و مانایه‌ ببه‌ خشی وه‌كو (قاضي القضاة) كه‌ بۆ مرۆڤ
 به‌کاربێی .

هه‌روه‌ها به‌کار هێنانی وشه‌ی «سید» و هاوماناکانی كه‌ به‌کارده‌برێ بۆ
 كه‌سانی (منافق و كافر) ئیتر جیاوازی نی‌یه‌ نه‌و وشه‌ی (سید) به‌عه‌ره‌بی

بگوتري (وهكو دهوترى سيد فلان) يا به زمانىكى تر بوتري (وهكو دهوترى گه وروهم).

ههروهه به كارهيئنانى ووشهى (نه گهر) حه رامه، كاتيك ماناي ناره زايى و په شيمانى و خفنهت و مهراق به خشى (وهكو دهوترى نه گهر نه وهم بگردايه نساوده بو، نه گهر نه رويشتايه نه ده مرد). نه م قسه يه ده رگايه كه بوشه يتان و ليئوى گوزهرده كاته نيؤ دل .

ههروهه ووتنى « اللهم اغفر لي إن شئت » خوايه لبم خزش به نه گهر بته وى .

دانيشتن له گهل دووړووهكان يان خراپه كاران و هوگرېوون بياوه نه وه

زوريك لهو كهسانه ي كه نيومانو باوهړ له دلياندا جيگير نه بووه، پوو له كوزو دانيشتگاي تاوان باران و خراپ كاران ده كهن، بهلكو زورجار له گهل ههندي كهسى وا داده نيشن كه قسه ي ناشيرين به ديسنى خوا ده كهن و په خنه له شهريعه تى خوا ده گرنو گالته به دين و شوين كه وتوانى دين ده كهن.
جا گومانى تيدا نى يه دانيشتن له گهل نه م جوړه كهسانه حه رامه و عه قيدو بيو باوهړ له كه دار ده كات و ده پيو كينيته وه .

خوای گه وړه ده فهرمووى :

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿٦٨﴾ الأنعام: ٦٨

واته «همركات ئمو موشيرك و خراپه كارانهت دى خيرىكن له بارهى نايهت و دىنى خواوه خراپ ده دوتن و گالته نه كمن، ئموا تو پرويان لى و هر چه رخيته و به جيان بهيئله، تاقسه كه يان نه گوزن و وزدين له خراپ و وتن. جا نه گهر شهيتان ئم ناموزگاريسى له بيرت برده وه و له گه ليان دانيشتى، ئموا همركات وه بيرت هاتمه نابى له گه ل ئم خه لكه ستم كاره دابيشى».

له بهر نه وه لهم حالته دا دروست نى يه دانيشن له گه ليان هم چهنده زور نزيك بن له رووى خزميه تى يه و تيكه لى يه كتر بن له رووى خيرانيه وه، وه زمان پاراوو شيرين بن. ته نها بو كه سانيك دروسته له گه ليان دانيشى كه بيه وى قسه ي خيريان بو بكات، يان بهر بهر چى قسه به تاله كانيان بداته وه، يان نكو ليان لى بكات و ده مكوتيان بكات، به لام پازى بوون و بى دهنگى لهو شوينه دروست نى يه .

خوای پهروه ردگار ده فهرمووى :-

﴿ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾ (التوبة: ١٦)

٩٦

واته « خو نه گهر ئيه لىيان پازى بن، ئموا به دلتيايموه خودا له خه لكانى تاوانبار پازى نابى ».

به له کردن له نویژدا

که موره ترین تاوانی دزی بریتیه له دزی کردن له نویژدا، ههروه کو پیتغه مبهه ﷺ ده فرمووی :

« إِذَا أَسْوَأُ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ صَلَاتَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُهَا؟ قَالَ « لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا ».

واته « خراپترینی خه لکانی دز ئه که سهیه که دزی له نویژه کمی بکات ». و تیان: نهی پیتغه مبهه ﷺ خوا چۆن دزی له نویژ ده کری؟ فرمووی: « دزی کردنه که بموه ده بی رکوع و سوچه کانی به تهاوی نابات و په له ده کات »^(۱)

جا نویژ کردن به په له و نه پاراستنی هیمنی تیداو جیگیر نه بونی پشت له (رکوع و سوچه) داو ریک نه بونه وهی پشت له دای هه ستانه وه له (رکوع و سوچه) داو دانه نشتن له نیوان هه ردوو سوچه که دا، هه موو نه مانه نه وه له و ناتمه وایانه نه که زۆر دیارو بهر چاون له ناو زۆریه ی نویژ خوینانداو، مزگه و تیک نی یه غونه ی نه م جوړه نویژ خوینانه ی تیدا نه بی.

وه هیمنی و له سهه خوی ی روکن و پایه یه که له پایه کانی نویژ، به بی نه م پایه یه نویژ دانا مه زری و وه ناگیری و جیی هیچ ناگری، هه ر بۆیه نه م کاره زۆر تر سناکه وه کو پیتغه مبهه ﷺ ده فرمووی:-

« لَا تُجْزِئُ صَلَاةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

(۱) رواه الامام احمد ۳۱۰/۵، وهو في صحيح الجامع ۹۹۷

واته «نویژی هیچ کسیتک دانامه زری و تهواو نابی و جیی هیچ ناگری،
تاره کو پشتی ریک نه کاتمه له رکوع وسوجه دا»^(۱).

گومانی تیدا نی یه که نه کاره کاریکی خراب و قیژه ونه و هه رکهس بیکات
شیایو نه ویه پتی لی بگریت و له کاره قه ده غه بگریت و بترسینری که
کاریکی خرابی کردوه .

له (أبو عبد الله الأشعري) هوه ده فهرمووی : پیغه مبه رعلیه صلی الله علیه و آله نویژی
جه ماعه تی له گه له هاوه له کانی کرد و پاشان له گه له کومه لیک دانیش، پیاویک
هاته ژوره وه نویژی دابه ست، جا له نویژه کهیدا رکوع و سوجه دی ده برد و ده کو
ده نوک بدات له زهوی، پیغه مبه رعلیه صلی الله علیه و آله فهرمووی :-

« تَرَوْنَ هَذَا لَوْ مَاتَ عَلَى هَذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُرُ صَلَاتَهُ
كَمَا يَنْقُرُ الْغَرَابُ الدَّمَ ، إِنَّمَا مِثْلُ الَّذِي يُصَلِّي وَلَا يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ
كَالْجَانِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا ثَمْرَةً أَوْ ثَمَرَتَيْنِ ، مَاذَا يُعْنِيَانِ عَنْهُ » .

واته «ئانه وه نه بینن ؟ هه رکهس بمری له سهر نهو حاله، نهوا له سهر غهیری
دینی (محمد) مردوه، له نویژه کهیدا ده نوک ده دات و ده کو قه له رهش ده نوک له
خوین ده دات، جا نمونه ی نهو کهسه ی پشت ده چه میتنی له رکوع و ده نوک ده دا
له زهوی له سوجه کاند، و ده کو کسیتیکی برسی وایه که ته نهها خورمایدک یان
دوو خورما بخوات و هه لسیتموه، که بهوه هیچ سودمه ند نابی»^(۲).

وه له (زید)ی کوپی (وهب) هوه ده فهرمووی :- (حذیفه) پیاویکی بینی رکوع
و سوجه دی به تهواوی نه ده برد، (حذیفه) فهرمووی :

« وَلَوْ مِتَّ وَهَذِهِ صَلَاتُكَ مِتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فُطِرَ عَلَيْهَا مُحَمَّدٌ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » .

(۱) رواه ابو داود ۵۳۳/۱، وهوفي صحيح الجامع ۷۲۲۴.

(۲) رواه ابن خزيمة في صحيحه ۳۳۲/۱ وانظر صفة صلاة النبي للألباني ۱۳۱.

واته «نوښت نه کړد، وه نه گمر بهم کاره وه بمري، نهوا له سر غه يري نهو
فېتره ت و دینه ده مري که خوا (محمد) له مري داناوه»^(۱).

وه هر کس نوښه کسې به په له کړد و هيمنی تيدا نه پاراست کاتيک نه مې
زانو، پټويسته له مري نوښه کسې دووباره بکاته وه، مدام کاتي نوښه کسې
مابي، وه نه وش که روښتو وه و رابردو وه پټويسته ته و به بکات و په شيمان
بيته وه، بويه پټويست ناکات نوښه کسې رابردو و بگيرتته وه.

به لگه ش نه و په که پيغه مېر ﷺ فرموي:

« اَرْجِعْ فَصْلَ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ ». واته « برو نوښه کت بکړه و چونکه تو نوښت

نه کړد »^(۲).

کاري بي هوده و جوله ی زور له نوښدا

نهم به لايه ش زورتيک له نوښ خوښان ليی د ريز نابن، له بهر نه وهی نهو
فرمانه ی خويان به جي نه هي ناوه که ده فرموي:-

﴿ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَسِيَتَيْنِ ﴾ (۲۳۸) البقرة: ۲۳۸ واته « هستن نوښ بکن بو
خوا به ترس و هيمنی يوه ».

وه نهو فرمايشته ی خودا تينه گه يشتون که ده فرموي :-

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝ ١ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝ ٢ ﴾ المؤمنون: ۱-۲

واته « بدراستی خه لکانی خاوه نيمان و باوه ر سرفرازو پژگاريون، نهو
کسانه ی که له نوښه کانياندا خشوعيان هيه و به دل ناگيان له

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲/۲۷۴.

(۲) سنن أبي داود - (۳ / ۲۵).

نویژه کانیانو به لاشهش لسمر خو به هیمنیموه نویژ ده کمن و جموجوئی و
حده تهتی بی هۆ ناکمن له نویژه کانیاندا».

وه کاتیک پرسیارکرا له پیغه مبر ﷺ سه بارهت به ریک کردنه وه و پا کردنه وی
شوینی سوجه له کاتی سوجه بردندا که درسته یان نا ؟

نهویش فهرمووی:

« لَا تَمْسَحْ وَأَنْتَ تَصَلِّي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَأَعِلْ فَوَاحِدَةً تَسْوِيَةَ الْحَصَى ».

واته « نه کهمی شوینی سوجهت ریک بجهی له کاتیک دا له ناو نویژدا بوی .
بهلام گهر ههر ناچار بووی یهک جار دهستی پێدا بهینه»^(۱).

وه زانیان (به رهحهت بن) باسی نهوه یان کردوه که جموجوئی زۆ و یهک له
دوای یهک، نه گهر پێویست و ناچارى نه بی نویژ به تال ده کاته وه. نه گهر حالى نه
که سه وابست، نهی نه بی حالى نه و که سانه چۆن بی که له بهر دهستی خودا دا
پاوهستان و جموجوئی بی هوده ده کمن و یهکێک سهیری سهعاته کهی ده کات و
نه وهی تر جله کهی ریک ده خات، یان په نجه به لوتی ده کات، وه چاوه کانی بو لای
پاست و چهپ دا ده سورینی و سهیری ئاسمان ده کات، دیاره ناترسی له وهی
چاوه کانی کویر بی و شهیتان له نویژه کهی بدزی بهم کاره .

---

(۱) رواه أبو داود ۵۸۱/۱ و هو فی صحیح الجامع ۷۴۵۲.

پیش کەوتنی ئیمام لە نوێژدا بە ئەنقەست

پەلەکردن یەکیەکە لە پرەفتارو سروشتی مرۆڤ .

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ جَبُولًا﴾ (۱۱) الإسراء: ۱۱. واتە « مرۆڤ هەمیشە

پەلەکارو هەلەشمیە ».

و هە پێغەمبەر ﷺ دەفرموی :

« التَّائِي مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ».

واتە « نەرم و نیانی و لەسەر خۆی لە خوداوەیە، و هەلپە هەلپەر پەلەکردن

لە شەیتانەویە » (۱).

تەوی کە زۆر تێبینی دەکری لە نوێژی جەماعەتدا لە لای راست و چەپەوه نوێژخوێنێکی زۆر دەبینری پیش ئیمام دەکەون، بەتایبەت لە رکوع و سوجدە بردندا، وە لە ((الله اکبر)) هەکاندا بەگشتی، وەتەنەت لەکاتی سەلام دانەوهش دا .

ئەم کارە هەرچەندە لەناو خەڵکدا گرنگی پی نادری، بەلام هەرپەشی توندی دەربارەی هاتو هە پێغەمبەر ﷺ:

« أَمَّا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ ».

واتە: « نایا ئەو کەسە سەری لە پیش سەری ئیمامەوه بەرز دەکاتەوه

ناترسی خۆی گەورە سەری بکات بەسەری گۆی درێژ » (۲).

(۱) رواه البيهقي في السنن الكبرى ۱۰/۱۰۴ وهو في السلسلة ۱۷۹۵.

(۲) رواه مسلم ۱/۳۲۰-۳۲۱.

نویژ خوین پیویسته له سهری که به هیمنی و له سهر خوییه وه بیست بهره و نویژ،
جا نه مه نه گهر بۆهاتنه که ی بی، نه ی بۆنویژه که چۆن بی .

وه هه ندی خه لکی تر مه سه له که یان وا لی تیکه ل و پیکه ل بووه، بۆنه وه ی
پیش نیمام نه که ون که چی زۆر له نیمام دوا ده که ون و به جی ده میتن .

پیویسته بزاسری که شهرعناسان (به ره حمه ت بن) بنه مایه کی جوانیان
باسکردووه و داناوه بۆ نه وه ی نویژ خوین نه پیش تمام بکه وی و نه له
نیمامیش جی میتنی، نه ویش نه وه یه : کاتیك که نیمام «الله اکبر» ی ته و او کرد
تینجا نویژ خوین بچوئی، که و ابو هه رکات نیمام له وشه ی (راء) ی «الله
اکبر» ته و ابو تینجا دروسته بۆ نویژ خوین بچوئی و هه ره که بکات. نه پیش
نه وه بکه وی نه دواش بکه وی . بۆیه به م شتویه کاره که پیک ده خرئ .

وه ها وه له کانی پیغه مبه ره ﷺ زۆر سوربوون له سهر نه وه ی که پیشی
پیغه مبه ره ﷺ نه که ون، گرنگیان به و کاره زۆر ده دا .

بۆ نمونه یه کیک له وان که (براء) ی کوری (عازب) ه ده فه رموی : سه حابه له
پشتی پیغه مبه ره وه نویژیان ده کرد، کاتیك که پیغه مبه ره ﷺ سه ری له رکوع
به رز بکر دایه ته وه پرۆشتایه به ره و سو جده که س نه ده بینرا بچه میته وه به ره و
سو جده هه تا وه کو پیغه مبه ره ﷺ ناوچه وانی دانه نایه له سهر زه وی، پاشان
هه مووی له دوا وه لار ده بونه وه و به ره و سو جده ده چه مینه وه .

وه کاتیك پیغه مبه ره ﷺ که وته ته مه نه وه و هه ره که و جوجوئی جوړیک له
خاوبونه وه تیکه وت، نویژ خوینانی پشته وه ی ناگادار کرده وه فه رموی :
« أَیُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ بَدَّلْتُ فَلَا تَسْقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ » .

واته « ئىمى خەلكىنە مەن كەتتۈمەن تەمەنەمەنە قورس بووم، بۆيە وريابن
 لە نويزدا پەلەمەكەن و پېتشم نەكەن لە ركوع و سوجده بردندا». (۱)
 ۋە پېتۈيستە نەكەسەي كە تېمام و پېش نويزە، كاتىك كە نويز دەكات
 وتنى (اللە اكبر) كەنى بەگويزەي سوننەتى پېغەمبەر بى، بەو شىۋەيەي كەلە
 (حديث) كەي (أبو هريرة) دا ھاتوۋە دەفەرموۋى :

« كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمَثْنَى بَعْدَ الْجُلُوسِ ».

واتە « پېغەمبەر ﷺ ھەركات ھەستايە بۆنويز، «اللە اكبر» ى دەکرد
 كاتىك نويزى دابەستايە، پاشان «اللە اكبر» دەکرد كاتىك ركوعى بېردايە،
 پاشان لە ركوع بەرز دەبويەو دەيفەرموۋ: « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ »
 ۋە كاتىك تەواو راست دەبويەو دەيفەرموۋ « رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » ، پاشان
 «اللە اكبر» ى دەکرد كاتىك دابەزايە بۆسوجدە، پاشان «اللە اكبر» ى دەکرد
 كاتىك سەرى بەرز بېردايەتەو، پاشان «اللە اكبر» ى دەکرد كاتىك سوجدەي
 بېردايە، پاشان «اللە اكبر» دەکرد كە سەرى بەرز بېردايە، ئىجا نەمەي
 بەردەوام دەکرد لە ھەموو نويزەكەي دا تاوەكو تەواو دەبوو. ۋە كاتىكەش لە
 دواي دانىشتنى يەكەم ھەلەسايەتەو «اللە اكبر» دەکرد. (۲)

(۱) رواه البيهقي ۹۳/۲ وحسنه في إرواء الغليل ۲/ ۲۹۰

(۲) رواه البخاري رقم ۷۵۶ ط. البغا .

جا بۆيە ھەركات پېش نوپۇش «الله أكبر» ەكانى كۆك و تەبابوون لەگەل جۆلە و ھەرەكەكەى، وە نوپۇش خوتەكانىش بەو چۆنەتەى كە باسكراوہ جولانەوہ، نەوا كاروبارى نوپۇش جامەعەتەكەى رېك و پېك و باش دەبى.

ھاتنى كەسىك بۆمزگەوت كەسىر وپىازى خواردى، يان بۆنىكى ناخۇشى پىوہبى

خوای گەرە دەفەرمووی :-

﴿يَبْنَىْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ الأعراف: ۳۱.

واتە «ئەى نەوہكانى ئادەم ھەركە دەچنە مزگەوت بۆنوپۇش، جل و بەرگى پاك و خاوتىن پېوشن».

لە «جائز» كورپى «عبداللہ» وە دەفەرمووی، پېغەمبەر ﷺ فەموویەتى:

« مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ ».

واتە « ھەركەس سىرو پىازى خوارد بالىمان دوركەوتتەوہ، يان فەرمووی: با لە مزگەوتمان دوركەوتتەوہ ولەمالەكەى خۆيدا بېيىتتەوہ »^(۱).

وہ لە رېوايەتەكەى «مسلم» داھاترد:

« مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالْثُومَ وَالْكَرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَنَادَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ ».

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۹/۲

واته « همرکەس پیازو سیر و کەوهری خوارد با نزیکى مزگەوتمان نەکەوئى، چونکە ملاتیکە توشى نازار دەبن بەو شتانەى کە مەروڤ پى نازار مەند دەبى »^(۱).

وہ « عمر » ى کورى « خطاب » وتارى دەخویند لە پوژى جومعه دا، لەناو وتارە کەیدا فەرمووی:

« تُمْ إِنَّكُمْ آيَهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَيْشَتَيْنِ هَذَا الْبَصَلُ وَالثُّومُ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنْ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَمَنْ أَكَلَهُمَا فَلَيْمَتْهُمَا طَبْخًا ».

واته « ئەمى خەلکینە ئێو ئەم دوو پرووە کە دەخۆن و من بە پیسیان دەبینم: کە ئەمۆش سێرو پیازە، دلتیان پێغەمبەرم ﷺ دەبینى هەموکات لە مزگەوتدا بۆنى ئەو دوانەى لە هەر پیاویک بەکرایە ، ئەوا فەرمانى پى دەکرد کە دەریچى لە مزگەوت و دورکەوتەوه بەوە بەقیع ، جا هەر کەس سێرو پیازى خوارد با جوان لە چێشتدا سورى بکاتەوه و بۆنەکەى بمرى »^(۲).

وہ ئەوەى پەيوەندى بەم باسەوه هەيە: ئەو کەسانەش دەگریتەوه کە پاستەوخۆ لە دواى ئیش کردن دەچنە مزگەوتەوه بە بۆنى ناخۆشى عەرەقى بن بال و گۆرەبە کانیان .

لەوێش خراپ تر جگەرە خۆرەکانن، ئەوانەى کە جگەرەى حەرام دەکێشن و پاشان دەچنە مزگەوتەکانەوه و نازارى بەندەکانى خوا دەدەن لە ملانکە و نوێژ خوێنان.

(۱)رواه مسلم رواد ۳۹۵/۱

(۲)رواه مسلم ۳۹۶/۱

زینا کاردن

یه کینک له مه به ست و ناما بجه کانی شه ریه تی ئیسلام پاراستنی ناموس و وه چه و نه سه بی خه لکی یه، بویه زینای حه رام کردوه .

خوای په روه ردگار ده فهرمووی :-

﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الاسراء: ۳۲)

واته « وریابن به هیچ شیوه یه ک توخنی زینا نه کهمن، چونکه به راستی زینا و داوێن پیسی تاوان و کرده و یه کی زۆر خراپه و پێگایه کی زۆر ناپه سه ندو قێژونه ».

شه ریه تی په رۆزی ئیسلام نه ک هه ر زینای حه رام کردوه، به لکو هه موو نه و کون و که له به رو پێگا و پێچکانه شی داخستوه که مرۆڤ په لکیش ده کهن به رو زینا، له وان هه ش فه رمانی کردوه به دا پۆشینێ ئافه تان و، فه رمانی کردوه به پاراستنی چاو له تێروانی نی حه رام و، تا ک بونه و دی پیار و ئافه ت و زۆر شتی تری شی له و پێناه ده حه رام کردوه .

پیای زینا کاری خێزاندار و ئافه تی زینا کاری میرددار، تۆله ی لی ده سینریت هه به تر سنا کترین و قورس ترین سزا، نه ویش بریتی یه له به رده باران کردن ی تا ده مریت، تا تۆله ی گونا هه که ی بچێژیت، بۆ نه و دی هه موو لاشه ی نازار بچێژیت، وه ک چۆن گشت لاشه ی تیر کردوه له حه رام .

وه پیای زینا کار و ئافه تی زینا کار گه ر هاوسه ردار نه بوون به پێگایه کی شه رعی، نه و تۆله ی لی ده سینریت هه به فه لاقه کردن و جه لده لیدان، که له سنوره شه رعیه کاندایاری کراوه نه ویش بریتیه له (۱۰۰) جه لده . له گه ل

ئەو ھەش دا كۆمەللىك لە بېرۋاداران ئامادەبن لە كاتى جەلئە لىدانه كەى تاو ھەكو
شەرمەزارو ناشىرىن بىى لە ناو خەلگدا، ۋە دەبىت لەشارەكەى خۆى
دوربجىتتە ۋە دوچارى غەرىبى بىى بۆماو ھى سالتىك تاو ھەكو سوكى خۆى بۆ
دەركەوئى .

ۋە سزاي پىاو ۋە ئافرەتى زىناكار لە بەرزەخدا: ئەو ھىيە بەرۋتى دەخرىنە ناو
تەنورىكە ۋە كە سەر ھەوئى تەسكە ۋە خوارە ھى فراوانە ۋە لەخوارە ھەش ناگر
دەدرئى، جا ھەركات ناگرە كە بلىتسەبدات ۋە زىاد بكات ھاواردە كەن ۋە دەقىژتىن ۋە
بەرزەبنە ۋە، ھەتاو ھەكو نىزىكى دەرچون دەبنە ۋە، بەلام بلىتسەى ناگرە كە
دانەبەزىت ۋە ئەوانىش دەگەرىنە ۋە بۆناو تەنورە كە ، نابەم شىۋازە سزادەدرىن تا
رۆژى قىامت .

لەمەش ناشىرىن ۋە ئاقۆلاتر ئەو ھىيە پىاو لەگەل ئەو ھى تەمەنى كەورە بووبى ۋە
لەمردن نىزىك بووبىتتە ۋە چوبىتتە سالتە ۋە خوداش ئەو ھەندە مۆلەتى دابى ۋە
تەو ھى نەكات ۋە ھەر بەردەوام بىى لەسەر زىنا .
كەوابو ناشىرىن ۋە چەپەلترىن زىناكار ئەو كەسە ھى كە چوبىتتە سالتە ۋە
تەمەنى كەورەبى ۋە زىنا بكات .

لە «أبوهريرة» ھە، لە پىغەمبەر ھە ﷺ دەفەر موئى:

« ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ » .

واتە « سى كۆمەلە خەلك خورائى گەورە قەسەيان لەگەلدا ناكات ۋە لەگوناه
پاكىيان ناكاتە ۋە، بە چارائى رەھمەت تەماشايان ناكات ۋە، سزايەكى

سەختیشی بۆ داناون ، پیاویکی بە تمەنی زیناکار، پاشایەکی درۆزن،
هەژاریکی خۆ بەزلزان»^(۱).

وە نەرێترین و پیستین کاسبی ئەو پارەییە کە بەرامبەر زینا وەردەگیری. وە
ئەو ئافەرەتە بەهۆی داوین پیسی یەو کاسبی بکات و بژێوی پەیدا بکات،
بێبەش و مەحرومە لە قەبول بونی دو عاو پارانەو، کاتێک کە لە نیوە شەو دا
دەرگا کانی ئاسمان دەکرێتەو (بۆ قبول بونی دو عاو پارانەو) ^(۲).

و هەرگیز فەقیری و هەژاری بیانی شەری نین بۆ شکاندن سنوور و کانی
خوای گەورە و ئەتککردنی ناموسی یەکتەر، وەکو پیشینان رتویانە : برسیبەو
سەر بەرزە، وە بەهۆی شیری مەمکی خۆتەو نەلەو پێی.

و لەم چەرخەدا هەموو دەرگا کانی خراوەتە سەر پشت بۆ ئەنجام دانی کاری
خراب، وە شەیتان گشت رینگاو رێچکە کانی خراپە کاری ئاسان کردووە بە هۆی
فروفتێلە کانی خووی و دۆستە کانی، وە کەسانی تاوانبار و خراپە کار شوینی
تەلە کانی شەیتان کەوتوون و برونەتە دەسکەلای دەستی شەیتان بۆ
بلاو کێشەو فەساد و بێ ئەخلاقی ، ئەویش بە بلاو برونەوێ سەفوری و
خۆ دەخست و خۆ جوان کردنی ئافەرەتان، وە بەرەڵا کردنی چا و تیروانی نی حەرام و،
بلاو برونەوێ تیکەلێ پیاو و ئافەرەت و، گۆزاری خراپ و فلیمی نابەجێ و
نابەسەندو، گەشت و گوزاری زۆر بۆ ولات و جێگای بەدرەوشتان و، دروستکردنی
بازاری تیجاری بۆ داوین پیسی و بێ ئابروی و، زۆر بونی هەتککردنی ناموس و،
زۆر بونی مندالی حەرام و کوشتنی گۆرەلە بێ تاوان .

---

(۱) برواد مسلم ۱۰۲/۱-۱۰۳

(۲) الحدیث فی صحیح الجامع ۲۹۷۱

خودایه داوات لئی ده کهین بهر جهت و لوتفو پاریزیگاری خوت بمانیزی له
 داوین پیسی و، داوات لئی ده کهین دلّه کافان پاک بکیتیه وه و داوینمان پاک
 پابگری و، له نیوان تیمه و حرام دا بهر بهستیکی گهوره دروستبکهی.

نیربازی

تاوانه کهی قهومی «لسوط» نه وه بوو له گه ل نیرینه کاند ا جوت ده بوون و
 نیربازیان ده کرد.

وه کو خوی گهوره ده فرموی :-

﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

﴿٨٠﴾ الأعراف: ٨٠

واته «لسوط» مان الله کرده پیغمبرو به گه له کهی خوی ووت: بهراستی
 ئیه تاوانیکی خراب و ناشرینی و نه نجام دهن له پروی داوین پیسیوه که
 هیچ کسک له خه لکانی جیهان پیش ئیه کاری وه ها شهرمزاراندی
 نه کردوه، نمیش نه وه ئیه ده چنه لای پیاوان و نیربازی ده کهن «.

وه له بهر ناشیرینی و ناقولایی و ترسناکی نه تاوان و خراپه یه خوی
 په روه دگار سزای نه و که سانهی داوه که نه نجامی دهن به چوارچو له سزاو
 توله، که نه چوارچو به سهر هیچ گه لیکي تر دا کونه بوتیه وه، نه وانش بریتین
 له کویر بوونی چاوه کانیان و، ژیروبان بوونیان و، بهر د باران کردنیان له ناسمانه وه
 به بهر دی سوره وه بوو، وه ناردنی هاوارو قیژه یه کی سامناک به سهریاندا.

وه له شهريعتی نيسلاميش دا هەر كەسێك ئەو كارە نەنجام بەدات یان ئەو كارەى لەسەر بكړى بەرازی بوونی خۆى و زۆرى لى نەكراى ، ئەوا تۆلەو سزاكەيان ئەو هیه كە دەبى به شمشیر بكوژرین.

«عبداللہ» ی کورې «عباس» له پیغه مېهره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیریتەوه كه فەرموویه تی:

« مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلْ عَمَلٍ قَوْمٍ لُوطٍ فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ ».

واته «هەر كەسێكتان بینى كارى قومه كەى «لوط» ی ده كرد (واته نیربازی، ئەوا هەردووکیان بكوژن، ئەوى كارە كە دەكات و ئەو هەش وا كارە كەى لەسەر ده كړی» ^(۱). وه ئەو نەخۆشى و تاوانەى كە ئەمڕۆ لەم سەر دهمەدا دهركه وتوون و له سەر دهمانى پيشوودا نەبون، هەمووى هۆكارى داوین پيسيه، وه كو نەخۆشى نایەزى كوشنده . ئەمانه هەمووى بەلگەن لەسەر كارلەجی شەریعت كە ئەو جۆره سزاو تۆلانی داناه.

نەهاتنى ئافرەت بو سەر جی پیاوه كەى به بى هیچ عوزریكى

شەراعی

«أبو هريرة» له پیغه مېهره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیریتەوه كه فەرموویه تی:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضَبَانَ عَلَيْهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

واته: «هەر كات پیاو داواى سەر جی له خیزانه كەى كرد و ئەویش پشەتی تیكرد و ئەلامى نەدایەوه، وه ئەو پیاوه ئەو شەوه به تورەى سەر بنیتهوه

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۰۰/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۵۶۵

بهرامبهر به خیزانی، ئەوا (ملائكە) ئەعنەت لەو ئافرەتە دەگەن تا بەیانی
«(۱)».

زۆریك لە ئافرەتان كاتیك كێشەیهك لە نیوان خۆی و میژدەكەیدا دروست
دەبێ، بە گومانێ خۆی دەیهوێ تۆلەیی خۆی بکاتەوه، بۆیه خۆی دەگریتهوه
لەسەر جێی كردن لەگەڵ پیاوێكە، جا ئەم كارەیی كە ئافرەتان دەیکەن
مەفسەدەو خراپەیی زۆری لێ دەکەوێتەوه، لەوانە پێ دەچێ پیاوێكە بکەوێتە
حەرامەوهو، زۆرجار لەوانە نیشەكە بە خراپتر بەسەر ئافرەتەكەدا بشکێتەوه،
کە پیاوێكە بێر لە خیزانیکی تر بکاتەوهو بەسەر ئەم دایبەتێ.

و پێویستە لەسەر ئافرەت گورج بێ لە وەلام دانەوهی داراكارێ میژدەكە
هەركات داوای لێ كرد، تاوێكو ئەم فەرمانی پێغەمبەر ﷺ جێبەجێ بکات
کە دەفرمووی:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْتُجِبْ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى ظَهْرٍ قَتَبِ ».

واتە: « هەركات پیاو داوای سەر جێی لە خیزانەكە كرد، ئەوا بە دەست
بەجێ وەلامی بداتەوه، ئەنانهت ئەگەر لەسەر كوچ و باری حوشرەكەشی بێ بە
دایبێ » (۲).

و پێویستیشە لەسەر پیاو بەتەنگ خیزانیهوهی بێ و پەچاوی حالی خیزانی
بکات، كاتیك ئەخۆشە یان دووگیانە یان بێ تاقەتەو خەفەتبارو دلتهنگە،
بۆنەوهی كۆك و تەبایی و خۆشەویستیان بەردەوام بێ و دزاییهتی و تیگیان
لەنیوانیان دروست نەبێ.

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۱۴/۶

(۲) انظر زوائد البزار ۱۸۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۴۷

داواى ئافرهت بۆتەلاق لەمىردەكەى بەبى ھىج ھۆيەكى شەرى

زۆرىك لە ئافرهتەن پەلەوھەلەشەن لە داواکردنى تەلاق لە مێردەکانیان و مێرد ناچار دەکەن کە خێزانیان بە تەلاق دا بدەن .

بۆ مۆنە کاتێک کێشەیهکی بچوک دروست دەبێ، یان کاتێک ئەو پارەو مائەى کە دەیهوێ پیاوھەى پێى نەداو بۆى دابین نەکات، ئەوا دەست بەجێ داواى تەلاق دەکات. وە زۆرجار پێى دەچێ لە لایەن کەسوکارى ئافرهتەکەو یان دراوسێ یەکانیەو ھانبەردى و پالى پێوەنەبى .

وە زۆرجار ئافرهت لە پروی پیاو دا دەوێستى و بەرامبەرى لى دەگرێ و لى پاست دەبێتەو بە کۆمەلیک ووتەو قسەى کاریگەر و ھەستیار کە دەمارى پیاو دەگرێ و تورەى دەکات وەکو دەلى نەگەر پیاو تەلاقم بدە .

وە شتێكى زانراوە کە تەلاق و جیابونەو لیکدا برانى پیاو و ئافرهت بەلاق و نەگبەتى زۆرى لى دەکەوێتەو، شیرازەى خێزان دەپچرێ و ئەتک دەبێو، وە منداڵ پەرتەوازەو بى سەرۆبەر دەبێ، وە زۆر جار پەشیمانى لەدوادى، بەلام پەشیمانى سودێک نابەخشى .

ئەمانەو چەندەھى تریش ھیکمەت و کار لەجێى شەرع دەردەخات، کاتێک کە داواکردنى تەلاقى حەرام کردووە .

«ثوبان» لە پێغەمبەرەو ﷺ دەیگێرێتەو کە فەرموویەتى:

«أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَأْيُ الْحِجَّةِ» .

واته: « همر ئافره تێك داوای تهلاق له میرده کهى خۆی بکات بیهی بیانویه کی شرعی، نمو بۆنی بههشتی لهسهر حهرامه »^(۱).

«عقبه» ی کورپی «عامر» له پیغه مبه ره وه عیبه ده گیژیته وه که فرموویه تی: « إِنَّ الْمُخْتَلِعَاتِ الْمُتَنَزِعَاتِ هُنَّ الْمُنَافِقَاتُ ».

واته: « نمو ئافره تانه ی داوای (خلع) جیا بونه وه ده کمن بیهی ییانوی شرعی نمو نه مونا فقه »^(۲).

سه لام نه گهر هۆکارێکی شرعی هه بوو بۆ نه وه ی ئافره ته که داوای تهلاق و جیا بونه وه بکات، وه کو نه وه ی پیا وه که ی وازی له نوێژ هینابی، یان عاره ق خۆری، یان بیهوی به زۆر خیزانه که ی توشی کاری حهرام بکات، یان زو له م سته می لی بکات به لیدان و تازاردان یان ئافره ته که له مافه شرعیه کانی خۆی بی به ش بکات، وه نه سیحه ت و نامۆزگاریش سودی نه بوو، وه هیچ ریگه یه ک نه نه یینرا بۆ چاک بوونی، نمو ئافره ته که هیچ تاوانی له سه ر نی یه و گونا هه بار نابێ که داوای تهلاق له میرده که ی بکات، بۆ نه وی خۆی و دینه که ی سه لامه ت بێ و دو چاری تاوان و خرا په نه بێ .

شوبهاندنی خیزان به دایک و خوشک (الظهار)

«ظهار» یه کێکه له و ووته و ده برینانه ی سه رده می نه فامی که نه مپۆ به مپره و ده کری و له ناو موسلماناندا بلا وه، وه کو نه وه ی پیا و به خیزانی خۆی بلی « تو وه کو دایکم وای، یان تۆ حهرام بی له سه رم وه کو چۆن دایکم لیم حهرامه » .

(۱) رواه أحمد ۲۷۷/۵ وهو في صحيح الجامع ۲۷۰۳

(۲) رواه الطبراني في الكبير ۳۳۹/۱۷ وهو في صحيح الجامع ۱۹۳۴

نهم ووشه و ده برپینه ناشرینانه و هاوشیویه نه مانمن شهریهت به قیزه ونو نابوتی داناوه، چونکه زولم و سته می تیداده ده که وی بهرامبر به نافرته.

وہ خوی گموره نهم کاره ی بهوه وده صف کردوه که دهنرموی :

﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مَنْ نَسَاهُمْ مَا هُمْ أُمَّهَاتُهُمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا آلِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ﴾

المجادلة: ۲

واته: « ثوانه تان له خیزانه کانیان «ظهار» نه کن و بیان ده لئین: ئیوه وه کو دایکمانن، ثوان دایکیان نین، دایکی ثوان نهو نافرته تانمن که ثوانیان لی بووه، وه بهراستی نهوی به خیزانه که ی خوی بلئی (وه کو دایکم وای) نهو قسه یه کی نابجی و درویه کی ناپه سندی کردوه ».

وه شهریهتی پیروزی تسلیم که فاره تیکی قوسی بژنهو حالته داناوه، که فاره ته که ی وه کو که فاره تی کوشتنی که سیکه به ده له، هاوشیویه که فاره تی جووت بوونه له گهلا خیزان له مانگی ره مه زاندا .

جابویه نهو که سهی «ظهار» له خیزانه که ی بکات و نهو قسانه ی بهرامبر بکات، ناییت نزیکی خیزانی بکه وی تاوه کو که فاره ت و باجه که ی ده دات .

خوداش خوی باسی که فاره ته که ی کردوه و دهنرموی :

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَٰلِكُمْ ثَوَعُظُونَ بِهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (۳) ﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ۚ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۴)

المجادلة: ۳ - ۴ .

واته: « ئومانى لىخىزانە كانيان «ظھار» ئەكەن، لى پاشان دەگەرنىمۇ پەشيمان دەبنەمۇ لىقسى خۇيانو دەيانمۇ بىيانكەنمۇ بە خىزانى خۇيان، ئومۇ پىش ئومۇ بىچنە لايان دەبى يەككە لىم سى شتە بىكەن بۇ ئومۇ بىيىتە كەفارىتى كارەكەيان»:

بەكەم:

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۳.

واته: « بەندەيەك ئازاد بىكەن، پىش ئومۇ بىگەن بەيەك و تىكەلى ژن ومىردى بىكەن».

دوۋەم:

﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۴

واته: « ئەگەر ئومۇ كەسە كۆيلى دەست نەكەت ئازادى بىكات، ئومۇ دەبى دوۋمانگ لىسە يەك بەرۋژوۋ بى. بەرلىمۇ بىگەن بەيەك».

سەن يەم:

﴿فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾ المجادلة: ۴

واته: « جانمۇ نەيتوانى دوۋمانگ بەرۋژوۋ بى، با شەست ھەزار لى ژەمىك خواردن تىرىكات».

جوتبوون له گهل خيزان له کاتي بينوئيزي دا

خوای گهوره ده فمرمووی :

﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « نهي پیغمبري خوا ﷺ سبهاره به جوت بوون له گهل ئافره تی هیزدار پرسیمارت لی ده کهن، توش بلی : جوت بوون له گهل خیزاندا له کاتي بینوئیزی دا مایمی زهره زبانه، بویه له ماوی بینوئیزاندا لییان دوربنو تیکه لی سهرجی ژنو میردیان له گهل مه کهنو، نابی به مهبستی سهرجی نریکیان بکمون و بچنه لایان همتاوه کو پاک ده بنمووه خوین ده شون ».

که و ابو دروست نی یه بو پیاو سهرجی له گهل خیزانی خویدا بکات تاوه کو خزی ده شوات له دوی پاک بوونموه کی. وه کو خوای گهوره ده فمرمووی:

﴿فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « همرکات پاک بوونمووه خوین شوست، ئهوجا بوتان هیمو دروسته بوتان بچنه لایانو سهرجیان له گهل بکهن لئو شوینموه کی خودا پرسی پی داوون که پیشموه یه ».

وه ئهوه کی ناپه سهندی و قیزه ونی ئهه تاوانه دهرده خات فمرمووده کی پیغمبر ﷺ که ده فمرموی:

« مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » واته: « همرکس بچیتته لای ئافره تیکی

هەيزدار يان لە دواوە بچیتە لای يان بچیت بۆ لای فالتچيەك، ئەو كافر دەبێ
بە قورئانەي بۆ عەمەد عليه السلام دا بەزێو «^(۱)».

و هەركەس ئەم كارەبكات بەهەڵە و بەبێ قەسەدو نەزانی، ئەوا هیچی لەسەر
نی یە. بەلام هەركەس ئەم كارەبكات بە نەنقەست و بەشزانی خیزانی لە
بیتوژی دایە، ئەوا كەفەرەتی دەكەوێتە سەرو دەبێ باجەكەي بدات، لەسەر
بۆچونی هەندێ لەو زانایانەي كە «حەدیت» ی كەفەرەتەكەي
بە «صحیح» دەزانن.

كەفەرەتەكەشی بریتیه: لە دیناریك، یان نیو دینار «تالتون».
جا هەندێ لە زانایان فرموویانە: ئەو كەسە خۆی سەپشكە لەو هی
دیناریك دەدات یان نیو دینار .

و هەندێكی تریان فرموویانە: گەر پیاو كە لەسەرەتای كاتی بیتوژیەكەدا
چوو لە خیزانی كە خۆینی زۆری لی دی، ئەو دەبێت دیناریك بدات، و
ئەگەر لە كۆتایی كاتی بیتوژیەكەدا چوو لە خۆینهكەي كەمە یان پیش
خۆشۆردن بچیتە لای ئەو نیو دینار دەدا.

و دینارەكەش بە ئەندازەي نیستا ۲۵، ۴ غرام تالتون، كە مسقالتيك
تالتونی عیارە (۲۴) ه، كە پێویستە بیکاتە خێر، یان نرخ ی ئەو تالتونە بە
پارە دەركات.

---

(۱) رواه الترمذي عن أبي هريرة ۲۴/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۹۱۸

جووتبون له گهل دواوهی خیزان

هه‌ندی که‌سی شازو نامۆو په‌وشت و نه‌خلاق شیواو به‌هۆی لاوازی باوه‌پرو نیمانیانه‌وه گۆی به‌وه ناده‌ن له کویره له‌گهل خیزانی خویان جووت ده‌بن، بۆیه سل ناکه‌نه‌وه له‌وهی له‌گهل دواوهی خیزانیان جووت ده‌بن و خویانی لی ناپاریزن

جووت بوون له‌گهل ئافره‌ت له‌کۆمه‌وه یه‌کێکه له‌گونا‌هه گه‌وره‌کان.

«أبوهريرة» له پیغه‌مبه‌ره‌ صلی الله علیه و آله ده‌یگێرتته‌وه که فەرموویه‌تی:

« مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا ».

واته: « مه‌لعون‌بو به‌ر له‌عنه‌ت که‌وتوه، ئهو که‌سه‌ی به‌چێته‌ لای ئافره‌ت

له‌کۆمه‌وه»^(١).

نك هه‌ر ئه‌مه به‌لكو پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فرموی:

«مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».

واته: « هه‌ر کس به‌چێته‌ لای ئافره‌تیکی هه‌یزدار یان له‌دواوه به‌چێته‌ لای

یان به‌چیت بۆلای فالحه‌یه‌ک، ئه‌وه کافر ده‌بی به‌و قورئانه‌ی بو‌ محمد

صلی الله علیه و آله ده‌به‌زیوه»^(٢).

وه زۆر ئافره‌تی خاوه‌ن سروشت و ته‌بیعه‌ت پاک له‌م کاره‌ به‌شتیان

هه‌لک‌دوه‌وه وه‌لامی می‌ردیان نه‌داوه‌ته‌وه هه‌رچه‌نده زۆریان لی کراوه‌ ته‌نگیان

(١) رواه الإمام أحمد ٤٧٩/٢ وهو في صحيح الجامع ٥٨٦٥

(٢) رواه الترمذي برقم ٢٤٣/١ وهو في صحيح الجامع ٥٩١٨

پئی هه لجنراوه، ته نانهت له لایهن ههندي ميړده وه هه پر شهی ته لاق کراوه نه گهر
خیزانه کې به قسمی نه کات .

وه ههندي لهو نافرته تانهی که شهرم ده کهن پرسیار له زانایان بکهن
سه بارت بهم کاره، میړده کانیان گومانو دوو دلی وایان بو دروست ده کهن که
نهو کاره هه لاله نهو نایه ته بو خیزانه کانیان ده کهنه به لگه که خودا
ده فهرمووی :

﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ البقرة: ۲۲۳

واته: « خیزانه کانتان کینلگهن بو ئیوه، که و ابو به هر شیوه یه ک پیتان
خو شه بچنه لایان و له گه لایان جووت بن، به هر جیک له شوینی شهر عیوه
بی» .

وه شتیکی زانرايشه که « سوننهت » پروونکه ره وهی ماناو مه به سته کانی
قورنانه .

جا له سوننه تدا هاتوه که پیغه مېهر ﷺ ناگاداری کردوین دروسته
چونه لای نافرته و سهرجی له گه ل کردنی به هر شیوه یه که خو ی ناره زووی
لیی بی له پی شوه بی یان له دواوه بی، به لام به هر جیک جووتبونه که له
شوینی مندا ل بوونه وه بی. وه شار او هه نی یه که کوم جیگای پیسه یه نه ک
شوینی مندا ل بوون .

وه شتیکی زانراو به لگه نه ویستیشه که نه م کاره حرام و قه ده غه کراوه
ته نانهت نه گهر هه ردوولا پیی قایل بن و په سهن دیشی بکهن، چونکه رازی بوون
له هر حرام حرامه که هه لال ناکات .

دادپهروهه نه بوونی میړه له نیون خیزانه کانیدا

لهو شتانهی که خوا له قورنانه کی دا فهرمانی پی کردووه و ناموژگاری کردوین، دادپهروهه میړه له نیون خیزانه کانیدا.

﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ النساء: ۱۲۹

واته: « هرگیز ناتوان له خوښویشتی نیو دلتان دا داپهروهه رین له نیون خیزانه کانتان دا، هرچنده هویش بدهن، جا کوابوو: بهتواوی خوارسېنمه له یه کیڼک له هوسره کانتان، بهو هویمه وازیمنن لموی تریان وه که دتېستراوی لی بکمن نه نمویه میړدی هبی، نه نموده نازاد کرابی، جا نه گمر له گه لیان چاک بنو خوتان له ناعده المتی پواله تی پپاریزن، نموا خوداش لیبوره و بهرحم و میهره بانه نموی نیو دلتان لی ناگری».

نمو دادپهروهه یی که شمع داوی کردووه له نیون خیزانه کاندا په چاو بکری و پپاریزی بریتیه له مال و خانو و جیځای نوستنو، هیه که مافی خوی پی بدری له خهرجی و بژیوی ژیانو، جل و بهرگ و پوشاک، نه مهیه نمو دادپهروهه یی که خودافهرزی کردووه، نه که دادپهروهه سوون له خوښویشتی نیو دل، چونکه نه مهیان کهس توانای بهسهردا ناشکی تا بتوانی دسه لاتی بهسهردا بگیری .

وه هندی له پساوان کاتیڼک له خیزانیڼک زیاتریان هبی، نموا زیاتر به لای یه کیځیاند لاده دانو نهوانی تریش پشت گوی ده خن، شوینی نوستنیان زیاتر

له‌لای یه‌کیکیانه یان خه‌رجی و بژیوی بۆ یه‌کیکیان زیاتره‌و شه‌وانی تر واز لی دینن، نا نه‌مانه هه‌مووی هه‌رامن و، نه‌م جوړه که‌سانه له‌ پۆژی قیامه‌دا ده‌هیرین بۆ مه‌حشر به‌حال و شیوازیك که وه‌سفه‌که‌ی له «حدیث» ه‌که‌ی «أبو هريرة» دا هاتوه له پیغه‌مبه‌ره وه‌علیه‌س‌الام که ده‌فرمووی:

« مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَىٰ إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشَقَّةٌ مَّائِلٌ ».

واته: «هه‌ر که‌سیك دوو خیزانی هه‌بی و مه‌یلی بۆ یه‌کیکیان زیاتر بی له‌وی تر، نه‌وا له‌ پۆژی قیامه‌دا دیت لایه‌کی خواره‌و لاسه‌نگه»^(۱).

به‌ته‌نها مانه‌وه له‌گه‌ل نامه‌هه‌مدا

شه‌یتان سووره له‌سه‌ر فریودان و له‌ خشته‌ بردنی خه‌لکی و توش کردنیان به‌تاوان و تیه‌و گلاتن‌دیان به‌هه‌رام، جا له‌به‌ر نه‌وه خوای گه‌وره وریای کردینه‌ته‌وه ده‌فرمووی :-

﴿ يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾ النور: ۲۱

واته: « ئه‌ی ئه‌وانه‌ و باوه‌رتان هه‌تاوه به‌دوای نه‌خشه‌و هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان دا مه‌پۆن، چونکه شه‌یتان هه‌میشه‌ فرمان ده‌کات به‌کاری زۆر خراب له‌ زینار تاوان ».

وه شه‌یتان به‌ناو ده‌مارو مووله‌کانی خوینی مرۆڤدا هاتوچۆده‌کات بۆ نه‌وه‌ی توشه‌ تاوان و خراپه‌ی بکات، جا یه‌کیك له‌و پێگاو پێچکانه‌ی که شه‌یتان به‌

(۱) رواه أبو داود ۶۰۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۶۴۹۱

هۆيموه مروؤ ده خاته تاوانه وه له داوین پيسى دا ده يگموزينى، بریتيه له به
تهنهامانه وه له گهل نافرتهى نامه حره مدا .

جا له بهر نه وه شهريعه تى نيسلام نه م ريگايه شى داخستوه وه به
تهنهامانه وه له گهل نافرتهى نامه حره مدا حرام و قه ده غه کردوه .

وه کو پيغه مبه ر ﷺ ده فرمووى :

« لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ » .

واته: « هيج پياو نافرته تيك به تهنها کۆنابنه و ئيلا شهيتان سى يه ميانه
»^(۱).

« كورى » له پيغه مبه ر وه ﷺ ده يگيرتته وه كه فرموويه تى:

« لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ بَعْدَ يَوْمِي هَذَا عَلَى مُغِيْبَةٍ إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ » .

واته: « له ئهمرو به دواوه، با هيج پياويك نه چيته مالى نافرته تيك وه كه
پياوه كهى له مال نبى، مه گمر كسيكى تر يان دوانى له گهل بى »^(۲).

جا بۆيه دروست نى يه بۆ پياو به تهنها له گهل نافرتهى نامه حره مدا بيميتته وه
له مالتيكدا، يان له ژورتيكدا، يان له سه ياره يه كدا، وه كو مانه وهى له گهل برا
ژنى يان خزم به تكارى، يان تهنها بونه وهى نه خوشيكي نافرته له گهل
دكتورتيكدا .

زۆر كهس كه م ته رخه من له م كار هداو به ناسان و عهاده ته ماشاي ده كه نه گووى
پى نادهن، نه ويش له بهر نه وهى سيقه و متمانه ي به خوى هيه يان به
بهرامبه ره كهى، كه چى تال و خراپه ي زۆرى لى ده كووتته وه وه ده كه ونه
ناوليشاوى داوین پيسى و پيشوكيه كانيموه .

(۱) برواه الترمذي ۲/۷۶۴ انظر مشکاة المصابيح ۳/۱۱۸

(۲) برواه مسلم ۴/۱۷۱۱

مەنبەھەتی و دەردەسەری زیاتر لە وەدایە کە دەبیته هۆی تیگەل و پیگەل بوونی نەژاد و ڕەچەلەکی یەکترو پەیدا بوونی مندالی حەرام و ناشەری.

تەوقەکردن لە گەل ئافرەتی نامە حەرەم

یەکیك لەو دابو نەریته کۆمەلایەتیانە ی کە بی شەریعی و سنوری شەریعی خودای تیدا دەشکێنن تەوقەکردنە لە گەل ئافرەتی نامە حەرەم، خەلکی ئەم دابو نەریته ناپەواو پوچانە ی کە خوویان پیوە گرتوو بە بەرزتری باشتری دادەنێن لە حکم و شەریعی خوا، بۆیە ئامادەن شەری خوا ببەزێن بەلام ئامادەن کە دابو نەریتی کۆمەلگا بشکێنن.

تەنانەت ئەگەر یەکیك لەوانە بدوینی و حوکمی شەری بی باس بکە ی دەربارە ی تەوقەکردن و بەلگە ی بی بهییتە وەو بۆی بسەلمینی کە تەوقەکردن بی شەریعی و تاوان و حەرام و سەری پەچە، ئەوا بە دواکەوتوو و وشک و دل پیس تاوانبەرت دەکات و بوەتان و درۆ دەلەسەت بی هەڵدەبەستی.

تەنانەت لە کۆمەلگەدا وای لی هاتوو تەوقەکردن لە گەل پورزاو ئامۆزاو خالۆزاو براژن و مامۆژن و خالۆژن سادەترو ئاسان تر بوو لە خواردنەو ی ناو.

خۆ ئەگەر بە چاوی دل تەماشای ترسناکی و سامناکی ئەم تاوانەیان بکەدایە لە شەری دا، ئەوا هەرگیز کاری وایان نە دەکردو توخنی نە دەکەوتن.

پیتەمبەر ﷺ دەفرموی:

«لأن يطعن في رأس أحدكم بمخيط من حديد خير له من أن يمس امرأة لا تحل له»

واته: « همدك له یتوه ته گمر نه قیزه یه کی ناسن دابکوتری بسمیردا زور باشته

بوئی لموی دهستی بمرئافه یتیک بکمریت که بوئی حلال نبیی»^(۱).

وه گومانی یتدانی یه تهوقه کردن له گهل نافرتهی نامه حرام زینای دهسته .

همروه کو پیغه مبه رعلیه^{علیه السلام} ده فرموئی :

« الْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْيَدَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالرِّجْلَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْفَرْجُ يَزْنِي ».

واته: « همدوو چار زیناده کمن که تیروانیی حرامه، وه دهسته کانیش زیناده کمن

که دهست بردن و تهوقه کردنه، وه قاچه کایش زیناده کمن که ههنگاو نانه بوئی، وه

عموره تیش زیناده کات»^(۲).

همدی نموه ده کمنه بیانوو ده لئین دلان پاکه، به لام نایا هیچ دلیک هدییه له

دلی پیغه مبه رعلیه^{علیه السلام} پاکترو پیرو زتریوو بی، له گهل نموده شدا ده فرموئی :

« إِنِّي لَأُصَافِحُ النِّسَاءَ ». واته: « من تهوقه له گهل نافرتهدا ناکهم»^(۳)

وه همروه ها ده فرموئی :-

« إِنِّي لَا أَمْسُ أَيْدِي النِّسَاءِ » واته: « من دهست له دهستی نافرته

نادهم»^(۴).

وه عاتشه ده فرموئی:

« وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ

غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ ».

(۱) رواه الطبراني ۲۱۲/۲۰ وهو في صحيح الجامع ۴۹۲۱

(۲) رواه الإمام أحمد ۴۱۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۴۱۲۶

(۳) رواه الإمام أحمد ۳۵۷/۶ وهو في صحيح الجامع ۲۵۰۹

(۴) رواه الطبراني في الكبير ۳۴۲/۲۴ وهو في صحيح الجامع ۷۰۵۴ وانظر الإصابة ۳۵۴/۴ ط. ۳۴۲.

واته: « نه‌خیر سوړند به‌خوا هر‌گیز ده‌ستی پیغهمبەر ﷺ نه‌کو‌تووه به ده‌ستی هیچ نافرته‌یک به‌لام به‌یعتی لی و‌رده‌گرتن تم‌ن‌ها به قس‌و‌گفتو‌گ‌و «(۱)»

بو‌یه نه‌و پیاو‌ان‌دی که خ‌یزانی دین‌داری خ‌ویان ده‌ترسی‌ن‌و هر‌پ‌شه و‌گو‌ر‌ه‌ش‌ی ته‌لا‌قیان لی ده‌که‌ن به بیان‌ی نه‌و‌ی که له‌گ‌ه‌ل برای می‌رده‌کانیان ته‌وقه‌نا‌که‌ن، با له‌خوا ب‌ترس‌و خ‌یزانیان به‌ره‌و تا‌وان و سه‌رپی‌چی په‌ل‌ک‌یش نه‌که‌ن.

و‌ه پ‌ت‌وی‌سته نه‌و‌ش ب‌زان‌دری ته‌وقه‌کردنی نی‌وان پ‌یاو نافرته‌ی نام‌ه‌ره‌م ح‌رام‌ه نه‌گ‌ر به‌ریه‌ست و په‌رده‌ش له‌نی‌وان ده‌ستان دا‌ه‌می، بو‌یه دانانی به‌ریه‌ست و په‌رده‌یه‌ک یان ته‌وقه‌کردن له‌س‌ر ج‌له‌و‌ه بی‌سوده‌و هیچ له‌مه‌س‌له‌که نا‌گ‌و‌ری‌و له‌ه‌ر‌د‌وو حال‌ه‌ته‌که‌دا هر‌ح‌رام‌ه .

غ‌و‌بو‌ن‌خ‌و‌ش‌کردنی نافرته له‌کاتی له‌مال ده‌رچ‌ونی و تی‌به‌رینی به‌لای پیاو‌ان‌دا

نه‌مه‌ش یه‌کی‌که له‌و کار و‌کر‌داره بلا‌وان‌دی سه‌رده‌می نی‌مه که پیغهمبەر ﷺ زور به‌تون‌دی و‌وری‌ای کرد‌ینه‌ته‌وه لی‌ی و بو‌نه‌و‌ی تو‌خ‌نی نه‌که‌وین.

و‌ه‌کو ده‌فه‌رم‌و‌ی :

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ ثُمَّ مَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ »

(۱) رواه مسلم ۱۴۸۹/۳

واته: «همر ئافره تېښك خوى بون خوش بكات، پاشان تېپېږي به لاي كومه لېك دا بړ نهموي همدست به بونه كې بكم، نهمو نهمو ئافره ته زيناكارو داوړن پيسه»^(۱).

بي ناگايي و خوكيل كردن واي له همدې ئافره تان كړدوه كه گوي بهم كارنده ونه به ساده و ناسان ته ماشاي بكم، له ناو پاسدا بي يان له بازارو شويني قهره بالغى داي، يان له قوتابخانه و فيرگه كاندا بي .

نه كه همرته ونه نه به لكو شهرعته نيسلام ترسناكي خو بوغوش كړدى ئافره ته زور به توندې گرتووه، بويه ئافره ته نه گهر له مالدې بوني خوشي له خوي دا بوو ويستي له مال دهرچي پتويسته خوي بشوات، تاوه كو نهو بونه پيره نه مينې، وه چون بو له ش گراني خوي ده شوات، ته نانه ت گهر دهرچونه كيشي بو مزگوت بي .

پينغه مېر عليّه ده فدرمووي :

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ تَطَيَّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ لِوَجَدَ رِيحَهَا لَمْ يُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ اغْتَسَالَهَا مِنَ الْجَنَابَةِ ».

واته: « همركات ئافره ت خوي بون خوش بكات و دهرچي بو مزگوت بو نهموي بون كړي، نويزه كې لي وهرناگيري، همداره كو خوي نه شوات، وه كو خوشوردي بو له ش گراني»^(۲).

سكالاي خومان دبه ينه وه بولاي خودا له ده ست نهمو همموو بونه كه له كاتي ناههنگ كيړان و بوك گواستمه دا به كاره ديږي، وه له ده ست به كاره يناني نهو همموو بونه تيژو كاريگه رانه كي همدست پي ده كړي له

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/ ۴۱۸ انظر صحيح الجامع ۱۰۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۲/ ۴۴۴ وانظر صحيح الجامع ۲۷۰۳

ئافره نانهوه، له بازارو ناو ئوتۆمبیل و شوینه گشتیه کان و ته نانهت له مزگه وتداو له شهواني په مه زاندا .

له خودا داواده كه مين كه سزامان نه دات، وه پياووانو ئافره تاني چاك دوو چاري تۆله ي خو ي نه كات به هو ي كارو په فتاري پياو ئافره تاني به دره وشت و نه توار خراپ. وه هه موومان پيتموني بكات بو پيگاي راستو پيگاي هه لالمان نيشان بدات.

سه فهرکردنی ئافرهت به بی مه حرم

«عبداللہ» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگيریته وه كه

فه رموويه تی:

«لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ».

واته: «نابی ئافرهت سه فهرکات مه گهر له گهل مه حرمی خویدا بی»^(۱).

ته مهش هه موو سه فهر وگه شتیك ده گریته وه ته نانهت سه فهری هه ج کردنیش.

سه فهرکردنی ئافرهت به بی مه حرم هوکاره بو ئالوده بون و نه چالکه وتنی به داوی كه سانی دلپیس و خراپه کارو، نهو ئافره تهش ده بیته نيشانه و جیگای تیروانی نی نهو جوړه كه سانه، چونكه ئافرهت خو ي بو خو ي لاوازو كه م توانايه، كه مترین حاله تیك كه دوو چاری بیته نهو یه شه ره فو ناموسه كه ی ده كه ویتته مه ترسی یه وه.

به هه مان شیوه هه رامه ئافرهت به بی مه حرم سوارید فرۆكه بی، هه رچه نده نه گهر مه حره میكشی له گهل بی تا سواری فرۆكه كه ده بی و لهو جی یهش پی ی

(۱) صحیح البخاري (۱۷۲۹)

ده گات مه حره ميكي تر چاوه پئي بكات هر حرامه مادام له ناو فرۆكه كه مه حره مي له گه لدا نه بئى .

نه بئى بزانه رى كيى له گه ل دا سوار بووه و له پالى كيى دا دانى شتوه، خو نه گهر ناتو واوى و خه له ليك له فرۆكه كه دا دروست بئى، نهوا له فرۆكه خانى هكي تر ده نى شتتوه، يان له كاتى ديارى كراوى خويى دا ده كه وئى، كاتى يه كتر بينينه كه نارينكى تيده كه وئى، نه و جا حال چى ده بئى ؟! چيرۆك و به سهرهاتى سامناك و دلته زىنى له و جوړه زوړن.

له گه ل نه وه شدا نه و مه حره مه ي كه شرع دى اى كردووه، پتويسته چوار مخرجى تى دابئى نه گهر نا سه فدر كردن له گه لى دروست نى يه، ده بئى موسلماننكى بلغى عاقلى كور بيت .

وه كو پتغه مبه ر ﷺ ده فدر موى :

« لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسْفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا أَبُوهَا أَوْ ابْنُهَا أَوْ زَوْجُهَا أَوْ أَخُوها أَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا ».

واته: « دروست نى يه بو ئافره تيك كه باوه رى به خواو پوژى دواى هبئى ده رچئ بو سه فدر نك كه سئ پوژ يان زياترى پئ بچئ، مه گهر باوكى يان كورپى يان براى يان مه حره ميكي له گه ل دا بئى »^(۱).

---

(۱) رواه مسلم ۹۷۷/۲

تیروانینی نافرہتی نامہ حرہم

خوای گہورہ دہ فہرمووی :

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّونَ مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُونَ فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَكُمْ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴾

النور: ۳۰ ﴿۳۰﴾

واتہ: « نسی پیٹھ مہر ﷺ بہ پیوانی باوہ پدا ہفہرمو : چاوہ کانیان داخمن لہ ناست نافرہتانی نامہ حرہم دا بویان نہراون، وہ داوینو عمرہتی خویان ہپارین لہ حرہم، بی گومان نموہ ہاشترہ پاکترہ بویان، وہ خوداش ناگادارہ ہہممو ٹوکارانہی کہ دہیکمن».

وہ پیٹھ مہر ﷺ دہ فہرمو:

« فَرِحْنَا الْغَيْنِ الظُّرُ » واتہ: « زینای چاو تیروانینہ »^(۱).

واتہ تیروانین ہو نہو شانہی کہ خواہرامی کردوہ لی ی پروانیت .

بہ لام تیروانین نہ گہر ہو پیروستہ کی شہرعی بیت وہ کو تیروانین لہ کاتی خوازیبنی کردندا، بیان تیروانینی دکتوریک ہو نہ خوش .... نہوہی جیساوازہو لہم حالہ تہ جیادہ کریتہوہ .

ہہروہا لہ سہر نافرہتیش حرہمہ پروانی ہو پیای نامہ حرہم ، پروانینیک کہ جینگای فیتنہ بیو مہترسی ہی .
وہ کوخوای گہورہ دہ فہرمووی :

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ﴾ النور:

واته: « نهی پیغه مېمېری خوا ﷺ به نافرته تانی پروادار بلې: باچاویان داخه ن له ناست تیروانینیان بڼ پیاوانی نامه حرمه و داویننی خوځیان بیارین له حرام ». هه روه ها حرامه تیروانین به شه هوه ته وه بڼ کسانې بی مووی جوان، وه حرامه پیار له عوره ت و شهرمینګای پیاو پروانې، وه نافرته تیش له عوره ت و شهرمینګای نافرته پروانې . وه هه روه ها عوره ت و شهرمینګایه ک که تیروانین بڼی دروست نه بی، ده ست لیدانیشی دروست نیه .

وه له و ګاڼه و سوکایه تی و فروغیلا نه ی که شهیتان به عه قلی هندی کسی ده کات و هندی کسی پیوه ګیرداوه نه وه یه که هندی کس له وینه و په سمی ګوڅارو فلیمه کان ده پروانن و ته ماشای ده کهن به بیانوی نه وه ی نه مانه حقیقی نین و ته نه په سم و ینن، ته م جوړه بروییان و به هانان ته نه په چاوبه سته ی شهیتان و به س، نه ګر نا شتیکی رون و نا شکر او بی چندو چوون و حاشاه لنه ګره که نه م وینه و په سمانه سرچاوه ن بڼ خراپه و بی نابرویی و کاری ناقولا و به درپه وشتی و وروژاندنی شه هوه ت و ناره زووبازی .

بى دەنگ بوونى پياو لەناست داوین پىسى خىزان و مندالى

«عبداللہ»ى كورى «عمر» لە پىغەمبەرەوہ ﷺ دەيگىرتەوہ كە
فەرموويەتى:

« ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُ وَالِدَيْوُثُ الَّذِي يُقْرُ
فِي أَهْلِهِ الْخَبْثُ ».

واتە: « سى كۆمەل خەلك خودا بەهەشتى لەسەر حەرام كەردوون ،
ئەو كەسى لەسەر ئارەق خواردنەوہ بەردەوام بى ، وە ئەوێ ئازاردەرى داىك
وباو كى بى ، وە گەوادىك كە بى دەنگ بى لە داوین پىسى خىزان
ومندالى »^(۱).

لەشپەكانى ((الديوث))ى ئەم سەردەمە ئەوێ:

چاوپۆشى كەردن و بى دەنگ بوون لە ناست كچ و ئافەرەت لە مائەوە
كەپەيوەندى دەكەن بە پياوى بېگانەوہ و گفتوگۆ دەكەن بە ناوى خۆشەويستى و
دلدارى و عىشق بازىوہ .

وہەرەوہا پازى بوون و قەبول كەردنى مانەوہى ئافەرەتەك بەتەنها لە مائەوە
لەگەل پياوئەكى بېگانە، وە هەرەوہا بەجى هەشتەنى ئافەرەت بەتەنها لەگەل
بېگانەيەك سواری سەيارە بى، وەكو تەنها بونى لەگەل شوڤير.

وہ هەرەوہا پازى بى كە خىزان و مندالى بەبى پۆشاكى شەرىعى لە مائەوە
دەرچن، بەوہش پىگەى خراپەى بۆيان كەردۆتەوہ و دەرگای بەدپەوشتى بۆ
خستونەتە سەرپشت ، هەرەوہا هەتەنا مائەوہى ئەو فەلىم وگۆزارانەى كە
خراپە و بەدپەوشتى و بى ئابروى تىدا بلاو دەكەيتەوہ. ئەمانە نمونەن لە دەيووسى.

(۱) رواه الإمام أحمد ۶۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۰۴۷ .

تەزویرکردنی نەسەبی مندال و باوک

بە پیتی شەرع دروست نی یە بۆ هیچ مۆسڵمانێک پەچەڵەك و نەسەبی بداتە لای هیچ کەسێک جگە لە باوکی خۆی. یان خۆی بە قەوم و گەلیک بناسینی و لەوان نەبی.

جا هەندێ کەس نەم کارە دەکەن بۆ مەبەست و مەرامێکی مادی، بۆ ئەو مەبەستەش نەسەب و پەچەڵەکیکی ساختە و تەزویز دەسەلمینی لە کاغەز و وەرەقەیه‌کی یاساییدا.

هەندێ کەس نەم کارە دەکەن زۆر جار لە پرسی باوکیان، چونکە بە مندالی وازی لی هێناوە و دەری کردووە.

هەموو ئەمانە حەرام و قەدەغەکران، وە نەم کارە خراپە و بەلای گەورە و گرانی لێدەکەوێتەو لە زۆر بوازی جۆراوجۆردا، وەکو مەحرەمەکان و نیکاح و میرات و زۆر شتی تریش.

«سعد» و «أبو بكرة» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەیگێڕێنەو کە فەرموویەتی:

« مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ ».

واتە: « هەرکەس بانگەشە کۆریتی خۆی بکات بۆ کەسێکی تر جگە لە باوکی خۆی نەسەبی خۆی بداتە لای و بزانی ئەو باوکی نی یە، ئەوا بەهەشتی لەسەر حەرامە»^(١).

لەشەریعەتی پیروزی نیسلام دا هەر شتێک کە مایە گالتە و لاقرتی کردن بێ بە پەچەڵەك و نەسەبی خەڵکی حەرامە، وە یان تەزویز و ساختەکردنی بێ هەر حەرامە.

(١) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤٥/٨.

بوټه هندی کس له مېوره دا دوچارۍ هلته زه دینر ووشه و دهرېنیک له زاریان دهره چی که مېره هم تاوانه په لکیشیان دهکات، بو نمونه کاتیک پیو له گهل خیزانه کهیدا به شهردیت و ده مه قاله دروست ده بی زیاده پړوی دهکات له مېره مېره خیزانی و به داوین پیس تاوان باری دهکات و حاشای خوۍ له منداله کانی دهکات و به مندالی خوۍ نازانی به بی شهوی به لگه یه کی پرون وناشکرای به دهسته وه بی، له کاتیکدا شو مندالانه به هوی سهرجی ی کردنی هم له گهل خیزانی دروست بوون.

وه هندی نافرته نایش خیانت و ناپاکی له مېره کانسان دهکات و له پړتگی کاری ناشه رعی و داوین پیسییه وه دوگیان ده بنو، مندال و ده چیه ناپه سمن تیکهل مېره چله کی پیوه کی دهکات که له پیوه کی نی یه.

وه هره شهی زورتوند وگران له سهر هم کارانه هاتوه له شریعه تدا:

«أبوهريرة» له پیغه مېره وه عليه السلام دهیگریته وه که فرمویه تی:

«أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يَدْخُلَهَا اللَّهُ جَنَّتُهُ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ».

واته: «هر نافرته تیک مندالیک بخاته نار بنه ماله یه که و که له مېردی خوۍ نبی، شو شو نافرته له لای خودا بمشی نی یو خوداش ناخاته به هشته وه، وه هه پیو نیکش نکولی مندالی خوۍ بکات و حاشای لی بکات و بزانی مندالی خوۍ مې، شو خودا په حم و بمزی خوۍ لی دهری و شهر مزاریشی دهکات له پیش چاوی سهرجم خه لکان دا»^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۶۹۵/۲ انظر مشکاة المصابيح ۳۳۱۶.

سوو خواردن ((ریبا))

خوای پەروەردگار لە قورئاندا جەنگ و شەڕکردنی خوێ لەگەڵ هیچ کەس و تاقمێک رانەگەیاندووە تەنها سووخرەکان نەبێ .
و هەکو دەفرموی:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ البقرة: ٢٧٨ - ٢٧٩

واتە: «ئەو ئێمە کەسانە ی باوەڕتان هێناوە لە خوا بترسن و دەست هەلگیرن لەو ریبای سووێ کە ماوتانە لەسەر خەڵکی ئەگەر ئیمان و باوەڕدارن، خو ئەگەر دەست هەڵنەگیرن و ازەنەهێتن لە سووخری، ئەوا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لەگەڵ خۆداو پیغمبەرە کە».

ئەم نایەتە بەسە بۆ دەرخستنی خراپی و نالەباری ئەم تاوانە لەلای خوای بەرزو بێ هاوتا .

ئەگەر تەماشایەک بکەیت لەسەر ناستی تاک و دەولەتان، ئەوا وێرانکاری و فەوتان و لەناوچونیکی زۆر دەبینیت لە پشت مامەڵەکردن بە ریباو، هەر لەمایە پوچ بوون و لەدەست دانی مالاو پارەو بێ بازاری بێ توانابوون لە دانەوێ قەرزو افلیح بوونی باری نابووری و بەرزبونەوێ بێ کاری تادەگاتە هەرس هێنای زۆری کۆمپانیای کارگەکان.. و هەروەها لە نەجمی ریباو بلاوونەوێ سووخری ئیشکەر و کرێکار وای لێ هاتووە پێژانە هەڵبەتات و هەڵبە بکات بۆ پێکردنەوێ ئەو قەرزانە کە بە هۆی ریباو هاتۆتە سەری و تەواو بوونی بۆنێ، ئا نەمەش دەبێتە هۆی دروست بوونی چینیایەتی لەناو

گۆمه‌لگه‌دا، چونکه رېبا هوکاري سهره کيه بو کوپوننه‌وه‌ی مال و سهره‌وت و ساماني زور له دهستي رژه‌يه کي که مي خه‌لکداو چينه‌کاني تریش هه‌زارو نه‌دار ده‌مینه‌وه، پی ده‌چی نه‌مه دیمه‌نیکی نه‌و شه‌رو جه‌نگه بی که خودا به‌لینی داوه به‌رامبه‌ر به‌وکه‌سانه‌ی مامه‌له به‌رېباوه ده‌کن .

جا هه‌رکه‌سیک به‌شداری بکات له مامه‌له‌کردن به‌رېباوه، نه‌وا له‌عه‌ته‌ی لی کراوه له‌سهر زمانی پیغه‌مبه‌ره‌ﷺ ، نیتر جیاوازی نی یه نه‌وکه‌سه خۆی لایه‌نه، سهره‌کيه له خواردنی رېباکه، یان یارمه‌تی ده‌ریی ، یان تکاکاری.

«جابر» ی کوری «عبدالله» له پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ﷺ ده‌یگێتیه‌وه که فەرموویه‌تی:

« لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ ».

واته: « پیغه‌مبه‌ره‌ﷺ له‌عه‌ته‌ی کردوه له رېباخۆر، له وهی که ده‌یداتی، له نه‌سه‌ره‌کێ، له شاهیده‌کانی، وه فەرمووی هه‌ر هه‌میوان له تاواندا وه‌ک یه‌کن»^(۱).

که‌وابوو دروست نی یه نیش کردن له نویسنه‌وه‌ی کاری رېبا، وه گونجاندن و ریک‌خه‌ستن و قسه‌تێدا کردنی، وه‌رگرتن و بردنه‌وه‌ی، هه‌لگرتنی وه‌کوسپاردنه‌و، پاراستنی، نه‌مانه هه‌مووی هه‌رامن .

به‌شیوه‌یه‌کی گه‌شتی به‌شداری کردن له‌کاری رېبا و هاوکاری کردن تێیدا به‌هه‌ر شیوه‌یه‌ک هه‌رامه‌و قه‌ده‌غه‌کراوه.

(۱) رواه مسلم ۱۲۱۹/۳.

وہ پیغمبر ﷺ سو ربوہ لہ سہر پونکردنہوہی گندہ لی و ناقولای نہم
تاوانہ گہورہ یہ ہدروہک «عبداللہ» ی کوری «مسعود» لہ پیغمبرہوہ ﷺ
دہ یگیریتہوہ کہ فہرموویہ تی:

«الرَّبَّاءُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَا أَيْسَرَهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنْ أَرَبَى الرَّبَّاءُ عَرَضُ
الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واتہ: «رببا ہفتاوی سئ ہشہ تاوانی ٹاسانترینیان وہ کو نہوہیہ پیارنک دایکی
خوی مارہ کات، وہ سوترینی سووہ کان ناموسی پیاروی موسلمانہ»^(۱).
وہ ہدروہا «عبداللہ» ی کوری «حنظلۃ» لہ پیغمبرہوہ ﷺ دہ یگیریتہوہ
کہ فہرموویہ تی:

«دَرِهِمْ رَبًّا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنِيَةً».

واتہ: «درہمیتک رببا گہر پیارنک بیخوات و بزانی رببا یہ نہوا
لہ شہست و سئ زینا قورستہو تاوانترہ»^(۲).

وہ رببا تاوانتکی گشتیہو تایبہ نمندی یہ بہ حالی فہ قیری و دہولہ مہندی
یہوہ، ہدروہک ہندی واگومان دہ بن، بہ لکو گشتیہو ہہموو حالہ تیک و
ہہموو کہ سیتک دہ گریتمہو، چہندہا دہولہ مہندو بازارگانی گہورہ مایہ پوچ
دہرچوون بہ ہوی ربباوہ، واقعیش بہ لگیہ بؤ نہمہ .

کہ مترین بیتخیریہک کہ لہ ربباوہ سہرچاوہ بگری نہوہیہ کہ فہرو بہرہ کہت
لہ ماتیدا ہلدہ گری و نایہ لی ہرچہندہ لہ ژمارہو پیتوانہ شدا مالہ کہ زور بی.

ہدروہک پیغمبر ﷺ فہرمووی :

«الرَّبَّاءُ وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ».

(۱) رواہ الحاکم فی المستدرک ۳۷/ و ہو فی صحیح الجامع ۳۵۳۳

(۲) رواہ الإمام أحمد ۵/ ۲۲۵ انظر صحیح الجامع ۳۳۷۵

واته: « پيښو سوو هرچنده لهسره تاوه مال زور ده کات، بهلام
سهرته نجامه کمي هر بهره کمي ولناوچون ده رواټ »^(۱).

به همدان شپوه پيښو سوو تايست مه ند نی يه به بهرزر نرمی يان کم و
زوری ریژه کهیموه، هر هه مووی حرامو قه ده غه کراوه .

پياوی سوو خوړ له رژی قیامه تدا وه کو مرژی پریه تی و شیتی لی دی و،
کاتیک له گوړ دهردین و زیندو ده کرینه وه و راست ده بنه ره ده لی شیتان
دهستی لی و ه شانددون و توشی شیتی و پرکه می ده بن.

له گهل ناشرینی و نابه جیپی و خراپی هم تاوانه دا هیشتا خردای گوره ږنگای
به ته وسمو په شیمانی داوه، خبهری داوه که ته ویدی لی بکری وازی لی
بهینری و چوتیتی په شیمان بونه وه که شی وونکر دوتوه :

خوای گوره به سوو خوړه کان ده فهرمووی :-

﴿وَإِنْ تُبْتِغُوا فَلَکُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِکُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (۲۷۹) البقرة:

۲۷

واته: « نه گور ده ست له سوو خوړی هه لگرن و په شیمان بنه وه لی، نو
سهرمایه کانی خوستان بسیننوه بهی سوو، تیت نه تیره له قمرزاره کان ستم
کمن، نه توانیش له تیره ستم بکن ».

وه بیویسته له سهر مرژی باوه ردار خو لی لهم تاوانه گوره یه پیاریزی و لی
پاکات و روی تی نه کات و، هه ست به خراپی و نابه جیپی هم تاوانه بکات.

وه ته ناهت نه و که سانه ش که مال و پاریان له بانقه کانی سوودا داده نین له
به رناجاری و له ترسی له ناوچوون و دزینی مال که بیان پیویسته له سهریان هه ست
بکن که نه مه له بهر ناچاری و بی ده ره تانیوه، حال و باریان وه کو که سیک وایه

(۱) رواه الحاکم ۳۷/۲ و هو فی صحیح الجامع ۳۵۴۲

که له برسیټی و ناچاری دا گوشتی مرداره و بـوـو بخوات، له گـهـل نمـوه شـدا
پټویسته داوای لی خوښ بوون له خوا بکـنـو هـمـولـی بـه دـیـلنـک بـدـهـن و جـنـگـاـو
شویننکی تر بدوژنمـوه گـمـر بـکـړی .

وه دروست نی یه بویان داوای زیاده ی سووه که بکـنـمـوه له بانقه کان، تنانـهـت
نه گـمـر رپـاـوـسـو چـوـه سـمـر حـسـابـات و پـاـره کـهـیـان، پټویسته خوښانی لی پرزگار
بکـنـو له کولـی خوښانی بکـنـمـوه بـهـرپـگـاـو شـیـوازیـکی دروست، نهـک بـیـکـاـتـه خـیـرو
صـهـدـهـقـه، چـونـکـه خـودا پاکـه و خـیـرو صـهـدـهـقـه یـه کـیـش گـمـر له مـالـی پاکـه و
دـهـرـنـه جـی وـهـری ناگـری و قـهـبـولـی ناکات.

وه هـمـر و هـا بـه هـیـچ شـیـوه یـه دروست نی یه نهـو زیاده یـهـی چـوـته
سـمـر پـاـره کـهـیـان بـو خـوښان بـه کـاری بـهـیـنـن و لـی ی سوود مـنـدـبـن نه بـو خـوـاـرـدـن ، نه
بـو خـوـاـرـدـنـمـوه، نه بـو جـل و بـهـرگ، نه بـو سـهـیـاره، نه بـو خـانـو، نه بـو خـهـرجـی
کـیـشـانی ژن و مـنـدـال و دایک و یـاـوک، و نه له بـری زه کات دـهـرـه جـی، و نه بـو کـرـیـی
خـانـو و سـمـر انـه ی زهـوی بـه کـاـر دـهـبـری، و نه بـو پـاـرـاسـتـنی گـیـانـیـش له سـتـه مـیـک
بـه کـاـر دـی . بـو یـه پټویسته خوښی لی قوتارکات و له کولـی خوښی بکاتـمـوه له ترسی
تولـمـو تـوـر پـه یی خـودا.

د دهرنه خستنې عیب وناته و اوای که له وپه لی فروشراو و شار د نه وه ی له کاتی فروشتندا

پټغه مـبـمـر ﷺ تپـهـری بـه لای خـوـاـر د نـیـکی و شـکـدا، د هـسـتی کـرد بـه نـاـو
خـوـاـر د نه کـهـدا پـه نـجـه کـانی بـمـر تـهـری کـمـوتـن، پټغه مـبـمـر ﷺ فـهـر مـوـی :-
« يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ مَا هَذَا؟ ». واته: « فروشیار نمـه جـی یه ؟ »
وتی باران بـمـری کـه و تـو و هـ تـهـری کـرد و هـ .

پیغمبر ﷺ فرمودی:

« قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ ثُمَّ قَالَ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته: « ثَمَى بَوَّ تَمْرِيه كَهَيْت نَهْخَسْتَوْتَه سَمْرَه وَ تَا خَه لَكِي يَبِينَن، هَمْرَكَمَس غَمَش وَ خِيَانَه ت بَكَات لَه ثَيْمَه نِي يَه »^(۱).

زۆرْيِك لَه وَ فَرْوَشِيَارَانَه ي تَه مِرْوَ كَه تَرْسِي خُودَا لَه دَلْيَانَسَا نِي يَه هَه وَل دَه دَه ن نَا تَه وَ اَوِي وَ عَه يَبِي شَه كَه كَه يَان بَشَارَنَه وَ، يَان خِرَآپَه كَه دَه خَا تَه بَه شِي ژِي رَه وَ ي سَنَدُوقَه كَه وَ جَوَانَه كَه ي دَه خَا تَه سَمْرَه وَ، يَان مَبَادَه ي كِي مِيَا وَ شَتِي لَه وَ جَوْرَه بَه كَار دِي نِي بَوَّ تَه وَ ي بَه دِي مَه نِي كِي جَوَانَتَر دَه رَكَه وَ ي، يَان هَه نَدِي جَار نَا تَه وَ اَوِي وَ كَه م وَ كُورِي لَه دَه نَكِي فَرْوَشِرَا وَ ه كَه دَا هَه يَه وَ دَه ي شَارِي تَه وَ، وَ بَاسِي نَا كَا ت وَ سَمْرَه تَا نَا تَه وَ اَوِي كَه دَه رَا كَه وَ ي، پَاشَان تَا كَرِيَا رَه كَه هَه سَتِي پِي دَه كَا ت وَ دَه گَه رِي تَه وَ، فَرْوَشِيَا ر لَه وَ شُويَنَه نَه مَا وَ ه وَ خُوي دَه شَارِي تَه وَ.

وَ ه هَه نَدِي لَه وَ فَرْوَشِيَارَانَه كَا تِي بَه سَمَر چَوُونِي شَه كَه كَه دَه گُورِن يَان رِي گَه نَا دَه ن بَه كَرِي كَار سَه يَرِي شَه كَه كَه بَكَات وَ بِي شَكْنِي وَ تَا قِي بَكَاتَه وَ .

وَ ه زۆرْيِك لَه وَ اَنَه ي كَرِي ن وَ فَرْوَشَتَنِي سَه يَا رَه وَ نَا مِي رَه كَان دَه كَه ن نَا تَه وَ اَوِي يَه كَانِي دَه رَا خَه ن وَ دَه ي شَارَنَه وَ، تَه مَه ش حَه رَا مَه وَ قَه دَه غَه كَرَا وَ .

پیغمبر ﷺ فرمودی :

« الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ يَبِعَا فِيهِ غَيْبٌ إِلَّا يَبِنَهُ لَهُ ».

واته: « مُوسْلِمَان بَرَا ي مُوسْلِمَانَه وَ رُوسْت نِي يَه بَوَّ مُوسْلِمَانِي كَ شَتِي كَ بَفَرْوَشِي بَه بَرَا كَه ي عَه يَبِي كِي تِي دَا يِي تِي وَ بَوِّي بَاس نَه كَا ت وَ نَا شَكْرَا ي نَه كَا ت »^(۲).

(۱) رواه مسلم ۹۹/۱ ،

(۲) رواه ابن ماجه ۷۵۴/۲ و هو في صحيح الجامع ۶۷۰۵

وه هندی کەس واگومان دەبەن کە بەرپرستی لێسەر شانی خۆی لاداو
 نەگەر بەکریار بلی بە هەراچ ... یان بەشەرتی قور دەیفروشم، ناتەمە کرین و
 فروشتنیکە کە فەرۆ بەرە کەتی تێدا نی یە .

ههوهك پێغه مبه‌ر ﷺ ده‌فرمووی: -

« الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكٌ لَهُمَا فِي يَبْعَهُمَا وَإِنْ
 كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ يَبْعَهُمَا ».

واته: « له کرین و فروشتن دا هەردوولا سەرپشکن نادام جیانەبۆنەتەوه،
 جا ئەگەر راستیان کردووە عەیب و ناتەواوی یەکیان روون کردەوه، ئەوا
 بەرە کەم دەکۆتێتەوه کرین و فروشتنەکیانەوه، بەلام ئەگەر درۆیان لەگەڵ
 یەکتەدا کردو ناتەواویەکیان دەرناخست، ئەوا کرین و فروشتنەکیان بێ
 بەرە کەم دەبێ »^(۱).

زیادکردنی نرخ ((النجش))

«النجش»: بریتی یە لە زیادکردنی نرخى شەکیك ئەك بۆمەبەستى کرینی
 بەلکە بۆ فیل کردن لە کەسیکی تر تاوێ کو فریوی بدات و رایکیشیت بۆنەوهی
 نرخە کە ی پێ زیاد بکات.

پێغه مبه‌ر ﷺ ده‌فرمووی :

«... لَا تَنَاجَشُوا...».

واته: «... وه نرخى شەك بەسەر یە کدا زیاد مەکن لە کاتی کرین و
 فروشتندا...»^(۲).

(۱) رواه البخاري أنظر الفتح ۳۲۸/۴

(۲) رواه البخاري أنظر فتح الباري ۴۸۴/۱۰

ئەمەش جۆرىكە لە فروفیل و فریودان و هەلخەلتانەن، وەگومانیشی تێدا نی
یە پێغەمبەر ﷺ دەفرمووی:

«المكر والخديعة في النار».

واتە: «فیل کردن و هەلخەلتانەن خەلکی ھۆکاریکە بۆ چوێ ئاگر»^(۱).

وە کاسبی و مامەڵەى زۆرىك لەو دەلالانەى لە ھەراڭگاو نایشگاگاندا كړین
وفروشتنی ئۆتۆمبیل دەكەن پيس و خراپە، چونكە ھەرامیكى زۆریان تسووش
دەبێ، ھەیانە بەم كړین و فروشتنە دوچارى «نېجش» دەبێ، وە دەستى كړیار یان
فروشیارەكە دەبړن و فریوى دەدەن و ھەلى دەخەلتەتین بەھوى داشكاندن
شمەكە كەى و سووكردنى، بەلام ئەگەر شەكەكە مالى خوێان بى یان مالى
یەكێكیان، ئەوا بەپێچەوانەو نرخەكەى قورس و گران دەكەن لەسەر كړیارەكە
خوێان لەناو خوێان دا دەبن بە كړیارو بە درۆ بۆ ئەوێ كړیارەكە فریوو بدەن
بەو نرخەى كە ئەمان پتیی دەدەن.

ئەم دەلالانە دەچنە نیتوان كړیارەكانەو و نرخى شتەكانى بەرز دەكەنەو لە
بازاروكەدا، بۆ مەبەستى فروفیل كردن و داو نانەو تەواو كړیارىكى
تیۆەگلى و دەستى پێیدا بچى و دوچارى زەرەرى بكەن.

---

(۱) انظر سلسلة الأحاديث الصحيحة ۱۰۵۷

کَرین و فروشتن له دواى بانگى دووه مى پوژى جمعه

خوای بهرزو کار له جی ده فەر مووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾﴾ الجمعة: ٩

واته: « ئه ی نوکسانه ی باوه رتان هیناوه کاتی پوژى ههینی بانگ درا بو نویت، ئهوا بسچن به پیری نویتزهوه و دهست هه لگرن له هه موو کړین و فروشتنیک، چوونتان بو نویتى جمع و ازهینانتان له کړین و فروشتن باشترو چاکتره بویتوه، نه گهر بزانون و درکی ئه و راستی بکمن».

له گهل نه مهش دا هه ندی فروشیار له دواى بانگى دووه مى نویتى ههینی له دوکانه کانیاندا له بهردهم مزگه وته کان بهرده وامن له سهر کړین و فروشتن.

وه هه رکهس لهوکاته دا شتیکیان لى بکړیت، ئهوا به شدلر ده بی له تاوان نه گهر سیواکیتیش بی، وه نه م کړین و فروشتنه به تال و دانه مه زراوه به پتی پاسترین و په سهند ترین بریاری فقهی .

وه هه ندی له خواهن چیشته خانم و نانه واکان و کارگه کان شاگرد و کرێکاره کانی خویان ناچار ده کمن له سهر نیش کردن له کاتی نویتى جومعه دا، نا نه م نه سانه هه رچه نه ده له پواله تدا سوود و قازانج و ده سته کوتیان زیاتر ده بی، به لام له راستیدا ته نها په نه پوژى و مال ویرانیان ده ست ده کړى و زه ره رو زیانیان بو ده میتى .

به لام هه رچی کرێکار و شاگرد و خزمهت کاره کانی هه یه پتویسته به م فەرماشته ی پیغه مبه ر ﷺ کار بکمن که ده فەر مووی :

« لَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ».

واته: «گویند ایله‌ئی بۆقسه‌ی هیچ کس نی یه له بی فرمانی خودا دا»^(۱).

قومارو یانسیب

خوای بی هاوتا ده‌فرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ المائدة: ۹۰

واته: « ئه‌ی ئه‌وکسانه‌ی باوه‌رتان هیناوه باش بزنان که عه‌رق قومارو یانسیب و فالگرتنه‌وه بۆ ده‌رکه‌وتنی باریکی خراپ یان چاک، هه‌مووی پیسن و کاروکرداری شه‌یتانه، بۆیه ئیه‌ پتیه‌سته له‌سه‌ره‌تان خۆتانی لێ پاریزن، تاوه‌کو له‌ دونیاو قیامه‌تدا رزگارو به‌خته‌وه‌رین».

سه‌رده‌می جاهیلیه‌تی پێش ئه‌سلام خه‌لکی قومارو یانسیبان ده‌کرد، دیارترینیان و به‌ ناوبانگترینیان نه‌وه بوو ده‌ پیاو وه‌کو یه‌ك له‌ حوشریکدا شه‌ریك ده‌بوونه‌وه، پاشان جۆره‌ قورعه‌یه‌کیان بۆ ده‌کرد به‌ به‌رد هه‌لدان (حه‌وت جار ده‌یان کرد) جا نه‌و حه‌وته به‌ یانسیب به‌شی جیا جیا به‌رده‌که‌وت (به‌پیتی یه‌که‌م و دووهم و....) سیانی کۆتایی (که‌ناویان ده‌رنه‌ده‌چوو) هه‌چیان به‌ر نه‌ده‌که‌وت .

به‌لام له‌سه‌رده‌می ئیمه‌دا قومارو یانسیب چه‌نده‌ها شیوازو جۆری هه‌یه، له‌وانه :

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۱۲۹ وقال أحمد شاکر إسناده صحيح رقم ۱۰۶۵

نمویه نهمرو پیتی دهوتری یانسیب شیوازو جوژی زوره، سادهترین جوژی کرپنی بلیتی ژمارهیه بهپاره، که له‌دوایدا پاکیشانی بو ده‌کری، براوه‌ی‌یه‌کم خه‌لاتیکی پیی ده‌دری و دووهم خه‌لاتیکی تر نابو شیوهیه خه‌لاته‌کان ده‌گوریت و جیاوازن به‌پیتی یه‌کم و دووهمی، نا نهمه‌هرامو قه‌ده‌غه‌کراوه هه‌رچه‌نده ناویشی بنین کاری خه‌یری .

شیوازیکی تر نه‌ویه شه‌کینک بکریت له‌پیناو شتیکی نادیاردا، که نه‌وشته نه‌زانراوه له ناوشه‌که‌کدایه، یان ژماره‌یه‌کی پیته‌دری له‌کاتی کرپنی شه‌که‌کداو پاکیشانی بو ده‌کری بو دیاری کردنی خه‌لاتی براوه‌کان، نهم هه‌موو‌جوړه شیوازه‌ی قومار ده‌چیته ژیر نه‌و(المیسر) که‌خودا له نایه‌ته‌که‌دا باسی لیوه کردوه .

دزی کردن

خوای بهرزو بی هاوتا ده‌فرمووی :

﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

المائدة: ۳۸ ﴿ ۳۸ ﴾

واته: « پیاو تافره‌تی دز ده‌ستیان بپن له تۆله‌ی دزی تدرنه‌کدا، نه‌وش بریارو حوکمینکه له‌خوداوه، خوای گموره بالا ده‌ست وکاربه‌جی یه .»

ترسناکترین تاوانی دزی دزی کردنی حاجیه‌کانه له کمعبه‌ی پیروزدا، ناهم جوړه دزانسه که دزی له پیروزترین به‌شی سه‌رزوه‌ی و له‌ده‌ورو به‌ری کمعبه‌دا ده‌کمن هیچ سه‌نگو قورسایه‌کیان بو سنوره‌کانی خوا دانه‌ناوه و هیچی تیدا نه‌هیشتوتهوه .

پیغمبر ﷺ له به سهرهاتی نوژی خورگیراندا فرموی :

« لَقَدْ جِيءَ بِاثَارٍ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمَخَجِّ يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجُّ بِمَخَجِّهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعَلَّقَ بِمَخَجِّي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ ».

واته: «که منتان بینی هاتمه دواوه، نهو تاگریان هیتا له ترسی نهوی نسو کو هه لم و گرو بلیسه کی بمگاتی، وه ته نانهت خاوهن گوچانه کم بینی له نار تاگردها که ریخولمی خوئی راده کیشا له نار تاگره کهدا، چونکه گوچانه کی به کارده هیتا و دزی له حاجیه کان ده کرد پیی، جا نه گهر کسی که دزی لیده کرد تاگه دار ببوایتموه، نهوا ده یووت نوساوه به گوچانه که موه و من تاگادار نه بووم، خو نه گهر بی تاگابو نایه نهوا ده دزی»^(۱).

وه له گه وره ترین جوژی دزیسه کان دزی کردنه له مالی گشتی، وه هندی لهو که سانهی نه م دزیده نه کهن نهوه ده که نه بیانوو ده لاین دزی کردنه کی نیمهش وه کو دزی کردنی خه لکانی تر، دزی نه کهین وه کو دزی کردنی نهو خه لکه (بو خه لک بیخوات و نیمه نه بخوین)، به لام نازان و ههست ناکه نهوه دزی کردنه له هه موو موسلمانان، چونکه مالی گشتی مولکی هه موو موسلمانان، وه دزی کردنی که سانیکی له خوا نه ترسن نابیته به لگه و به هانه بو شوین که وتن و چاولی کردیان.

وه هندی خه لک مالی کافر ده دزن و دزی له مالی کافران ده کهن به بیانوی نهوهی که نهوانه کافرو بی باوهرن، نه مهش بیانویه کی ناراسته و پهوا نی یه و به هانه کهشیان گونجاو نیه و ناتمهواوه، چونکه نهو کافرو بی باوه پانهی که

(۱) رواه مسلم رقم ۹۰۴

دروسته مال و سامانیان بریت، بریتین لهو کهسانه کی که شه پوجهنگ به ریاده کهن بهرام بهر موسلمانان له بهر هی جهنگ دا مال و سامانی به بی ماویان ده بیته مالتی موسلمان و دروسته بردنیان، نه که هه موو کومپانیای کافران و تاک تکیان بچیت. ژیر نه م باسه وه.

وه یه کی که له ریگا کانی دزی کردن ده ست بردنه بو گیرانی خه لکی و بردن و پفاند نیه تی له نا کاو.

وه همدی که به نیازی سهر دانی ده چن بو مال خه لکی و دزیان لی ده کهن، وه هه نی کهس دزی له جانتا و کهل و پدی میوانه کهی خوی ده کات.

وه همدی کهسی تر ده چنه بازار و فروشگا کانه وه شه که و کهل و پهل ده شار نه وه له گیرانیاندا یان له ژیر جله کانیان وه، یان هندی جار هندی نافره تان نه م کاره ده کهن و له ژیر جله کانیان وه شت ده شار نه وه و دیدرن.

وه همدی خه لکی دزی شتی بچوک و کهم و هه رزان و کهم بایه خ به ناسایی ده زانی، له کاتی که دا پیغه بهر ﷺ فهرمو یه تی :-

«لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقَطَّ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقَطَّ يَدُهُ».

واته: «له عنمتی خودا له دزی که بی که هیلکه یه که ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه، وه له عنمتی خودا له دزی که بی که گورسی که ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه»^(۱).

بوی به پیویسته له سهر هه موو کهسی که شتی کی دزی به گیریت وه بو خاوه نه کهی خوی، دوا ی نه وه ی به شیما ن بوی وه ته وه ی کرد و گه رایه وه بولای خوا، نیتر به ناشکرا بو ی ده گیریت وه و دیداته وه یان به نهی نی و په نهانی یان به هو ی کهسی کی تر وه بو ی ده گیریت وه.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۱/۱۲

به لّام نه گهر ههولتي زوري داو كوششي كرد بۆ دۆزينهوهي خاوهن ماله كه و دهستي پينه گهيشهت يان به ميراث گره كاني خاوهن ماله كه، نهوا دروسته بيكاتنه خيتر به مه بهستي نهوهي پاداشتي خيتره كه ي بۆ خاوهن ماله كه ببي.

وه رگرتني به رتيل و ده مچه ور كردني خه لك

به رتيل دان به قازي و حاكم و دم چه ور كردنيان بۆ به تال كردنهوهي حهق و مافيك يان جي به جي كردني نارهوايي و سته ميك تاوانه و حهرامه، چونكه نه مه سمرده كيشي بۆ سته مكارى و ببي داد پهروه ريوون له حوكم داو زۆردارى و ماف خواردن و چهوسانهوهي خاوهن حهق و ده بيهته مايه ي بلاوبونهوهي فساد و خراپه كارى و بشيوى .

خواي پاك و بهرز ده فهرمووي:

﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ

أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (البقرة: ١٨٨)

واته: « سامان و دارايي يه كتر به نارهوا و نادروست له نيوان خوتان مهخون و، پاره و سامان مهدهن به حاكم و كار به دهستان تا به نارهوا به شيك له مال و داراي خه لكى بخون، بويه خوشتان باش دهزانن كه نهو جوړه كارانه نادروسته و نارهوان ».

«أبوهريرة» له پيغه مبهروه رضي الله عنه ده يگيريه ته وه كه فهرموويه تي:

« لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ ».

واته: « له عنمتی خوا له بهرتیل دهر و بهرتیل خوره کان له کاری هوکم و دادوهریدا»^(۱).

به لّام بهرتیل دان بۆنه وهی که سیّک حه قیّکی خۆی ده ست که وئ یان سته میّک له کۆل خۆی بکاته وه، هیچ پێگه چاره یه کی تر نه بوو ته نها بهم پێگه یه نه بئ، نهوا نهوکه سه توشی نه م هه ره شانه نایه ت.

له م سه رده م و چه رخی نیّسه بهرتیل دان و ده م چه ورکردن زۆر به ناشکرا ده بینرئ و به جوړیکی وه ها ته شه نه ی کردو وه و بلا بو ته وه که زۆر شوینی ته نیو ته وه، ته نانه ت وای لیّ ها ته له لای هه ندیّ له فه رمان به ران نه و پا ره و سامانه ی له پێگه ی بهرتیل وه وهی ده گرن زۆر زۆر تره له و موچه یه ی خۆی که وهی ده گریّ، وه وای لیّ ها ته زۆریّک له نیش و مهعه مه لاته کان به بهرتیل نه بئ نه ده ست پی ده کات و نه کو تایش دیت، وه نه وهی توشی زه ره رو زیانی گه ره ده بئ له م کار وه ته نها فه قیرو هه ژارو که م ده سه کانه.

وه وای لیّ ها ته وه نیش و کاری هیچ که سیّک پیّش ناخرئ هه تا بهرتیل نه دات، وه هه رکه س بهرتیل نه دا و ده می خه لکی چه ور نه کات نه وه نیش و کاره که ی دوا ده خریّ و پشت گویّ ده خریّ، وه نهوکه سه ی که بهرتیلی دا وه نیش و کاره کانی زۆر زووتر و له پیّش هه موو که سیّکه وه بۆ ته وا و ده کریّ.

وه هه ره ها بهرتیل دان هۆکاری که بۆ نه وهی مالّ و پا ره ی خه لکی به ناحق بهیّته گیرفانی نوینه ری کریار و فرۆشیاره کانه وه.

جا له بهر ته وه و چه نده ها هۆکاری تر، سه میرنی یه که پیغه مبه ر ﷺ دوعای کرد بئ له و که سانه ی به شداری نه م تا وانه ده که ن به وهی له په حه متی خوا به دوورین.

---

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۸۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۰۶۹

«عبداللہ»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگریتهوه که
فهرموویهتی:

«لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي».

واته: «لعنتم لمبوتیل دهر و لو کسهش و وهری دهگری».^(۱)

داگیر کردنی زهوی

ههرکات ترسی موراقهبهی خودا نهما، نهوا هیزی فروفیل لهمرؤفدا
دهرده کهویت و هانی ده دات بۆ زولم و ستم کردن، وه کو دهست بهسهراگرتنی
مالی خه لکی و داگیر کردنی.

داگیر کردنی زهوی و زارودهست بهسهراگرتنی یه کیکه لهو جوړه ستم و
ناحهقیانهی که بهرامبهر به یه کتر ده کری، خوای گه ورهش تولهی سهخت و
توندو به نیشی داناوه بۆ نهم جوړه تاوانانه.

«عبداللہ»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگریتهوه که
فهرموویهتی:

«مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ
أَرْضِينَ».

واته: «ههرکسێ شتیك لهزهوییهک بۆخوی داگیرکات و بهی نهوی
مافی خوی بۆ نهوا له قیامتدا بهخوت چینی زهوی دا پۆده چی».^(۲)

«یعلی»ی کوری «مره» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگریتهوه که فهرموویهتی:

(۱) رواه ابن ماجه ۲۳۱۳ وهو في صحيح الجامع ۵۱۱۴

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۰۳/۵.

« أَيُّمَا رَجُلٍ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ، كَلَّفَهُ اللَّهُ أَنْ يَحْفَرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ أَرْضِينَ ، ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ».

واته: « هر کس یک چیزی را از زمین ظلم کند، خداوند او را بکند تا آنکه به آخر هفت زمین برسد، و او را تا روز قیامت بکند تا بین مردم قضا شود. ^(۱) »

همروها گویند نیشانه و سنوری زهوی به جوئی که سنی سنوری زهوی به که می خوی زیاد بکات له سر حسابی دراوسنی که می، نمو نهویش ده چیتته ژیر نم باسموهو بریتی به لهوی که پیغمبر ﷺ ناماژهی پی کردوه که ده فرمودی :

« لَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ ».

واته: « لعنتی خوا لهو کسمی سنوری زهوی و نیشانه کانی زهوی ده گوئی ^(۲) ».

وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوئی تکا کردنه وه

بوونی پلهو پایمو ده سه لات و شکۆمندی له ناو خه لکی دا به کیکه له نیعمهت و به خشه کانی خوی گه وه له سر به بنده کان نه گهر سوپاسی خودای له سر بکن، وه سوپاس کردنی خوداش له سر نمو نیعمهت و به خشانه به وه ده بی که هه ول و توانای خوی سهرف کات و بخته کار بو سود گیانندن به موسلمانان .

(۱) رواه الطبرانی في المعجم ۲۷۰/۲۲ وهو في صحيح الجامع ۲۷۱۹ .

(۲) رواه مسلم بشرح النووي ۱۴۱/۱۳ .

نه مهش ده چيته ژر نهو فهرمووده گشتگيرهی که پیغمبر ﷺ
ده فهرمووی:

« مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ ».

واته: « هرکسینک له ئیوه توانی سودیک به براکمی خوئی بگهینیت و
کاریکی بۆ ناسان بکات و هاوکاری بکات، نهو با بیکات و کم ترخم
نمی له هاوکاری کردنی»^(۱).

هرکسینک به هۆی پلهو پایهو پیره کهیموه که هیهتی بتوانی سودی به
موسلمانن بگهینیت و کاری بۆ ناسان بکات له لابرند و دوخستنوهی زولم و
سته میت لیتی یان خیر و خوشیه کی بۆداین کات، به بی نهو هی کاری حرامیت
نه بامدا یان دهست دریتی و زولم بی بۆسر حقی کهسیکی تر، نهو پاداشتی
خوئی وهرده گری له لای خوای پهروهردگار نه گهر نیهت و مه بهسته که ی پاک و
خاوین کردیت بۆ خوا.

هروه که پیغمبر ﷺ ده باره ی نهو ناگاداری کردوین و ده فهرمووی :
« اشفعوا لثوَجَرُوا ».

واته: « تکا بۆ یه کتری بکمن پاداشت ده درینمه له سهری »^(۲).

به لام دروست نی یه هیچ شتیک وهریگری له بهرامبر نهو تکا کردن و واسیتیه
که کردویهتی .

به لگهش نهویه پیغمبر ﷺ ده فهرمووی :-

« مَنْ شَفَعَ لِأَحَدٍ شَفَاعَةً فَأَهْدَى لَهُ هَدِيَّةً فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمًا مِنَ
الرُّبَا ».

(۱) رواه مسلم ۱۷۲۶/۴

(۲) رواه أبو داود ۵۱۳۲ والحديث في الصحيحين فتح الباري ۴۰۰/۱۰ كتاب الأدب باب تعاون المؤمنين

بعضهم بعضا .

واته: « همرکسیڼک تکاکاری بزیه کیتک بکات و کاریکی بو پړک بغات، پاشان همدیهی بو بهیننو نهمیش وهری بگری، نووا دهرگایه کی گموره له دهرگاګانی پریاو سوو خواردنی بو خوی کردوتموهو بهشیکی گمورهی پریای خواردوه ^(۱) .

وه له ناو خدلکاندا کهسی واهیه همدوو تواناو هولو و تګاو واسیتیه کی خوی ده خاته کار بهرامبر بری پاره و مال بو دامه زرانندی کهسیک له وه زیغه کدا، یان گواستنه وهی کهسیک له دائیره کموه یان له جیگه کموه بوشوینیکی تر، به پی پی په سندنترین و ته و او ترین فته و او پاره یه حرامه له بر «حدیث» کهسی پتشی «أبي أمامة»، ته ناهت «حدیث» که نه و حاله تش ده گریتموه که وهر گرتنی پاره که سمره تا به مخرجیش داننه زابی. همرکه سی چاکه کارو خیر ویست بی پاداشتی خوی ده ست ده که وی له لای خواو له قیامه تدا ده یینیتمه و.

پیاوړیک هاته لای «حسن» کوری «سهل» داوای لی کرد که کاریکی هیه، به لکو نهم تکایه کی بو بکات، نه ویش بو ی نه غامدا و کاره که ی جی به جی بوو، پاشان پیاوه که روی کرده «حسن» و سوپاسی کرد. «حسن» یش پی ووت :

له برچی سوپاسم ده که ی ؟ نیمه قه ناعه تان وایه همدوه ک چو ن مال زه کاتی هیه، ناوه هاش پله و پایمو قسه پوشتن زه کاتی هیه . خالیکی گرنګ هیه پیویسته لیړه دا ناماژه ی پی بدری: نه ویش نه ویه نه گمر کهسیک به کری بگری بهرامبر بری پاره بو جی به جی کردن و

(۱) برواه الإمام أحمد ۵/ ۲۶۱ وهو فی صحيح الجامع ۶۲۹۲

پاپمراندنی نیش و کارو معامله‌یه‌ک و به‌دوایدابچی دروسته و ناکه‌ویتته ژیر نه‌م
 باسه‌وه، به‌لکو ده‌چیتته ژیر باری به‌کری گرتنی شه‌رعیه‌وه.
 به‌لام نه‌وه‌ی تاوان بی‌و سهر پیچی بی‌ نه‌ویه که‌سیک هه‌ول و پله‌وپایه و
 قسه‌پوشتنی خو‌ی به‌کاریه‌ئنی بۆ واسیته کردن به‌رامبهر بری پاره.

نیشکردن به کریکار و پینه‌دانی کریکه‌ی

پیغه‌مبهر ﷺ هانی خه‌لکی داوه که په‌له‌بکمن له به‌خشین و دانه‌وه‌ی مافی
 کریکارو شاگرد.

ده‌فه‌رمووی :-

« أَغْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرْقُهُ ».

واته: « کرینی کریکار بدهن پیش نه‌وه‌ی عه‌ره‌قه‌که‌ی وشک بییتته‌وه »^(۱).

له‌و زولم و سته‌مانه‌ی له‌ناو گۆمه‌لگا نی‌سلامیه‌کاندا هاتۆته ناراو رویداوه،
 نه‌دانی کری و مافی کریکارو شاگرد و فه‌رمان به‌رانه، نه‌مانه‌ش چند شی‌وازو
 دیمه‌نیکی جۆراو جۆری هه‌یه، له‌وانه:

❁ نه‌ویه به‌ته‌واوی و به‌یه‌کجاری نکۆلی له‌حه‌ق و مافی کری کاره‌که
 ده‌کات و کریکاریش به‌لگه‌یه‌کی پۆشنی پی نی یه بۆ سه‌لماندننی مافه‌که‌ی خو‌ی
 نا له‌م حالته هه‌رچهنده مافی کریکاره‌که ده‌فه‌وتی له‌ دونیادا به‌لام له‌لای خوا‌ی
 گه‌وره وون نابێ و نافه‌وتی له‌ قیامه‌تدا، له‌ پۆژی قیامه‌تدا زالم و سته‌مکار
 ده‌هیتیری که‌مالی سته‌م لی کرای خواردوه، بۆیه له‌ چاکه‌کانی سته‌مکاره‌که
 ده‌دریته سته‌م لی کرار و ماف خوراوه‌که، جا نه‌گه‌ر چاکه‌کانی نه‌ما نه‌وجا له‌

(۱)واه ابن ماجه ۸۱۷/۲ وهو فی صحیح الجامع ۱۴۹۳.

خراپى ستم لىكراوه كه ده خړپته سهرشاني ستمكاره كه و پاشان فېره ده درپته
دۆزه خهوه.

✽ جۆړىكى تر له و ستمانه نه وه يه:

نرخه كى كه ده كاته وه و لى ي داده شكېنى و مافه كى خړى به ته واوى پى
نادات و بهى هېچ حقيك لىي كه ده كاته وه.

خوای گه ورهش له باره ي كه كړدنه وى مافى خاوهن حق ده فېرمووى:

﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ (۱)﴾ المطففين: ۱

غونډى نهم جوړهش: نه و يه كه هېندى له خاوهن كارگه كان ده يكه كاتيك
هېندى كړىكارو شاگرد پروده كېنه ولا و ښاره كېان له سهر برىكى ديارى كراو
به لىنا مو عه قديك به يه كه ده دن، جا كه په يوه ندى كړد به كارگه كه وه و پيوه
په يوه ست برو و ده ستى كړد به كار كړد و نيش كړد، نه و جا خاوهن كارگه كه
ده چيت ده ست له په يان نامه كه ده دات و ده گورپت بؤ كړيه كى كه متر، جا نه و
كړىكارانهش به دلشكاوى و ناره زابى و ناچارى ده مينه وه، زور جار ناستوان
حق و مافى خويان به ملتن، بويه دامواى خويان بهرز ده كېنه و بولاي خورا،
نهم كاره حرامه هېرچه نده خاوهن كارگه زالمه كه موسلمانيش بى و
كړىكاره كهش كافرى.

جا نهم داشكاندن و كه مكر د نه وى حق و مافى كړىكار جوړىكه له پنگرى له
پىگای خوای گه وره و تاوانى كړىكاره كهش دپته سهر شانى خاوهنكار.

✽ جۆړىكى تر له و زولمانه ي له كړىكارو فېرمانېر ده كړى نه و يه:

نیشی نیزافی بؤ زیاد بکات یان ماوه ی نیش کردن و ده و امر د نه وى كه بؤ
زیاد ده كات، وه تنهها كړىكه ي خويشى پى بدرى بهى نه وى كړى نیشه
زیاده كه بؤ دابنرى.

✽ جۆریکی تر لهو ستهمانه نهوهیه:

مافه که ی دوای دهخات و دهست به دهستی پی دهکات و به نه مړ ناسبه ی مافه که ی دهخات، نهوجا مافه که ی پینادات مه گهر دوای ههول و تیکۆشان و تهقه لاکردنیکی زۆرو شکات و سکالا کردن و مه حکمه مه پی گرتن نه بی .

زۆر جار مه بهستی خاوهن نیش له دواخستنی مافه که بیزارکردن و وهرزکردنی کریکاره که یه، تاوه کو واز له مافه که ی خۆی بهیئنی و داوای نه کاتهوه، یان مه بهستی نهوه بی سود له پاره و حهقی کریکاره که وهرگری بهوه ی دهیخاته نیشهوه و ههلی دهسورپینی.

له کاتیکیدا کریکاره ههزاره که ژه مه خواردنی پۆژانه ی خۆی دهست ناکهوی و ناشتوانی و هه کو خهرجی کیشان بۆ مال و مندالی خۆیشی بینیریتسهوه که پتو بیستیان و نه مه له پیناویاندا دووچاری غه ربی و دهر به دهری بووه . جا دۆزه خ و مال و ویرانی و سزای سهختی پۆژی قیامهت بۆ نه و زالم و سته مکارانه ی مافی کریکار و شاگرد و فه رمان به ران دهخۆن .

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه رضی اللہ عنہ ده یگیریتسهوه که فه رموویه تی:

«قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ».

واته: «خوای پهروه ردگار ده فه رمووی: دوژمنی سی کو مه ل له خه لکیم له پۆژی قیامهتدا و خوم یه خه یان ده گرم: که سیك لبهر من شتیکی پی بلدی و پاشان ناپاک ی بکات لهو شتی و پی پی دراوه، وه پیاوێك که سیکی نازاد بفروشی و پار که ی بخوات، وه که سیك کریکارێك بگری، نهویش به باشی کاری خوی بکات، بهلام کریکی خوی به جوانی پیندا»^(۱).

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴/ ۴۴۷

دادپهروهه نه بوون له نيوان منډال دا

هه نډۍ كېس به نه نځه ست هه نډۍ له منډاله كانيان تاييه ت مهنده كڼ به به خشينو هه ديه و شت كړين بډيانو نه واني تر پشت گوي ده خپڼ، به پيښي شمع نهم كار هه رامو دروست نۍ يه نه گهر هو كاريكي شرعي نه يټت بو نهو تاييه ته نځد كړنه.

به لام نه گهر هو كاريكي شرعي هه بوو نه و دروسته، بو غونه پيداويستي . يه كيڅك له منډاله كاني جي به جي بكتات و خه رجي زيادي بكيڅشي له چاو نه واني تر له بهر نه وې منډاله كې نه خوځه يان قه رزاره يان خوڼندكاره و يان نيشو كاري ده ست ناكه وې يان خاوه نې منډالې زوره له و حاله تانه دا تاوان بار نابې، نه گهر نيه تي نه وې هه بې همركات منډالېكي تري هو كاري شرعي هه بوو بو خه رجي كيڅان خه رجي نه وېش بكيڅشي وه كو چوڼ بو نه مې ده كيڅشي . به لڼگيه كي گشتي نه وېه كه خودا ده فرموي :

﴿اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة: ٨

واته: « دادپهروه رڼ، چونكه داد پهروه رې نزېكتره له ته تو او له خواترسان .»

وه به لڼگي تاييه تيش له سر نهم باسه نه وېه:

«نعمان» ي كورې «بشير» باسي ده كات كه باوكي هات بو لاي پيغه مېهر

ﷺ ووتې: نهم به نډه يم به هه ديه دا وه ته كور په كم.

پيغه مېهر ﷺ فرموي:

« أَكُلْ وَلَدَكَ نَحَلْتَ مِثْلَهُ؟ » واته: « نایا به هه موو کوپه کانت شهو هه دیهت داوه؟ ».

ووتی: نه خیر.

پیغه مبهردی علیه السلام فهرمووی:

« فَأَرْجِعْهُ » واته: « لیبی بسینه وه و مهیده ری »^(۱).

له روایه تیکی تر دا هاتوه که پیغه مبهردی علیه السلام پیتی فهرموو:

« فَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ ». واته: « له خوابترسنو دادپهروهرین له نیوان مندا له کانتاندا ». بویه گه رانیدی وه و شهوی دابووی به کوپه کدی لیبی سهنده وه^(۲).

وه پیغه مبهردی علیه السلام فهرمووی :

« فَلَا تُشْهِدْنِي إِذَا فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرِ ». واته: « من مهکنه شاهد چونکه ناجمه شاهد له سر زولم و ستم »^(۳).

وه دهوانری کوپ دوو شهوندهی کچی پی بدری ههروهک میرات چونکه کوپ نه رکنی سهرشانی زیاتره، شه مهش قسهی تیمامی (ته جهده) به ره جهت بی^(۴).

نه گهر ته ماشایهک بکری له ژیان و حالی ههندی له خیزانه کان، شهوا زور باوک ده بینری که له خوا ناترسی و ریزی ههندی مندالی داوه به سر شهوانی تر دا له به خشین و هه دیه کردنی و له پوشاک و جل و بهرگ، بویه ههندی له منداله کان سنگیان پر ده بی له رقوقین بهرام بهر شهوانی ترو دژایه تی و دوژ منایه تی له نیوانی اندا سر ده کیشی و ده روی .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲۱۱/۵

(۲) الفتح ۲۱۱/۵

(۳) صحيح مسلم ۱۲۴۳/۳

(۴) مسائل الإمام أحمد لأبي داود ۲۰۴ وقد حقق الإمام ابن القيم في حاشيته على أبي داود المسألة تحقيقاً

بيناً.

هه‌ندی له باوكان شتى تاييه‌تى داوه به منداڵكى له‌بهر نه‌وه‌ى له‌دېمن دا له باوانى ده‌كات، نه‌وه‌كه‌ى تريان بى به‌ش ده‌كات له‌بهر نه‌وه‌ى له خاوانى ده‌كات، يان به‌مندالى به‌كىك له خيزانه‌كانى ده‌به‌خشى به‌لام به منداالى خيزانه‌كه‌ى ترى نابەخشى .

وه هه‌ندى جار به‌كىك له منداڵه‌كانى ده‌خاتسه خويندنگه‌و قوتابخانه‌ى تاييه‌ته‌وه‌و نه‌وانى تر ناخات .

هه‌موو نه‌م كارانه‌ش به خراب به‌سه‌ر باوكه‌كه‌دا ده‌شكىته‌وه‌و كاردانه‌وه‌ى نا قولاى ده‌بى، چونكه زور جار نه‌و منداڵانه‌ى بى به‌ش كراون له پاشه‌پوژدا به‌رامبه‌ر باوكيان باش نابن.

وه پيغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رامبه‌ر به‌و كه‌سانه‌ى كه فه‌زلى منداڵيكيان ده‌ده‌ن به‌سه‌ر نه‌وانى تردا ده‌فه‌رمووى :

« أَلْبَسَ يَسْرُكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سَوَاءٌ ». واته: « ئايا پيشت خوش نى به كه منداڵه‌كانت چاك بن له‌گه‌لت وه‌كو يك »^(۱).

سوال كردن بى نه‌وه‌ى موحتاج وهه‌ژار بى

«سه‌هل»ى كورى «الحنظلية» له پيغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌يگيرىته‌وه‌ كه

فه‌رمويه‌تى:

« مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ » واته: « هه‌ركه‌سى

هه‌يبى و سوال بكات، نه‌وا ناگر بو خوى كۆده‌كاتمه‌و ».

(۱) رواه الإمام أحمد ۲۶۹/۴ وهو في صحيح مسلم رقم ۱۶۲۳

وتیان: نهی پیغمبرخوا ﷺ نهو برهی که ههیبی و بوی حرام بی سوال
بکات چندیکه؟

فرموی: « قَدْزُرْ مَا يُغْدِيهِ وَيُعْشِيهِ » واته: « بهندهزهی نهوی خواردنی
بهیانی و تیوارهی ههیبی ».

وههروهه « عبدالله »ی کوری « مسعود » له پیغمبروهه ﷺ دهیگیریتوهه
که فرموویته:

« مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُذُوشًا أَوْ كُدُوشًا فِي وَجْهِهِ ».

واته: « هرکسی سوال بکات و نهندهزهی نانی تیوارهو بهیانی ههیبی، نهوا
له پوژی قیامتدا بهدهو چاو پوشاوی و شهرمزاریموه دیت »^(۱).

وه هندی لهو سوالکمرانه له بهردهرگای مزگهوتهدکانو له ږنگای نوږخوښتان
دههستن و هاواردهکهن و دهناښتهوه، وه هندیکیان درو دهکهن به نوسراوی
ساختمو تهزویرو چیروکی دروست کراو، وه زور جار نهندامانی یهک خیزان
بهسهر مزگهوتهکاندا دابهش دهنو پاشان یهکدهگرنهوهو دابهش دهبنهوه بهسهر
مزگهوتی تردا، له حالیکدا دهولههمندنو تهنها خوداش دهزانی، بهلام کاتییک
مردن نهوکاته میراتهکهی دهریدهخات چنده دهولههمندهبوه .

بهلام جگه لهم جوړهکسانه خهلکی ههژارو فقیری حهقیقی ههیه که نهگر
کهی شارهزای نهبی و نهیانناسی لهسهر نهفس بهرزیان وا دهزانری دهولههمندن
بویه ناناسریت تا خیریان بو بری .

---

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۸۸/۱ انظر صحيح الجامع ۶۲۵۵

حقوقو مافی بنده‌کان لای خوای پهره‌ردگار زور گه‌وره وگرانه، زور جار به ته‌ویه کردن حقوقو مافی خودای له‌سهر نینسان لاده‌چیت و تاوانه‌ک‌هی له نه‌ستو دهرده‌چی، به‌لام حقوقو مافی خه‌لکی هیچ ریگه چاره‌یه‌ک و دهره‌وازه‌یه‌ک نی یه بزوزگاروون لسی ته‌نها گپړانه‌وهی حقوقو مافه‌ک‌هی نه‌بی، بویه پیویسته که‌مترخه‌می نه‌کړی له دانه‌وهی مافی خه‌لکی پیش نه‌وهی رڼوژیک بیت‌پیش که به‌دینارو درهم نادریت‌ه‌وو چاره‌سهری ناکړی، به‌لکو به چاکو خراپه حقوقو ماف دهره‌دیت‌ه‌وو .

خوای گه‌وره دهره‌مروی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ﴾ النساء: ۵۸

واته: « خودا فهرمانی پیتان کردوه که هه‌موو ته‌مانه‌ت و سپارده‌یه‌ک بده‌نوه ده‌ستی خاوه‌نه‌کانیان ».

جا یه‌کیت لهو کارانه‌ی له ناو کومه‌لگادا بلاره به ناسان زانینی قهرزکردنه، وه هندی کس قهرز ناکه‌ن له بهر پیویستی وحتاجی، به‌لکو خوین قهرزاربار ده‌کمز بو شتی ساده، چونکه هزی به‌گه‌وره کردن و فراوان کردنی مال‌ه‌وه‌زی به مرنافه‌سه‌کردنی خه‌لکانی تره له تازه‌کردنه‌وهی سه‌یاره‌وخانوو مال‌و، خوئی قهرزاربار ده‌کات بو که‌ره‌سته له‌ناو‌چووه‌کانی دونیاو خوشی یه براوه‌کانی نه‌م ژیا‌نه، وه زور کس ده‌که‌ویته ناو کپین و فروشتنی قیستمه‌وه که زوریک له‌وکپین و فروشتنه‌ی خالی نی یه له‌ه‌رام و شوبه‌ی تیدایه .

که م تهرخه می کردن له دانموهی قمرزو گوئی پی نهدانی سهرده کیشتی بۆ دواخستنی دانموهی و دهستی بدهستی پی کردنی خاوهن قمرز یان پهل ده کیشتی بۆ فموتاندن و له ناوبردنی مالی خهلکی و له کیس دانی.

وه پیغه مبه رعلیه ووریایی داوه له پاشه رۆژی نهم کاره و ده فمرمووی:

« مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ ».

واته: « ههرکسی قمرز بکات له خهلکی و نیستی دانموهی هبی، ئهوا خودا بۆی ده داتمه و کاری بۆ ئاسان ده کات، وه ههرکس قمرز بکات و مبهستی خواردنی بی و نهیداته و، ئهوا خوای پهره و رداگار ماله کی له ناو ده بات »^(۱).

خهلکی زۆر که م تهرخه من ده ربارهی قمرزکردن و دانموهی و به شتیکی ساده و ساکاری داده نی و گوئی ی پی نادهن، به لام له لای خوای گهره کاریکی زۆر قورس و گرانه، ته نانهت شهید له گهل نه و تابه ته ندیه گهره یه و نه و پاداشته زۆر فراوان و پله و پایه به رزه ی که پیتی دراوه، به لام رزگاری نابی له و قهرزه ی وا له گهردیه تی.

به لکه بۆ نه مه ش پیغه مبه رعلیه ده فمرمووی :

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَخِي ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أَخِي ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ».

واته: «سویندبی بسو خودایه ی که گیانی منی بدهسته ته گهر پیاریک له پیناری خودا شهید بی، پاشان زیندو بکریتمه و پاشان شهید بی، پاشان

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۵/ ۵۴.

زیندر بکریتموهو پاشان شهید بی، قهرزی لسه‌ری، تموا ناچیته بهه‌شتهوه
هتا قهرزه‌کمی بو ندریتموه»^(۱).

نایا نهو که‌سانه‌ی گوی به‌قهرز کردنو قهرز دانه‌وه ناده‌ن دوی بیستنی
نهمه‌ش ده‌ست به‌ردار نابن و به‌خویاندا ناچنه‌وه و په‌شیمان نابنه‌وه و
ناگهریتموه!!?

خواردنی حرام

نهو که‌سه‌ی له‌ خوانه‌ترسی گوی نادات له‌ کویتوه پاره‌ پیدای ده‌کات و له‌چی دا
خهرچی ده‌کات، به‌لکو خهم و مه‌راقی ته‌ن‌ها زیاد کردنو کو‌کرده‌وه‌ی مالو
پاره‌ سامانه، نه‌گهر له‌ ږنگه‌ی حرامی‌شه‌وه‌ بیت، وه‌کو دزی کردنو به‌رتیل
خواردنو داگیر کردنو ساخته‌کاری و کرین و فروشتنی حرام وه‌کو فال‌گرتنه‌وه‌و
داوین پیسی و گۆرانی ووتن. یان ده‌ست دریژی کردن بو‌سهر (بیت مال) ی
موسلمانانو مولکه‌ گشتیه‌کان، یان وه‌رگرتی مالی که‌سیکی تر به‌ ږنگه‌ی
نیحراجکردنی یان به‌سوال‌کردن به‌ بی نه‌وه‌ی پیوستی بی.

نینجا نهو مال‌ه حرامه‌ی که‌ کۆی کردۆته‌وه‌ لیبی ده‌خوات و پۆشاک و
جل و به‌رگی لی ده‌کری و له‌به‌ری کات و ماشین و ئۆتۆمبیلی پی پیداده‌کات و
خانوه‌ پی دروست ده‌کات و خانوی پی ده‌دات به‌کری و له‌و جه‌رامه‌ ده‌رخواردی
ورگی ده‌دات.

له‌ کاتیکدا پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرمووی :

(۱) رواه‌ النسائي انظر المحنى ۳۱۴/۷ وهو فی صحیح الجامع ۳۵۹۴

« وَمَنْ بَتَّ لِحُمُّهُ مِنْ سُحْتٍ فَالتَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ » واته: « همرکسیک گۆشتی جەستەمی بەحەرام پەرۆهە دەبوێ، ئەوا ناگری دۆزەخ لە پێشترە بۆی»^(۱).

وێ ئەو کەسانە لە پۆژی دوایدا پرسیاری لێ دەکری سەبارەت بە ماله‌کەمی لە کوێوە پەیدای کردو دەستی خست، وە لەچیدا سەرفی کردو خەرجی کرد، نا لە ویدا بەهیلەک دەچیئت و زەرەرمەند دەبی.

بۆیە پێویستە لەسەر ئەو کەسەمی مالتی حەرامی لایە پەلە بکات لە خۆدەریاز کردن و خۆی پزگار بکات لە حەرام، جا ئەگەر حەق و مافی خەڵک بوو، ئەوا با پەلە بکات لە گێژانەوهی ماله‌کەمی بۆ خاوەنەکەمی و لەگەڵ ئەوەشدا داوای گەردن نازادی لێ بکات، پێش ئەوهی پۆژی بێتە پێش کە دینار و درهەم هیچ دەورو سودیکی نی یەو مافەکانی پی نادریتەوه، بەلکو بە چاک و خراپە مامەڵە لەگەڵ خەڵکیدا دەکری و مافەکانی پی دەریتەوه.

خواردنەوهی مە ی ئەگەر دلۆپیکیش بێت

خوای بەرزو بی ھاوتا دەفەرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ المائدة: ٩٠

واته: «ئەمی ئەوانەمی وا باوەڕتان هێناوه، دلۆپابن کە ئەرەق و قومار و ئەو بەردانەمی کە کران بۆت و ئەو پارچە دارانەمی کە بەکار دەهێنرێن بۆ دیاری کردنی بەشو چارەنوس، پیسن و لەکرداری شەیتان، کواتە دوور بکەنرەو لێیان و خۆتانی لێ بیاریزن تابه‌لکو پزگار و سەرفراز بن».

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۱۳۶/۱۹ وهو في صحيح الجامع ۴۴۹۵

جا فرمان کردن به خواراستن و خو دورگرتن لهو شتانه به هیژترین به لگه به
لهسر حرامبوونیان و تونترین نیشانه به بۆ سه لماندن و خرابی و پیسیلن.

وه ههروه ها عه ره ق و مه ی له گه ل «أَنْصَاب» دا باسکراوه که بریتی به له
په رستراو و بستی کافره کان، جا لیتره دا به یه که وه جو و تکرانو و له سر یه که ناست
بریاریان له سر دراوه و، بۆیه به لگه و پاساو بیانویه که به ده ست هیچ که سی که وه
ناهیلی که بیهوی مه ی به حه رام نه زانی، به بیانوی نه وه ی بلی خوا نه یه ره مووه
حه رامه به لگو و وتویه تی خو تانی لی بیاریژن .

وه له فه رمایشته کانی پیغه مبه ره شه وه ﷺ هه ره شه ی توندو به نیش هاتوه
ده رباره ی که سی که که مه ی بخواتمه .

«جابر» ی کوری «عبدالله» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگرتیه وه که
فه رمویه تی:

«إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ
الْخَبَالِ».

واته: «به دلتیا به وه خوی (به رزوپه ژ) په یمانی کردوه که هه رکه سی مه ی
بخواتمه ئه و «طِينَةُ الْخَبَالِ» ی ده رخوارد ده دا له ره ژی دوا ییدا .

وتیان نه ی پیغه مبه ره خوا ﷺ «طِينَةُ الْخَبَالِ» چی به ؟
فه رموی: «عَرِقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عَصَاةُ أَهْلِ النَّارِ». واته: «عه ره ق و کیم
و زو خوی دۆزه خمیه کانه»^(۱).

«عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگرتیه وه که
فه رمویه تی:

«مَنْ خَمِرٍ إِنْ مَاتَ لَقِيَ اللَّهَ كَعَابِدٍ وَكُنْ».

(۱) رواه مسلم ۱۵۸۷/۳.

واته: «ئەو كەسەى كە پاهاتووە لەسەر عەرەق خواردنەو، ئەگەر بمرىو
تەوبەى لى نەكات، ئەو لەپوژى قىامەتدا دەگاتەر بەخوا وەكو بىت
پەرسىك»^(۱).

وہ لەم سەردەمەى نىمەدا چەندەها جۆر بابەتى عەرەق و مادەى بى
هۆشكەرەكان بىلابوتەو چەندەها چەشن و جۆريان لى پەيدا بوو، جۆرەها ناوى
عەرەبى و بىانى لى نراو، پىى دەلەين بىرەو، يسكى و كحول و عەرەق و فبوركاو
شەمىانيا و چەندەهاى تر.

وہ ئەو جۆر چەشنە عەرەقەى كە پىغەمبەر ﷺ باسى كردوو و خەبەرى
داو و دەرپارەى دەر كەوتوو و دەبينى، كە دەفەرموى:
«لَيْشَرِبَنَّ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ يُسْمُوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا».

واته: «خەلكانى لە ئومەتەكەم مەى دەخۆنەو ناوەكەى دەگوین و ناوىكى
ترى لى دەنين»^(۲).

بۆيە لە جىاتى ئەوەى پىى بلىن «خمر - عرق» پىى نەنين: «مەشروبەتى
روحى» نەمەش بۆ خەلەتاندن و فرىودانى خەلكى يە.

جابزىە شەرىعەتى پىروژى نىسلام پىساو ياساىەكى گەورەى داناو كە
بەهۆيەو ئەم بابەتەى پى بنەپردەكات و رىكخستەو وردىنىيەكى توندو تولى
وہەيان داناو كە بەهۆيەو بنەپەت و سەرچاوەى فیتنەى عەرەقى پى رىشەكىش
دەكات، نویش ئەوئە كە پىغەمبەر ﷺ باسى كردوو و دەفەرموى:

«كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». واته: «هەموو سەرخۆشكەرىك
خەمر، وە هەموو سەرخۆشكەرىكىش حەرامە»^(۳).

(۱) رواه الطبراني ٤٥/١٢ وهو في صحيح الجامع ٦٥٢٥

(۲) رواه الإمام أحمد ٣٤٢/٥ وهو في صحيح الجامع ٥٤٥٣

(۳) زواه مسلم ١٥٨٧/٣

کهواته هەرشتێک عه‌قل لا‌بهری و سه‌رخۆشکه‌ر بێ، نه‌وا حه‌رامه‌، نه‌تر
جیاوازی نی یه‌ که‌م بێ یان زۆر، هه‌روه‌ک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی:
« مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ ». واته‌: « هەرشتێک زۆره‌ که‌می
سه‌رخۆشکه‌ری بێ نه‌وا که‌مه‌ که‌شی حه‌رامه‌ »^(۱).

هه‌رچه‌نده‌ ناوه‌کانیان جو‌راو جو‌رو جیاوازین « ناو‌راوه‌ که‌ هه‌ر یه‌ک شته‌ که‌ »
خه‌مه‌ « ه‌و، حوکه‌ که‌ش هه‌ره‌مان حوکه‌ که‌ » حه‌رامه‌ .
له‌ کو‌تایدا نه‌مه‌ش نامو‌ژگاریه‌ که‌ له‌ پێغه‌مبه‌روه‌ ﷺ بو‌ عه‌ره‌ق خو‌ره‌کان
که‌ ده‌فه‌رمووی:

« مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَإِنْ مَاتَ دَخَلَ
النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ
صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ
لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْعَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا يَا
رَسُولَ اللَّهِ وَمَا رَدْعَةُ الْخَبَالِ قَالَ غُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ ».

واته‌: « هه‌ر که‌سێک عه‌ره‌ق بخواته‌وه‌ سه‌رخۆش بێ، نه‌وا نو‌ترێ چل به‌یانی
لێ وه‌رناگیرێ (واته‌ چل رۆژ)، جا نه‌گه‌ر بمرێ نه‌وا ده‌چیتته‌ دۆزه‌خه‌وه‌، خو‌نه‌گه‌ر
ته‌وبه‌ بکات و په‌شیمان بێته‌وه‌، نه‌وا خودا ته‌وبه‌ که‌می لێهه‌رده‌گرێ . به‌لام
نه‌گه‌ر گه‌رایه‌وه‌ سه‌ری و عه‌ره‌قی خو‌ارده‌وه‌ سه‌رخۆش بو‌و، نه‌وا نو‌ترێ چل
رۆژی لێ وه‌رناگیرێ، خو‌نه‌گه‌ر پێه‌وی بمرێ ده‌چیتته‌ دۆزه‌خه‌وه‌، وه‌ نه‌گه‌ر ته‌وبه‌
بکات، نه‌وا خودا ته‌وبه‌ که‌می لێ وه‌رده‌گرێ، به‌لام نه‌گه‌ر گه‌رایه‌وه‌ سه‌ری و
عه‌ره‌قی خو‌ارده‌وه‌ سه‌رخۆش بو‌و، نه‌وا نو‌ترێ چل رۆژی لێ وه‌ناگیرێ، نه‌گه‌ر

(۱) برواه أبو داود رقم ۳۶۸۱ وهو في صحيح أبي داود رقم ۳۱۲۸

پیښوی بمړی ده چیتته دۆزه خ . خو ته گمر تموبه بکات خودا تموبه کوی لی ودرده گری . به لام ته گمر گمرايموه سمری تموا بهراستی حقیکه له لای خواي گموره له پوژی قیامتدا ژه هراوی « طینة الخبال » یان دهرخوارد بدات. وتیان نهی پیغمبري خوا « طینة الخبال » چی یه ؟ فمرمووی: کیمو زووخاوی دۆزه خیه کانه»^(۱).

به کارهینانی قاپی نالتون وزیو وخواردن وخواردنه وه تیایدا

قاپو حاجه تی نالتونو زیوی یان زاخکراو به نالتونو زیوو، وای لی هاتوه نزیکه چیگهی قاپو حاجه تی مال بگریتموه له م پوژگاره دا، به تایبته له ماله ده ولهمنه کانو هندی له میوانگو نوتیلله کانیش دا، ته نانه ت وای لی هاتوه ندم قاپو حاجه ته نالتونیانه بوته جوریک لهو دیاری و هدییه گرانبه هایانهی که خه لکی ده بیه خشن به یه کتر له کاتی بونه و ناههنگه کاندا .

هه موو نه مانه لهو کارو کردارانن که شه ریعه تی نیسلام حرامی کردوه و، هه ره شهی توندو به نیشیش له پیغمبره وه ﷺ هاتوه دهراره ی به کارهینانی نه م قاپه نالتونیانه .

«أم سلمة» له پیغمبره وه ﷺ ده یگریتموه که فمرموویته: «أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ إِنَّمَا يُجْرَجَرُ فِي بَطْنِهِ كَأَنَّهُ جَهَنَّمُ». واته: « تموکسه ی له قاپی نالتون یان زیوو ده خوات و

(۱) رواه ابن ماجه رقم ۳۳۷۷ وهو في صحيح الجامع ۶۳۱۳

دهخواتمه، نهو نياگري دوزخ دهرخواردی وورگی دهدري له روژي قياممندا
«(۱)».

نهم بريارو حوكمهش گشتگيرهو ههموو قاپو حاجهتيك دهگريتمهوه ههموو
كههسهيهكي خواردن دهگريتمهوه، وهكو قاپو چنگالو كهوچك و چهقزو، نهو
دهفرانهي كه خواردني تييدا دهدري بهميوان يان له بهخشيني شيريني دا
بهكاردئ لهكاتي بونهكاندا .

وه ههندي كهس نهوه دهكهنه بههانهو دهليين : نييمه بهكاريان ناهيتين بهلام
لهسر رهفو لهناو شوشهدا دايان دهنيين بو جواني نهمهش ههر دروست ني يهو
نابئ بكري، بو نهوهي ههموو دهرايهك داخريو ههموو ريگهيهك بگيري كه
هوو بيانوو بههانهن بو بهكارهينانيان(۲) .

شايهتي داني درؤ

خوای کار له جي دهفرمووی :

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ (الحج: ۳۰)

واته: «خوتان بپاريژن له پيسي بتهكان كه هاريهش دانانه بو خوا به تمنها
بين به بندهي خوداو پمرستنو عيبادهت تمنها بوئو بكمنو، لهوكهسانه مهن
كههايهش وهاوهليان بوخوا داناوه دهپمرستن، وه خوستان به دوربگرن له

(۱) رواه مسلم ۱۶۳۴/۳

(۲) من إفاذات الشيخ عبد العزيز بن باز مشافهة

ووتی درۆو شایمتی دانی ناپه‌واو، له‌و کێسانه مهبێ که شایمتی درۆو ناپه‌وا
ده‌دهن.»

«عَبْدُ الرَّحْمَنِ» ی کورپی «أَبِي بُكْرَةَ» له له باوکی یهوه ده گپرتیموه که پیغه مېره وه ﷺ فرموویه تی:

« أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلَاثًا » واته: « ثایا ناگادارتان بکمره
له گموره ترینی گوناوه کان؟ » سی جارئمعی دووباره کرده.

وتیان بہ لئی نہی پیغمبری خواہیستہ.

يَبْغِيهِمْ بِرِي خَوَاتِمُ النَّبِيِّينَ فَمَرَمُوهُ: «الْإِشْرَاكَ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ» وَاتِهِ:

« ھاوبەش بۆ خوادانان و، ئازاردانی دايك وياوك ».

لَمْ كَاتِدَا يَغْمِرْ عَلَيْهِ شَانِي دَا دَابُو كِه قَسَمِي دِه كَرْد، بَه لَام لِه سِيَّيْم جَارْدَا هَمَسْتَايَمُو دَانِيشت وَفَرَمُوِي:

ب « أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » واته: « وریابن شایه‌تی دانی درو و قسمی دروش
 می‌کینکه له تاوانه‌گوره‌کان ». بمرده‌وام ثممی دوباره ده‌کرده‌وه تا
 خوزگه‌مان خواست وازی بهینایه و نمونده خوی ماندو نه‌کردایه ^(۱)

دووباره کردنه‌وی پیڅه مېر ﷺ و ژور ووتنه‌وی لیږدها بڼو نه‌ویسه که خه لکی ووریا کاته‌وه له شایه تیدانی درو سلی لیږکه نه‌مو، چونکه خه لکی که مته رخه من و گوی به شایه تی دانی درو ناده‌و و هۆکارو پالنمیش زورن بڼو نه‌وی شایه تی درو بده‌ن، وه کو دوزمنایه تی و حه سودی و رقو قینه بهرام مېر به یه کتر، وه له بېر نه‌وی چنده‌ها به لاو نه گېسه تی زوری لی ده کو، ویتسه‌وه، چنده‌ها حه ق و ماف به هوی شایه تی دانی دروه وون بووه و فو تاوه، ره چنده‌ها که سی بیتاوان به هوی شایه تی دانی دروه تاوان بارکراوه، یان به هوی شایه تی دانی

(١) رواه البخاري انظر الفتح ٢٦١/٥

درۆ خه لکی چهنده ها شتی دهست که وتوو که شیایوی نی یه ، یان نهسه بو
 په چه له کینک دراوه به که سیک که نهسه بو په چه له کی خوی نی یه به هوی
 شایه تی دانی درۆه .

وه نهو که مته رخه میانه ی که له ناوخه لکدا ده بینری دربارهی شایه تی دانی
 درۆ گوئی پیناده نو به ناسانو کهم بایه خ ته ماشای ده کهن نهو یه که هندی
 کهس له مه حکمه و دادگا کاند ده یکنو نه م به و ده لی تو شایه تیه ک بو من
 بده منیش شایه تیه ک بو تو ده ده م، بویه شایه تی بو ده دات دربارهی کارو بارو
 نیشینک، وه کو شایه تی دان دربارهی مولکیه تی زهویه ک یان خانویه ک یان
 پاکانه ی بو ده کات له کاتی کدا له پشتر نه یینیوه و نه یناسیوه ته نها له ده رگای
 مه حکمه دا نه بی یان له پاره کانی ناو دادگا نه بی، که له راستیدا شایه تی دان
 پیویستی به زانیاری هیه ده بارهی راستی شته کانو حالو بالیان به لام نه م
 کوترانه شایه تی ده دات.

جا بویه نه م شایه تی دانه درۆیه و ناره وایه، هر بویه پیویسته شایه تی دان
 به م شیویه بی که له قورنانه ها تووه : ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا﴾
 یوسف: ۸۱

واته: « شایه تیمان نه داوه ته نها به و نه بی که زانیومانه و عیلمان پی ی
 هیه .»

خودا ده فرموي:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهَوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَتَخَذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ (٦) لقمان: ٦

واته: «هندي له خه لکي هديه که قسوياسي بي سود ده کړي، جا به هوې کړيني نو قسو وته بي بايه خانموه خوې و خه لکي چواشه ده کات و گومرا ده کات، به بي نهوې عيلم و زانستېکي هبي، وه شوېن کموتني ديني خودا و نايه ته کاني قورنايش ده کاته جيگای گاتسو لاقرتي، نهوانسي نو کارانه ده کمن سزايه کيان بويه هديه که سوکو ريسوايان ده کات و نابرويان ده بات».

«عبدالله» ي کورې «مسعود» خوي لي رازي بي، له ته فسيري نه نايه ته دا ده فرموي: سويند بي به خودا مده بسته له ﴿لَهَوَ الْحَدِيثِ﴾ قسوياس و ووتې بي سود: برتبييه له گوراني (١).

«أبو عامر» و «أبو مالك الأشعري» له پيغه مېره وه عليه السلام ده يگيرتېه وه که فرمويېه تي:

«لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ».

واته: «به دنيايموه له ناو نومته کي مندا که سانیک پيدا ده بنو راست ده بنموه زيناو حريرو عاره و موسيقا حلال ده کمن» (٢).

«أنس» له پيغه مېره وه عليه السلام ده يگيرتېه وه که فرمويېه تي:

(١) تفسير ابن کثير ٣٣٣/٦

(٢) رواه البخاري انظر الفتوح ١٠/

« ليكون في هذه الأمة خسف وقذف ومسح وذلك إذا شربوا الخمر
واتخذوا القينات و ضربوا بالمعازف ».

واته: « له نساو نم نوممتدا پوچوون به ناخی زهويداو بارینی بهردو
گورپینی شیوهی مروتی بۆ دیمهنی نازهلنومسههون زوو دههات، نهویش کاتییک
پودههات که نهمانه پیدابوو: خواردنهوهی عهروق وئافرهتی گورانی ییژو
لیدانی موسیقاو زورنا »^(۱).

وه پیغمبهر ﷺ نههی کردووه له تهپل و بهکار هینسانی قهدهغه کردووه،
وه دهیارهی « زورنا و نهی » دهفرمووی خراپترین و پیستترین دهنگه .

وه زانایانی پیشوو وهکو «الإمام أحمد» بهرحهت بی نالهتی موسیقایان
بهحرام داناهو پیداکیریان کردووه لهسهر به حرام دانسانی نامیرهکانی
موسیقاو زورنا ژهنین و گورانی ووتن وهکو « عودو کهمانچه و بهابه و شهابه و
تهپل و نهی » .

وه شتیکی حاشا ههلهنگه و گومانی تیدا نی یه که ههمو نامیره موسیقیه
نویسهکانی نم سهردهمهش دهچیه ژیر نمو «حدیث» هی پیغمبهره ﷺ
که نههی له موسیقا کردووه قهدهغه کردووه. غونهی نهمانهش وهکو «
کهمانچ و قانون و نهووج و پیانو و گیتار و هاوشیهکانیان » تهناهت نهم نامیره
موسیقیانهی سهردهم کاریگهریان زور زیاتره له رووی هاتنه جوش و خروش و
سهرگهرم کردن و مهست کردنی خهلکی له چاو نمو نامیرهکۆنانههی که حهرام
کراون له «حدیث» هکاندا .

(۱) انظر السلسلة الصحیحة ۲۲۰۳ وعزاه إلى ابن أبي الدنيا في ذم الملاهي والحدیث رواه الترمذی رقم

وہ سەرخۆش بوون و مەست بوون بەهۆی مۆسیقاو زۆر ناقولآترو مەترسی دارتەر لێ سەرخۆش بوون بە عەرەق و بێرە، ھەرۆک زانایانی وەکو «ابن قیم» جگە لەویش وایان وتووە.

وہ بەدلتیایێوە مۆسیقا تاوانەکی گەورەتر و قەبەتر دەبێ نەگەر گۆرانی و دەنگی لێ گەلدابی وەکو دەنگی ئافرەتی گۆرانی بیژو سەماکەر، بۆیە زیاتر ھەرامەکە خەست دەبێتووە.

وہ بەلای لێوە گەورەتر و بۆگەنتر ئەوێە کە ووشە گۆرانیە کە بریتی بێ لەلداری و خۆشەویستی و شەیدایی و پیاھەلدان بە جوانی ئافرەتدا. ئا لێبەر ئەمەییە کە زانایان فەرموویانە گۆران پێغۆشکەری زینار داوێن پیسی یە. وە تۆوی دوورویی لێ دلدا دەپوێنێ.

بەشیوەکی گشتی بابەتەکانی گۆرانی و مۆسیقا بونەتە گەورەترین و ترسناکترین ھۆکاری داوێن پیسی و خیانەتکاری و گلاوکاری لێم سەردەمەدا.

وہ ئەوێ کە نەگبەتیەکی زیاتر و زۆر کردووە ئەوێە کە مۆسیقا پەلی کێشاوێ بۆ ئا و زۆرشت وەکو کاتژمێر و زەنگ و یاری منداڵ و کۆمپیوتەر، ھەندێ ئامیتری تەلەفۆن.

وا، لێھاتووێ کە دورکەوتنەوێ و خۆلادان و کەنارگیری لیان پێویستی بە ئێرادە و خواستیکی بەردەوام و نەجولۆ ھەیە. وە خوداش یارمەتی دەرە بۆ ھەرکەسێ کە بێھوێ و نیازی خۆپاراستنی ھەبێ.

غەیبەت کردن

میوه و خواردنی زۆریه‌ی کۆپو دانیششتگاگان بریتی یه له غەیبەت کردنی موسلمانان و گەزینی ناموسیان، به خراب باسکردنیان و دەمراوان له عەیب و عاریان بۆته بنیشتە خۆشە‌ی سەر زمانیان.

جا غەیبەت کردن کارو پیشەیه‌که که خودا قەدەغە‌ی کردوو و له موسلمانانی حەرام‌کردوو، وە له بەرچاوی بەندەکانی قیژەون و ناشرینی کردوو و به ناقلۆ ناساندویه‌تی وای کردوو بەندەکانی لیبی بترسن و خۆیان لێپاریژن و له دەستی راکەن و، غەیبەتی چواندوو به دیمەنیکێ زۆر بێزاراو قیژەون و، وێنەیه‌کی زۆر بۆگەن و پەزاگرانی بۆ هیناوه‌تمه که دەرون و ناخی مروۆ قیزی لی دەکاتمه‌و لیبی پادەکات، هینانه‌وه ئەم دیمەنش بۆغەیبەت کردن بۆ ئەوه‌یه موسلمان تیبگات که غەیبەت کردن چەندێ پیشەو کاریکی خراب و پیسه.

ئەویش ئەوه‌یه که دەفەرمووی:

﴿وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

وَأَنْقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ ثَوَّابٌ رَجِيمٌ﴾ (الحجرات: ۱۲)

واته: «له پاشمە ناوی یه‌کتر به خراپه مەبەن و غەیبەتی یه‌کتر مەکەن، ئایا کەستان پیی خۆشه‌ گۆشتی برای خۆی به مردووی بخوات، چونکه غەیبەت کردن وەکو خواردنی گۆشتەکه‌یه‌تی به مردوویی، ناشکرایه که ئەواتان زۆر پی ناخۆشه‌و قیزی لی دەکەنمه‌و حەزی پی ناکەن، جا مادام وایه ناوه‌هاش پقتان له غەیبەت کردن بێ و سلی لی بکەنمه‌و لەوتنی راکەن».

وه پيښه مېر عليه السلام ماناو واتای غه بيه تي بو پروون كړدوينه ته وه كه
ده فدرمووی :

« أَتَذَرُونَ مَا الْغَيْبَةُ » واته: « نایا ده زانن غه بيه ت چي یو كامديه؟ ».

وتیان: خواو پيښه مېره كهی شاره زاترن.

فدرمووی:

« ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ ». واته: « غه بيه ت نمويه به شيويه ك باسی

براكه ت بكهی كه خوی پيښی ناخوش بی و حمزی پی نه كات ».

وترا: نهی پيښه مېر عليه السلام نه گهر نهو شتهی كه وتم له براكه مدا هېوو

هرده بی به غه بيه ت ؟

فدرمووی:

« إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهْتَهُ ». واته: «

نه گهر نمويه تو باسی ده كه تیت تیايدا هېی نموا غه بيه ت كړدوه، خو نه گهر

تیايدا نهېوو، نموا بو هتانت بو كړدوه »^(۱).

كه و ابو غه بيه ت برتیه له باس كړدنې موسلمانیتك به شيويه ك كه خوی

پی ناخوش بی، نیتر جیوازی نی یه نهو شتهی كه باسی لیوه ده كړی دهر باره ی

دینداري بی یان له شو لاره كهی .. یان دهر باره ی دونیاو نه فسی بی یان

دهر باره ی په وشتو نه خلاقو دیمه نه كهی بی .

وه غه بيه ت كسردن جوړو شيوازی زوره له وانه باسی عهیب و عارو

ناته و اویسه كانی بكری یان دم له هه لسو كهوت و په فتاری بكوتری، به شيويه ك

گالته جاري و قه شمری پی بكری.

---

(۱) رواه مسلم ۲۰۰۱/۴

خه لکی زۆر به ساده و ساکار ده روانه غه بیه تکردن گویتی پی ناده و به که می ده گرن، له گهل نه وه شدا تاوانیکی زۆر خراپ و نابهجی ره زاگرانه له لای خودا .

به لگهش له سهرته مه نه وهیه که پیغه مبه عَلَيْهِ السَّلَام ده فهرمووی:

«الرَّبَّاءُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنْ أَرَبَى الرَّبَّاءُ عَرَضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واته: «رېبا ههفتاو دوو به شه کهمترینیان له تاوان دا وه کو نه وهیه پیاویک به چیته لای دایکی خووی، وه پیستین رېبا نه وهیه که پیاو باسی ناموسی براهی خووی بکات و غه بیهتی بکات»^(۱).

وه هه که سیك نامادهی نهو کۆرانه بوو، وه لهو مه جلیسانه دا دانیشت، پیویسته له سهری رپگری له خراپه بکات و بهرگری له برا غه بیه تکراره کهی بکات.

وه پیغه مبه عَلَيْهِ السَّلَام هانی داوین بو نه وهی بهرگری بکهین له هه موسلمانیک که غه بیهتی بکری و به ناحق گوشتی بخوری . که : ده فهرمووی :

«مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «هه که سیك بهرگری بکات له ناموسی براهی کی خووی و غه بیهتی لی دور بئاتمه، نهوا خوای گموره دم و چاری ده پاریزی له ناگری دۆزه خ له پۆژی دوا بیدا»^(۲).

(۱) السلسلة الصحيحة ۱۸۷۱

(۲) رواه أحمد ۴۵۰/۶ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳۸

بەردەوام قسە هێنان و قسە بردن لە ناو خەڵکیدا بۆ دروست کردنی ناژاوە و تێکدانی نێوانیان گەورەترین ھۆکارە بۆ پەرچاندنی پەیوەندی نێوانیان و ھەلگیرساندنێ ناگری رۆ و قین و دژایەتی لە نێوان خەڵکیدا .

وێ خۆی پەرەردگاریش سەرزنەشتی ئەو کەسە کردووە کە بەم کارە ھەڵدەسێت و ئەم ئێشە کردووە بە پیشەیی خۆی دەفرموی:

﴿ وَلَا تَطْعُ كُلَّ حَلَاظٍ مِّمَّهِنِ ۚ هَازِمْشَّامَ بَنِيْمٍ ۝۱۱ ﴾ القلم: ۱۰ -

۱۱

واتە: « ھەرگیز گۆڕپرایەتی کەسێک نەکە کە زۆر سوێند خۆرە و درۆزنەو پلان گێڕێ تێکدەری نێوان خەڵکی یە بە قسە هێنان و قسە بردن .
«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ» .

واتە: « مەرووفی دوو زمانی کار و جاسوس ناچێت بە ھەشتەو»^(۱).

«عبداللہ»ی کورێ «عباس» دەفرموی: پێغەمبەر ﷺ بەلای باخێک لە باخەکانی مەدینەدا تێپەڕی، گوتی لە دەنگی دوو کەس بوو لە ناو قەبرەکانیان سزا دەدران.

پێغەمبەریش ﷺ فرموی:

« إِنَّهُمَا لَيَعَذَّبَانِ وَمَا يَعْذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ » .

(۱) زواد البخاري انظر الفتح ۴۷۲/۱۰ وفي النهاية لابن الأثير ۱۱/۴ : وقيل القتات الذي يتسمع على القوم وهم لا يعلمون ثم يتم .

واته: « نهم دوانه سزا ددرین، وه لسمر تاوانیک سزا ددرین خویان به گموره یان نمرانیووه وگویان پی نمداره، به نام لمراسیتدا تاوانیکی گموره به، به کیکیان خوی لمریز پاک نمده کرده، نمریتریان دوو زمانی ده کرد »^(۱).

وه له دیمه نه ناشرین و خراپه کانی نهم کرداره فریودان و خهله تاندنی میرده له خیزانه کهی یان به پیچموانه وه، که همول ددریت بۆ تیگدانی په یوه ندی نیوانیان به هوئی قسه هینان و قسه بردن.

وه ههروه ها نه وهی که هه ندی فرمانبهران پیی هه لده سن به گواستنه وهی قسه ی هه ندیکیان بۆ به ریوه بهرو به رپرسی فرمانگه کهو نیشه که، نه مهش جوړیکه له دوو زمانی کردن و غمیه ت کردن که ده بیته مایه ی زه ره و زیان گدیاندن به قسه که ره که. نا نه مانه هه موو حدرامه و به کیکیه له قه ده غه کراوه کان .

چونه مالی خه لکه وه به یی مؤلته وه رگرتن

خوای پهروه ردار ده فهرموئ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (النور: ۲۷)

واته: « ئهی ئمو کهسانی و باوه رتان هیناوه جگه له ماله کانی خوتان مه چنه هیچ مالیکه وه هه تاوه کو مؤلته وهرده گرن و سه لام ده کهن له خاوهن ماله که».

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۱۷/۱.

وہ پیغمبر ﷺ لے روون کردنه وهی هۆکاری مؤلّهت خواستن دا ده فەرموی:

«إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ».

واته: «مؤلّهت وه گرتن و روخستهت خواستن له پیناوی پاراستنی چاودایه، بۆئهموهی عهیب و عاری خاوهن مال نهیینی»^(۱).

له م پرۆژگاره دا به هۆی نه وهی ماله کان لهیه که وه نزیکن و خانه کان پیکه وه نوساون و ده رگا و بانه کان بهرام بهر بهیه کن، ماله هاوسیگان زیاترو زۆتر لهیه که وه ده رده که ون، زۆر کهس چاوی خۆی ناپاریزی له ماله دراوسیگهی، وه هندی جار هندی لهوانهی خانه کانیان به رزه به نه نه ست له په نجه ره و سه ریانه کانه وه ده روانه ماله دراوسیگانی خواری خۆیان، نه مهش غه درو خیانهت و ناپاکی به بهرام بهر به دراوسی ده کری و شکاندن و سوکایهتی کردنه به حورمهت و ناموسی دراوسی، نه مهش ریگا و ریچکهیه که که مرۆڤ په لکیش ده کات به ره و حه رام و کاری قه ده غه کراو. وه به هۆی نه مه وه زۆر به لاو نه گبه نی و خراپه کاری که وتۆته وه.

نه وه نده به سه که تر سناکی نه م کاره به سه لینی که شه ریه تی نی سلام کویر کردنی چاوی خیانهت کاری به فیر دا وه بی نرخ و سوک پيسوای کردو وه نابۆریته وه خوینی له سه ر نی یه

هه ره کو پیغمبر ﷺ ده فەرموی :

«مَنْ أَطْلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقُتُوا عَيْنَهُ».

واته: «هه رکه سیگ پروانی بۆ مالتی که سیکی تر به بی مؤلّهتی خاوهن

مال، نهوا نهو ماله بۆیان هه یه دروسته چاوی کویر بکه ن»^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۴/۱۱

(۲) رواه مسلم ۱۶۹۹/۳

وه ده فەرموئ: -

« فَفَقْنُوا عَيْنَهُ فَلَا دِيَّةَ لَهُ وَلَا قِصَاصَ ».

واته: « چاوی کویر کمن نه خوینی هیده، نه توْلَه »^(۱).

چپه کردنی دووکهس گهر سییهم ئاماده بی

نهمهش به کیکه له به لار نه هامة تی و نه گبه تیه کانی کوړو مه جلیسه کان،
یه کیکه له ریگا و ریچکمو ههنگاه کانی شهیتان بۆ دروست کردنی تهره قه و
لیک جیا کردنه وهی موسلمانان و پرکردنی دل و دهرونیان به خشم قین بهرام بهر
بهیه کتر .

وه پیغه مبهر ﷺ حیکمهت و هوکاری حهرامیتی نهم کاره ی بۆمان پوون
کردۆته وه ده فەرموئ:

« إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً، فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالْأَنَاسِ
أَجَلَ أَنْ يُخَزَنَهُ ».

واته: « ئه گهر هاتوو سی کس بهیه کهوهیوون با دوانتان پیکهوه چپه
نه کات و سییهم وه لانی، ههتا وه کو تیکه لی خه لکی ترده بن، چونکه نهوکاره
کسی، سییهم غه مبهار ده کات »^(۲).

به ههمان شیوه نه گهر چوار کهس بوون نابی سیانیان چپه بکه ن پیکه وه و
چوارهم وه لانی.

به ههمان شیوه دروست نیه و حهرامه نه گهر دووکهس پیکه وه قسه بکه ن
به زمانیکه کسی سییهم تینه گات و لیتی حالی نه بی.

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۸۵/۲ وهو في صحيح الجامع ۶۰۲۲

(۲) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۳/۱۱

گومانی تیدانییه که چپه کردنی دووکەس جوړیک له بیړیزی نواندنه بهرامبەر کهسی سییه موبه سوک تهماشا کردنییه تی، یان گومانی خراپ له دلی کهسی سییه موبه دا دروست ده بی وه کو گومانی شه ببات که نه مان ده یانه وی خراپه یه و کاریکی نارەوای بهرامبەر بکه ن و شتی له و جوړه .

جلو بهرگی دریژو شوړ بو پیاوان

لهو شتانه ی که خه لکی به ناسان و ساده ی ده زانن و گوئی پی ناده نو، له لای خوای گموره ش تاوانیکی گموره و قه به یه، بریتی یه له جلو بهرگی دریژو شوړ، شهویت بریتییه له وه ی بهرگه که شه ونده دریژ بی بگاته خوار قوله پی، هندی کهس نه ک هر بهرگ و پوښاکه کی له خوار قوله پیته به لکو ده گاته زهویه که و، زهویه که ش له دوا ی خویه وه ده مالی .

«أبوذر» له پیغه مبره وه ﷺ ده یگیریته وه که فمرویه تی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ: وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسْبِلُ وَالْمُنَّانُ وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ» .

واته: «سی کومه له کهس له پژوی دوایدا خوای گموره قسه یان له گدل ناکات و به چاری په حمت تهماشایان ناکات و له تاوان پاکیان ناکات وه و سزایه کی به تیشی بو داناون: شو کهسی جلو بهرگه کی شوړ بی، شو کهسی شت به منته وه ده دا به خه لکی، شو کهسی کمل و پل بفروشی به

سویندی درو»^(۱).

(۱) رواه مسلم ۱۰۲/۱

جا نمو که سدی که دهلی دریشی جلو و بدرگه کدی من بو کی پرو خو بهزل زانین
نی یه و مدهستم لوت بهرزی نی یه، نهوه پاکانه یه که خو بو خو دیکیات و
پاکانه کدی نابه جییه و وهرناگیری .

نمو هدره شانه ی که کراون له جلو و بدرگی دریش گشتی یه و جیاوازی نی یه له
نیوان نهو که سدی بو مدهستی خو بهزل زانینی بی یان بو نمو مدهسته شی
نه بی .

ه هروهك فهرمایشته کدی پیغه مبه ره صلی الله علیه و آله راستی نه مه دهسه لی نی که
ده فهرمووی :

« مَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَفِي النَّارِ » .

واته : « نهوه ی له خوار قولم پیته بیت له جل و بدرگ، نمو له ناگردایه » ^(۱).

خو نه گهر له دریش کردنی جلو و بدرگه که خو بهزل زانینی مدهست بی، نمو
سزاو نازاره کدی توند ترو گه وره تر ده بی، بهلگهش نهوه یه که له پیغه مبه
صلی الله علیه و آله هاتوه و ده فهرمووی :

« مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

واته : « ههرکس جلو و بدرگه کدی شوپریکاته بو مدهستی خو بهزل زانین،
نمو خودا له قیامته تا تماشا ی ناکات » ^(۲).

سزاگیشی بیه ~~گه وره تره~~ چونکه دوو تاوانی کز کرد نهوه (تاوانی شوپی جل
و بدرگ ، تاوانی خو بهزل زانین).

بهرگی دریش له هه موو جلو و بدرگیکدا ههر حه رامه و نادرسته :-

ه هروهك «عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه صلی الله علیه و آله ده گیتیه وه که
« فهرموویه تی :

(۱) رواه الإمام أحمد ۶/۲۵۴ و هو فی صحیح الجامع ۵۵۷۱

(۲) رواه البخاری رقم ۳۴۶۵ ط. البغ

«الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ
اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «جل شوږ کردنه له شروال و کراس و عمامدایه، هرکسې
له یه کي له ماندا زیاده پړوی کړد بڼو فیزوڅو بمل زانین، نووا خواي گوره له
قیامتدا تماشاى ناکات»^(۱).

به لآم نافرته تان پړیان پیدراوه که بستیک یان گه زیک له کراسه کانیان شوږتر
بڼو له خوار قاچه کانیا نه وه بڼو، بڼو نه وه نه وه کو له شیان دهریکه وې به هڅی
(باو وشتی تره وه) به لآم دروست نیه چمکی کراسه کانیان نه وه نده دریځ بڼو که
له سنږور دهرچي، هر وه کو له هندی جلو بهرگی بوکینیدا دینری، که به
چهنډ گمز یان چهند مېتر شوږو دریځو هندی جار له دواوه کراسه کانیان بڼو
هه لده کړن.

خوړازاندنه وهی پیاوان به نالتون به هه رشیوه یه ک بیت

«أَبُو مُوسَى» ی «الأشعري» له پیغه مېره وه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده ګیریت ته وه که
فهرموویه تی:

«أَحِلُّ لِنَاثِ أُمَّتِي الْحَرِيرُ وَالذَّهَبُ وَحَرَمٌ عَلَى ذُكُورِهَا».

واته: «حریرو نالتون حلال کړاون بڼو نافرته تانی نوممتم، به لآم لسمر
پیاوان حرام کړاوه»^(۲).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۳/۴ وهو في صحيح الجامع ۲۷۷۰

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۹۳/۴ انظر صحيح الجامع ۲۰۷

له بازارو فروشگاګانی نه مړېدا شتاتېګی زور ده بېنرې له نالتون دروست
کراون به عیاری جیاواز جیاواز بڼ پیاوان وه کو کاترمیرو چاویلکه و پېنوس و
زنجیرو مه دالیا، یان روپوش و زاخو کراون به نالتون.

وه له مو شته خراپ و نادرو ستانې که له مړېدو ګاره دا کراوه به خه لاتی
پېشېر کې و ناګاداری بڼ ده کړې، بریتی یه له کاترمیرو نالتونی پیاوان .

«عبداللہ» ی کورې «عباس» خواي لې پازي بې د فہرموي: پتغہ مہر ﷺ
موسستیلہ کی نالتونی له دهستی پیاوړکدا بیڼی و دہر یھینا و فریځی دا
فہرموي:

«يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ» واتہ: «نہو چیه
ہمړیک له نېوہ پارچہ ناګرئک ہلڈہ ګرئ و له دهستی خوی دہ کات !!» .

دواي نہوہی پتغہ مہر ﷺ رویشٹ، به پیاوہ کہیان ووت موسستیلہ کہت
ہلڈ ګروہ بڼ شتیګی تر سودی لیوہ ګرہ نہویش وتی :

نہ خیر سویند بہ خوا ہمړ ګیز ہلې ناګر مہوہ له کاتیګدا پتغہ مہر ﷺ فریځی
دایبېت. (۱)

له بہر کړدنې جل و بہر ګی کورت و تہ سک و تہ نک بڼ نافرہ تان

نہرہی له مړېدو ګارہ دا دووژمن شہری پې بکات له ګہ لمان نا نہو جل و بہر ګو
پوژساګانہیہ کہ نہوان شکل و شیوہ دیعہ نہ کہی بڼ دادہ نہین و له ناو موسلماناندا
پہوا جی پی دہدہن و بازاری پی ګہرم دہ کہن.

(۱) رواہ مسلم ۱۶۵۰/۳ .

ئەو جەلۇ بەرگانە بە شېۋەيەكى وا دوراون كە بەشېكى زۆر لە غەورەت و شەرمىنگاى ئافرەتان بەدەردەخات، جا لەبەر كورتى بى، يان تەسكى و تەنكىە كەى بى، وە زۆرىك لەو بەرگو پۆشاكانە ئەوئەندە بى كەلك و بىمانان تەننەت دروست نى يە ئافرەتان لە نىوان يەكترىشدا لەبەرى بكن يان لە بەردەم مەحرەم كەسو كارى خۆشيدا.

و پىتغەمبەر ﷺ بۆمانى باسكردووە و هەوالى داوە دەربارەى دەرگەوتنى ئەم جۆرە جەلۇ بەرگو پۆشاكانە لەبەر ئافرەتانی ناخزەماندا .

هەروەك «أبوهريرة» لە پىتغەمبەرەو ﷺ دەيگىرتەووە كە فەرمرۆيەتى: «صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا : قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ ، وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَهَا ، وَإِنْ رِجْلَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ كَذَا وَكَذَا ».

واتە: «دوو كۆمەل خەلك ئەهلى ئاگرنو نەيانم ديون، (كۆمەلنىكان پىوانن) كە قامچيان پى يە وەكوكلكى مانگا و لە خەلكى دەدەن پىنى .(كۆمەلنى دووهميان ئافرەتان) ئافرەتەتەنكى پۆشتەى پروتن (بەهۆى كورتى و تەسكى و تەنكى جەلەكانيان) لە پۆشتەنا خۆيان دەردەخەن و سەرەنجى خەلكى بۆ لای خۆيان پادەكىشتن، وە قۆريان وەكو پۆشتى حۆشتر لى كەردووە لەسەر سەريان قوتى دەكەنەرە، ئا ئەوانە ئەك هەر ناچنە بەهەشتەو، بەلكو بۆنى بەهەشتىش ناكەن، لەكاتىكدا بۆنى بەهەشت لە دوورەىكى زۆرەو هەستى پى دەكرى»^(۱).

(۱)رواه مسلم ۳ / ۱۶۸۰

وه هـروه ها نهوجل و بهرگانهش ده گريتهوه كه هـندي له نافرتهان له بهري ده كـه نه و له خواره وه فتههيه كي دريژي تيدايه يان له ملاولاوه چـهـنـد فتههيه كي تيدايه و هـمـر كه داده نيشي عموره ت و شهرمينگاي به دهر ده كه وي .

نـهـه له لايهك، له لايه كي قره نهـم جل و بهرگ و پوشاكـانه لاسايي كـردنه وهي كافر و بي باوه رانهو، تهقلیدو شويـن كهوتني نهوانه له پوشيني جل و بهرگ و هـمـيرو نهـو مـؤـديله بي ناپروانهي كه نهوان دايدة هيئن. داهاكارين له خـواي گـمـوره بـان پاريزي .

وه هـروه ها لهـو كاره خراب و مهترسي دارانهي كه بلاويونه تهوه كهـو ويـنه و ديمـنه خراب و نه شيواونهيه كه له سـهـر هـندي جل و بهرگ و پوشاكـاـدا ده بينري، وه كه ويـنه ي گـوراني بيژه كان و تپسي موسيقاژنه كان و پـهـرداخـي عـهـرهـق و ويـنه ي روح له بهر كه شهرعن حرامه، يان خـاـچ يان دروشي ناديه كان و ريخراوه چـهـپـه له كان، يان ده سته واژه ي بي كه لك و سوك و بي مانا كه شهرف و داوين پاكي. ده پوشيني و له كه داري ده كات كراون به نوسراو كليشه ي سـهـر زوريك لهـو پوشاكـانه، زوريك لهـو نوسراوانه به زماني بياني نوسراوه تهوه، هـمـوويان حـهـرامـن و پـتـويـسته مـوسـلـمان خـوي لي بپاريزي و توخني نه كه وي .

به كارهيناني پرچي ده ستره

«اسماء» ي كچي «ابوبكر» خـواي لي رازي بي ده فـهـرمـوي: نافرتهيك هاته لاي پيغه مبهري خوا عليه السلام ووتـي: نهـي پيغه مبهري خوا عليه السلام كـچـيـكم هـيـه توشـي نه خوـشي بروه بوكيشه قـژي روتاوه تهوه، تايا قـژيـكي بـؤ دابـنـيـم ؟
پيغه مبهـر عليه السلام فـهـرمـوي:-

« لَنْ أَلْقَى الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ » واته: « لمعنمتی حوا لئوکسمی که قژی بۆده لکینن و ئوکسمش که ده یکات»^(۱).

وه «جابر»ی کوری «عبداللہ» ده فرموی:
 « زَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ بِرَأْسِهَا شَيْئًا ». واته: « پیغمبرمی خواعیﷺ هه ره شهی کردوه لهو ئافره تهی قژی تر بلکینن به سریانوه»^(۲).

ئهو جوړه ی که پیتی نهوتری (باروکه) و خه لکی به کاری دینن لهو دیمه نه هه رمانیه لهم پۆژگاره دا هه یه و به ریلوه و گوپی پی ناردی .
 وه هه روه ها به کار هیانی قژی ده ست کردو له سه ر کردنی لهو دیمه نه هه رمانیه که لهم پۆژگاره دا په ره ی سه ندوه ،، هه روه ک زۆزیک لهو نه کتره چاره په شانه به کاری دینن له کاتی نواندی شانۆگه ریدا .

خۆشبهاندنی پیاوان به ئافره تان، وه ئافره تان به پیاوان له جل و بهرگ دا و له قسه و گفتار دا و له دیمه ن و روه خسار دا

لهو سروشت و فیه ته ی که خودا به نه ده کانی له سه ر سروشتان دوه و خولقاندوه نه وه یه که پیاو پارێزگاری لهو پیاوه تی یه ی خۆی بکات که خودا نه می له سه ر خولقاندوه ، وه ئافره تیش پارێزگاری لهو ژنیه تی یه ی خۆی بکات که خودا نه می له سه ر خولقاندوه .

ئا نه مه ش یه کیکه لهو هۆکارانه ی که ژیا نی پی سه قامگیرو ریک ده بی نه گه ر نه بی نه وا ژیا نی ش تیک ده چی و به رده وام نابی .

(۱) رواه مسلم ۱۶۷۶/۳

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۹/۳

جا بۆيە خوشبەندانى پياو بە ئافرەت، يان ئافرەت بە پياو پىچەوانەى نەو سروشەت و فيترەتەيە كە خودا مەزۇنى لەسەر خولقاندووە، وە بەھۆيەو دەرگای خراپەكارى و بەدپەروشتى و بى ئابرووى دەكرىتەووە، سەرپاوەيە بۆ لىك ھەلەشەنەوێ خىزان لەناو كۆمەلگاداو خىزانەكان لەبەريەك نامىنن و لىك دادەبرىن. وەھوكمى نەم كارەش ھەرامەو قەدەغەكراو لەشەرع دا.

جا ھەركات لە دەقيكى شەرع دا لەعنەت كرابوو لە كەسێك كە كردارىك بكات، نەو بەلگەيە لەسەر ھەرامىتى نەو كردارەو گەورەيتى نەو تاوانە دەسەلمىنى.

«عبداللہ»ى كورێ «عباس» لە پىغەمبەرەو ﷺ دەيگىرتەووە كە فەرەمۆيەتى:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ».

واتە: «پىغەمبەرى خوا ﷺ لە عنەتى كردووە لەو پياوانەى خۆيان دەشوبەينن بە ئافرەتان، وە لەو ئافرەتانەى خۆيان دەچوينن بە پياوان»^(۱).

وہەرلە «عبداللہ»ى كورێ «عباس» لە پىغەمبەرەو ﷺ دەيگىرتەووە كە فەرەمۆيەتى:

«لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخْتَلِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ».

واتە: «پىغەمبەرى خوا ﷺ لە عنەتى كردووە لە پياوى لە ئافرەت چوو (واتە پياوى ژنانى)، وە لە ئافرەتى لە پياو چوو (واتە ئافرەتى خۆى وىچوو پياوا بكات)»^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۲/۱۰

(۲) رواه البخاري الفتح ۳۳۳/۱۰

جا نهم خۆشوبهاندنو لاسایی کردنه و هیسهش ده کری به شیوهی هجوموژ و ههلسوکموت بی، یان له دیمهنی دانیشتن و بی دهنگی دا بی، یان له پویشتن و پیکردندا ده رکمووی، وه کو پیاویک له جهستهی دا دیمهنی دهروهی خوی وه کو نافرته لی بکات، یان له قسه کردن و پیکردندا خوی و پچووی نافرته لی بکات

وه ههروهه له بهرکردنی جل و بهرگو پۆشاک یه کتریش ده چیتته ژیر نهم باسه ره و خوشوبهاندنی تیدایه، بۆیه دروست نی یه بۆ پیاو ملوانکه له مل کات و بازن له دهست کات و خرخال له پی کات و گواره له گوی کات.

به ههمان شیوهش بۆ نافرتهانیش دروست نی یه جل و بهرگی تایبته به پیاوان پپۆشن وه کو (قه میس) و شتی لهو جوړه، به لکو واجبه له سه یان له دیمه نه شیوه یاندا به تهواری جیاوازی له پیاوان .

به لگهش له سه نهوهی که واجبه له سه ههردوو ره گهز جن و بهرگو پۆشاک جیاوا: بی و لهیه که نه چی:

«أبو هريرة» ده فهرمووی:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ» .

واته: « پیغه مبهری خوا عليه السلام له عهتهی کردووه لهو پیاوهی جل و بهرگی نافرته پپۆشی و، لهو نافرتهی جل و بهرگی پیاو پپۆشی» ^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۵/۴ و هر فی صحیح الجامع ۵۰۷۱ .

پهنگ کردنی سهرو پيش به پهنګی ډهش

بویه کردنی سهرو پيش به پهنګی ډهش حرامه و قه دهغه کراوه، له بهر نه و هر پهنګی باسکراوه له و فرمایشته ی پیغه مبردا ﷺ که ده فرموی:

«يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» واته: «له کوتایي زه مان دا کو مۀ لیک پیدا ده بن سهرو پيشی سپی خویان به پهنګی ډهش بویه ده کمن، وه کو جګړی کوتر، نا توانه بوتی به هشت ناکمن»^(۱).

نمه کارنګی بهر بلاره له ناو زوریک له وانه ی سهرو پيشیان سپیتي تیده که ویت و پیریتیان لیده ده که و، که پهنګه که ی ده گوږن به هوی بویه په شوه.

نم کاره یان سهرده کیشی بؤ زور شتی به دو خراب و ناقولاو ناله بار، له وانه فیل و چاوبه ستی و ساخته کاری له خه لګی، وه به دیمه نی حال و باری خویان ده ده خن و دلخوشن که دیمه و شتو ی راستی خویان نی یه.

وه گومانیشی تیدانی یه نم کاره کاریګړی خراب و ناقولاو ده بی له سر خو و په وشت و شه خسیه تی نه و که سه، شوینه وارو پاشماوه ی به دو خراب به جی ده هیلن له سر که سایه تی و ناویانګی نه و که سه، وه هندی حار ده بیتته مایه ی له خویای بوون و، جوریک له فیزو خویه زلزانینی لیوه سه چاوه ده گړی.

وه به «صحيح» ی له پیغه مبرده وه ﷺ هاتوه که مووی سپی خوی گوریوه به هوی به کاره یانانی «خنه» و هاوشیوه کانی که به شتو ی پهنګی زه د یان سوور یان بؤر ده ده که ون.

(۱) رواه أبو داود ۴۱۹/۴ وهو في صحيح الجامع ۸۱۵۳

وه له پړوژی فته چی مه ککه دا که «أبوقفاحه» ه یان هینا بو لای پیغه مبهري خوا ﷺ که سهر و پيشی وه کو خوری سپی ببو، پیغه مبهري ﷺ فته موی: «غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ» .
 واته: «نهم پهنګه سپی یه بګوړن به پهنګتکی تر، به لام فوټان پیارتن له پهنګی ره شو بو ی به کارمه هینن» ^(۱).
 تافره تیش وه کو پیوا بو ی دروست نی یه پهنګی ره شو به کار بهینن بو قو ی که سپیتی تی بکه وی .

ویننه و دیمه نی روح له بهر له سهر پوښاک و دیوار و کاغزو شتی له و جوړانه

«عبداللہ» ی کوری «مسعود» له پیغه مبهري ﷺ ده یګیریتته وه که فته موی به تی: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوَّرُونَ» .
 واته: «سه خترین و توند ترین سزا لای خوا له پړوژی دواینا بو ویننه ګره کانه» ^(۲).

«أبو هريرة» له پیغه مبهري ﷺ ده یګیریتته وه که فته موی به تی: «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيُخْلَقُوا حَبَّةً، وَلْيُخْلَقُوا ذَرَّةً» .

(۱) رواه مسلم ۱۶۶۳/۳

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۲/۱۰

واته: «خوای گموره فەرمووی: کێ لەو کەسە سەتمکارترە کە بیهوی
دروست بکات وەکو دروست کراوەکانی من، جا با بتوانی دەنگە گەنێک یان
دەنگە جوێک دروست بکات»^(۱).

«عبدالله»ی کورپی «عباس» لە پیڤە مەبرەووە عليه السلام دەگێڕێتەوە کە
فەرموویەتی:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَهَا نَفْسًا فَتَعَذُّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»
واته: «هەموو وێنەگرو وێنەکیشتێک لەناو ئاگردایە، بەهەر وێنەیک کە
گرتووەتی یان کردووەتی نەفسێکی بۆ دروست دەکری و لەناو دۆزەخدا سزا
دەدری پێی»^(۲).

جا «عبدالله»ی کورپی «عباس» وتی: ئەگەر هەر پەسم دەکەیت و وێنە
دەکێشی، ئەوا وێنە داریک بکە، وێنە شتێک بکە کە روح لەبەر نەبێ.

جا ئەم فەرموودانە بەلگەن لەسەر حەرامی وێنە و روح لەبەر، نێر
ئادەمیزاد بێ، یان ئازەل و گیانداران بێ، وە جیاوازی نی یە وێنە کە سیبەری
هەبێ (واتە پەیکەری) یان سیبەری نەبێ (واتە لەسەر شتێک بێ). هەروەها
جیاوازی نی یە وێنە کە چاپکراو بێ یان کێشراو یان وێنە کرابێ یان
هەلکەندرابێ یان نەقش کرابێ یان هەلکۆلرابێ یان لەمقالب درابێ و لێی
دەرھێنرابێ یان شتی تری لەو جۆرانە بێ، هەموویان حەرام و قەدەغە کراون،
چونکە فەرموودەکان کە دەرپارە و حەرامی وێنە گشتگیرن و هەمووی ئەوانە
دەگێڕێتەوە.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۸۵/۱۰

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۱/۳

موسلمانان نهو که سه‌یه که ملکه‌چی ده‌قه‌کانی شهرع بیستو، مشتومرو
ده‌مه‌وه‌ری نه‌کات به‌رام‌بهر ده‌قه‌کانو بیانونوی بی سهرویه‌ره نه‌هینیتیه‌وه و بلی
خو من نهو ویتانه ناپهرستم وکوپنوشی بونابه‌م !!

وه نه‌گهر که‌سیکی عاقل و ژيرو فامیده، به دل پروانی و به‌جوانی بیر بکاته‌وه
له‌و خراپه‌و نه‌گبه‌تیانه‌ی که له‌ه‌نجامی بلابونه‌وه‌ی وینه‌وه که‌وترونه‌ته‌وه له‌م
سهرده‌مه‌دا، نه‌وا شتیک له‌و حکمت و کارله‌جیه‌ی شهرعه‌تی بو درده‌که‌وی
که به‌هویه‌وه وینه‌ی حه‌رام‌کردوه‌و ریگه‌ی لی گرتوه.

به‌شیک‌ی زوری نه‌و وینه‌و په‌سمانه‌ی که نه‌مرو به‌ربلاون سهرچاوه‌یه‌کی
حاشاه‌لنه‌گرن بو به‌دره‌وشتی و خراپه‌کاری و بی نابروی و روزاندنی ناره‌زوات و
پهلکیش بوون به‌ره‌و داوین پیسی.

که‌وابوو وه نه‌و به‌دره‌وشتی و خراپه‌کاری و بی نابرویه‌ی که دروست بووه‌و
بونه‌ته‌ مایه‌ی و روزاندنی ناره‌زوات و ریگه خوشکهرن به‌ره‌و داوین پیسی ،
به‌شیک‌ی زوریان له‌و وینه‌و په‌سمانه‌وه سهرچاوه ده‌گرن .

وه پیویسته له‌سهر موسلمان وینه‌و دیمه‌نی گیاندار له‌ ماله‌که‌یدا دانه‌نی،
تاوه‌کو نه‌بیته‌ هوکارو ریگر له‌ هاتنه ژوره‌وه‌ی «ملائکه» ی په‌حمه‌ت. چونکه
پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی:

« لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا أَصَاوِيرُ » واته: « مه‌لائیکه‌ ناچیته
مالیکه‌وه که سه‌گور وینه‌ی تیدابی »^(۱).

وه له‌ هه‌ندی مالدا په‌یکه‌ری وا ده‌بینری هه‌ندیکیان په‌رستراوی کافران بووه
له‌ کوئدا، له‌ مالدا دایده‌نی به‌بیانوی نه‌وه‌ی نه‌مه‌ که‌له‌پوره، یان بو مه‌به‌ستی
جوانی، نا نه‌مه‌ حه‌رامیت‌ی په‌که‌ی سه‌ختر وورستره له‌وانی تر .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۰/۱۰

هه‌نهره‌ها وینه‌ی هه‌لّواسراو تاوانه‌که‌ی توند تره له‌چاو وینه‌یه‌ک
 هه‌لّنه‌واسرابی، چونکه چه‌نده‌ها وینه‌ی هه‌لّواسراو سه‌ری کی‌شاوه بۆ
 به‌گه‌وره‌گرتن و به‌ پی‌رۆز پا‌گرتنی وینه‌که، وه به‌هۆیه‌وه چه‌نده‌ها جار خه‌م و
 خه‌فت و دلته‌نگی تازه ده‌بیته‌وه.

وه نابیی وینه‌و ره‌سم بۆ مه‌به‌ستی یاد‌گاری هه‌لّواسری، چونکه یاد‌کردنی
 راست نه‌ویه له‌دل‌دابی و دوعای خیری بۆ بکری له‌ خوا داوای په‌هه‌تی بۆ
 بکری، نه‌ک. وینه‌که‌ی هه‌لب‌گیری و هه‌لّواسری.

بۆیه پێویسته هه‌رچی وینه‌و ره‌سم هه‌یه له‌مال ده‌رکری و نه‌هێلری و له‌ناو
 به‌ری، مه‌گه‌ر زۆر قورس و گران و ناره‌هه‌ت بی و ه‌کو نه‌و وینه‌ی بونه‌ته به‌لا و
 گشت لایه‌کی گرتوته‌وه و زۆر کون و که‌له‌به‌ری ته‌نیوه‌ته‌وه، بۆ نه‌وونه وینه‌ی
 سه‌ر قوتوی خواردن، یان نه‌و وینه‌ی له‌قاموس و فره‌هه‌نگ و په‌رتوک و
 سه‌رچاوه‌کاندا هه‌یه و سودی لی ده‌بینری، جا نه‌وله‌ی که بی سووده ده‌بی
 به‌گوێره‌ی توانا هه‌ولتی لا‌بردنیان بدری، وه پێویسته نا‌گاداری‌ین له‌و وینه‌
 خراپه‌ی که له‌په‌رتوکه‌کاندا هه‌یه و به‌ساده‌و ناسانیان نه‌زانی.

وه هه‌ندی له‌و وینه‌و په‌سه‌مه‌ی که زه‌رو‌ه‌تن پێویسته پارێز‌گاریان لی بکری
 وه‌کو وینه‌ی ناسنامه، وه هه‌ندی له‌ زانیان پێگه‌یان داوه به‌و وینه‌ی که‌سوک
 کراون وه‌کو وینه‌یه به‌کووته ژیر پی و.

درؤ کردن له یینی خه ودا

هه ندی کەس به نه نه سەست هه وڵده دات بۆ دروست کردنی خەونێک کە نه یینیوه، بۆ به ده ست خستنی چاکه یه ک یان بۆ باسکردنی و ناوده رکردنی له ناو خه لکیدا یان بۆ راکێشانی قازانجێکی دونیای یان بۆ ترساندنی کەسێک کە دوژمنایه تی هه یه له گه لیدا، یان بۆ شتی تر.

وه ۆرێک له خه لکانی ناسایی باوه رو قه ناعه تیکی بی نه ندازه یان به خه ون هه یه و دلیان زۆر پێوه ی په یه وه ستو زۆر هۆگرن بۆی، بۆیه به و درۆده له سانه ش تیده کەون و هه لده خه له تین.

هه ڤه شی سه خت و گران کراوه له کەسی کە خه ون به درۆ باسکات .

هه وه ک پێغه مبه ره وه ﷺ ده فەرموئ:

« إِنْ مِنْ أَغْظَمِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرِ أَوْ يَقُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَمْ يَقُلْ ».

واته: « گه وه ترین درۆ هه لبه ستن نه وه یه: پیاویک به ناوی باوکیکی تر وه بانگ، بکری جگه له باوکی خۆی، یان خه ونێک بگێڕێته وه کە به چا و نه یینی بی، یان بلێ پێغه مبه ره ﷺ وای وتووه نه ی فەرموو بی »^(۱).

وه هه وه ها ده فەرموئ :-

« مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُفٌّ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ ».

واته: « هه کەسی خه ونی بگێڕێته وه کە نه یینی بی، نه و له قیامه ت دا داوای لێ نه کری دوو ده نکه جۆ پێکوه گری بدات، وه ناشتوانی »^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ٥٤٠/٦

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ٤٢٧/١٢

بمیه کهوه بهستنی دوو دهنکه جو کاریکی مه حاله و نهسته مه، بویه سزاکی به گویره کی کرداره کهیه تی.

دانیشتن له سمر گورو بی نان به سهریدا و میزو پیسای کی کردن له گورستاندا

«أبو هريرة» له پیغه ممبره وه عليه السلام ده یگیریتته وه که فهرموویه تی:

«لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتَخْرُقَ ثِيَابُهُ فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ» .

واته: «نه گمر که سیک له ئیوه له سمر پشکویدک ناگر دانیشتی جله کانی بسوتینی و بگاته پیسته که ی باشتره بوی، له وهی له سمر قمبری دانیشتی»^(۱).

هروه ها پینان به سمر گوردا دروست نی یه، به تایبته هندی کهس نه م کاره ده کهن کاتیک که مردوکی خوین دهنیژن، ده بینری گوی به وه نادهن که به پی به سمر گوره کانی ده ورو به ردا دهنیژن، هه تی جاریش به پیلاوه کانیانوه به بی نه وهی ریزو حورمه تیک بۆ مردوه کانی تر دانیژن .

له مبر ترسناکی و گهره بی نه م تاوانیه که پیغه ممبر عليه السلام ده فهرمووی :-

«لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرَجْلِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ» .

(۱) رواه مسلم ۶۶۷/۲

واته: «نه گمر بهسمر پشکویه کی ناگردا برؤم و قاچم بسوتینن یان بهسمر شمشیرنک دا برؤم و قاچم ببرئ، یان پیلاره کمم بچه قن به پیم دا، نموا خوشتره بهلامهوه له چاو نموهی بهسمر گوړی موسلماننیک دا برؤم»^(۱).

نه گمر کهسینک پی بهقه برنک دا بنن جهرمه و تاوانه کهی نموهنده سهخت وگران بی، نهی نهو کهسهی که دهست دهگرئ بهسمر قهبرساننیکدا و داگیری دهکات و پرؤژهی خانوو بیناو شوینن بازرگانی تیدا دروست دهکات، دهبی حالی چون بی و تاوانه کهی چهند قات بی؟!!

همروه ها میزو پیسایي کردن و دهست به ناوگیانندن له گوړستاندا کاریکنی حهرا و قهدهغه کراوه، نهو کهسانه ی که گوړ بهوه نادهن له چ شویننیکدا دهست به ناو دهکنو، همر شویننیکیان بوړ رنکه مو بهلایانهوه ناساییه نیتر گوړستان بی یان همر شویننیکي تر بی، نهوه نیشانه ی لاوازی و ره و شت و نه خلاق و کهسیتی و له دهستدانی کهسایه تی و پیاوه تیانه ، هرکات دهستی ناوی هه بوو له گوړنیک هه لده گهرئ و له پالیاداده نیشی، به بوگه نه ناخوش و پیسه کهی خو ی نازاری مردو وکان ده دات .

پیغه مبعز ﷺ ده فرموی :

«وَمَا أَبَالِي أَوْسَطَ الْقُبُورِ قَضَيْتُ حَاجَتِي أَوْ وَسَطَ السُّوقِ».

واته: «نه گمر گوړ بهوه ندهم که له ناو گوړستان دا دهست به ناو بکمر و بهلامهوه ناسایي بی، نهوه له ناوه راستی بازاریش دا گوړی پی نادهم و بهلامهوه ناساییه»^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه ۴۹۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۳۸

(۲) التحريج السابق

کهوابو ناقولای وناشرینی دهست به ناوگیانندن له گۆرستاندا وه کو
دهرخستنی عه ورهت و دهست به ناو گیانندن له پیش چاوی له خه لکی له
بازاردا.

وه نهو کهسانه ی که زیل و پیسای فره دهده نه قه برسانه وه به تاییهت
نه گۆرستانه ی که کۆن و دیواریان به ده وردا نه ماوه نه گهر وا بکهن نهوا نه م
هه راشانه نهوانیش ده گریتته وه.

وه یه کیك لهو ره وشت و نادابانه ی که شهرع داوای کردووه له کاتی سهردانی
کردنی گۆرستاندا ره چاو بکری دا کهنندی پیتلاوه له کاتی رویشتن به نیوان
گۆره کانددا.

خوپاک نه کردنه وه له میز

له جوانکاریه کانی نه م شهریه ته نه وه یه به تهنگ هه موو شتی که وه هاتووه
که بهرزه وهندی و چاکه کاری تیدابی بو ژیا نی نسان، لهوانه لابرندی پیسی یه،
بو نه وهش خوپاک کردنه وه ی داناوه وه نهو چوئیه تیهشی روون کردو ته وه که
به هویه وه پاک و خاوینی لیوه دهست دی.

وه هه ندی کهس که مته رخه من له ناست لابرندی پیسی و گوی به خوپاک
کردنه وه نادهن، که نه مهش ده بیته هوی پیس بوونی جل و بهرگ و جهسته،
سهره پای نه وهش نو یزه که ی دانا مه زری و راست و رهوان نابی.

وه پیغه مبه ره عیبه ناگاداری کردوین که خوپاک نه کردنه وه له میز یه کینکه له
هۆکاره کانی سزای ناوگۆر.

«عبداللہ» ی کوری «عباس» دہ فرمووی: پیغہ مبر ﷺ بہ لای باخیک لہ
 باخہ کانی مدینہ دا تپہ ری، گوئی لہ دہنگی دوکس بوو لہ ناو قہبرہ کانیان
 سزا دہ دران.

پیغہ مبریش ﷺ فرمووی :
 «إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيُكْفَرُ لَمْ يَسْتَرْ مِنْ
 الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ.»

واتہ: «نہم دوانہ سزا دہ درین، وہ لہسر تاوانیک سزا دہ درین خوین بہ
 گہوہ یان نہزانیوہ وگوریان پی نہداوہ، بہ لام لہراستیدا تاوانیکی گہوہ یہ،
 یہ کیکیان خوئی لہ میز پاک نہدہ کردوہ، نویریان دوو زمانی دہ کرد»^(۱).

وہ پیغہ مبر ﷺ ہوائی پی داوین و دہ فرمووی :
 «أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْبَوْلِ.»

واتہ: «زوری سزای ناوگور بہوئی خو پاک نہ کردنوہ یہ لہ میز»^(۲).

وہ نہو کہسہ ی بہ بہ لہ لہسر ناو ہلدہستیتہوہ و پیش نہوہ ی میزہ کہی
 تہواو بی، یان بہ شیوہ یہ کہ میز دہ کات یان لہ جیگاہ کہ دہیکات پرشہ کہی
 دہ گہریتہوہ بو خوئی، یان پاش میز کردن خوئی پاک نہ کاتہوہ بہ ناو بان بہ ہردو
 کہم تہرخم بی لہوہ دا، نہوا ہموویان حوکی نہو کہسہ و ہردہ گرن کہ خوئی
 پاک نہ کردیتہوہ لہ میزو سزا کہش شولی ہموویان دہ کات .

وہ اسہ ہندی شویتندا سہرناوہ کان بہ قہد دیوارہ کانہوہ دروستکراون و،
 ہر کہس دیت و میزی خوئی دہ کات بہ پیش چاو خہلکانی دہوہوہ و زورہوہ بہ بی
 ہیچ شہرم و حہیایہ کہو، پاشان جلہ کہی ہلدہ کات و دہیکاتہوہ بہری بہسر

(۱) رواہ البخاری انظر فتح الباری ۳۱۷/۱.

(۲) رواہ الإمام أحمد ۳۲۶/۲ وهو فی صحیح الجامع ۱۲۱۳

پیسید که داد، جا نهم کارو پیشه سهره پای نهوهی لاسایی کردنه وه
 شوینکه وتنی بی باوه رانه، دوو حرامی ناشیرینشی تیدا کۆ نه بیته وه.
 یه که میان :- عه ورتو شهرمینگای خوی نه پاراست له پیش چاوی خه لک .
 دوو ه میان :- خوی پاکنه کرده وه له میزه کهی .

گوئ گرتن له قسه ی کۆمه لێک که بلایانه وه ناخۆش بی

له م باره یه وه خاوی گه ورتو ده فهرمووی :

﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ الحجرات: ۱۲

واته: « به دوای عه یبو عاری یه کتردا مه گهرین و جاسوسی و سیخوپی
 به سه یه کتر یه وه مه کن ».

«عبداللّه»ی کورپی «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریتسه وه که

فهرمویده تی:

« مَنْ تَسَمَّعَ حَدِيثَ قَوْمٍ، وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، ضَبٌّ فِي أَذُنِهِ الْآنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: « ههر که سی گوئ بگرئ له قسه ی کۆمه لێک که پییان ناخۆش بی
 گوئ له قسه که یان بگیری، نهوا قورقۆشی تواره ده کرتته گه یه کانی له پۆژی
 قیامه تدا »^(۱).

جا نه گهر گوئیگره که قسه و باسه که یانی گیرایه وه و گه یان دیه شوینیکی تر بنۆ
 نهوهی دوو چاری زه ره رو زیانیان بکات، له کاتی که دا نهوان ناگیان له گوئ گرتنی
 نهم نه بوو بی و نه یان زانی بی که نهم که سه گوئیستی قسه کانیان بووه، نهوا

---

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۲۴۸/۱۱-۲۴۹ وهو في صحيح الجامع ۶۰۰۴ والآنک هو الرصاص المذاب.

نهم گویگره سهره‌رای نه‌وی تاوانی سیخوری کردنه‌ک‌ی له‌سهره، تاوانی قسه‌هیتان و بردنه‌ک‌شی له‌گه‌ردنه‌و، ده‌چیته ژیر نه‌و فهرموده‌وه که پیغه‌مبه‌رع‌الله ده‌فرموی :

« لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ ».

واته: « ئه‌و که‌سه‌ی دوو زمانی بکات له‌ نیوان خه‌لکی داو قسه‌کانیان بگوازیتمه به‌مه‌ستی تیکدانی نیوانیان، ئه‌وا ناچیته به‌هشتمه »^(۱).

دراوسیه‌تی خراب

خوای گه‌وره له‌ قورناندا نامۆژگاری کردوین ده‌ریاره‌ی دراوسی و ده‌فرموی:

﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنُبِ وَآبِنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴾
النساء: ۳۶

واته: « به‌س خوا بپه‌ستن و هیچ شتیک مه‌که‌نه هاوبه‌شی له‌په‌رستندا، وه له‌گه‌ل دایک و باوکتان چاک بن، وه له‌گه‌ل خزمی نزیک و هه‌تیوان و هه‌ژاران و هاوسی دوورو نزیکتان و هاوپی هه‌میشه‌یتان و په‌یواران و نه‌وانش که به‌نده‌تان به‌ باشی هه‌لس و که‌وت بکه‌ن له‌گه‌لیان دا، چونکه به‌راستی خودا نه‌وانی خوش ناوی که‌ لوت به‌رزو خۆبه‌زل زانن ».

(۱) رواه البخاري فتح ۴۷۲/۱۰ والقتات الذي يستمع إلى حديث القوم وهم لا يشعرون به.

وه نازاردانی در اوسى و خراپ بسون بهرامبهرى يه كيّكه له حهرام كراوه كان،
چونكه حق و منافى در اوسى زوژ گه وره و گرانه ده بى به جوانى نادابكرى و
به باشى بپاريزرى .

«أبو شريح» له پيغه مبه ره وه ﷺ ده يگيريتته وه كه فهرموويه تى:
«وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ» .

واته: «سویند بى به خوا ئيمانى نى يه، سویند بى به خوا ئيمانى نى يه،
سویند بى به خوا ئيمانى نيه» .

وتيان كى نهى پيغه مبه ره خوا ﷺ ؟ فهرمووى :
«الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ» .

واته: «ئوكه سى كه در اوسى كهى له شهرو خراپه ئيمى نه بى»^(۱).

وه پيغه مبه ره ﷺ سه ناكردن و زه مكردى در اوسى بو در اوسى كهى كردوه
به پتوهرىك بو چاكى و خراپى ئينسان ، واته ههركهس در اوسى كهى به باشه
باسى كردوو لى رازى بو، نهوا به لگيه له سهر چاكيتى ئوكه سه، وه ههركهس
در اوسى كهى به خراپه باسى كردوو لى رازى نه بو، نهوا به لگيه له سهر خراپى
نهو كه سه.

«عبدالله» كورى «مسعود» ده فهرمووى ، پياويك به پيغه مبه ره
ووت ﷺ، نهى پيغه مبه ره خوا ﷺ چون بزنام من كه سىكى باشم يان خراپم
؟

پيغه مبه ره ﷺ فهرمووى: «إِذَا قَالَ جِرَائِكَ قَدْ أَحْسَنْتَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ
وَإِذَا قَالُوا إِنَّكَ قَدْ أَسَأْتَ فَقَدْ أَسَأْتَ» .

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۱۰/۴۴۳

واته: « همرکات بیستت دراوسیگانت وتیان باشی ئهوه تو باشیت،
وه نه گهر بیستت وتیان تو خرابی ئهوا تو خراپیت»^(۱).

وه نازاردانی دراوسی و خراب بوون بهرامبهری شیوازی جوژاوجوژی ههیه:
وه کو ئهوهی پینگه به دراوسی نه درێ دار بگاته سهر دیواری دراوسیگهی کاتیک
که پتویستی بی، وه بهرزکردنهوهی خانوو به سه ریداوگرنتی بهری خوژو ههوا
لیتی به بی مؤله تی نهو، وه کردنهوهی په نجه به سه ره ماله کهی داو روانین و
ته ماشاکردنی عهیب وعاری و خاوو خیزانی، وه نازاردانی و هراسانکردنی
به هوی دهنگی ناخوش وه کو ته قه ته ق و هاوارو قیژه و ناله نال کردن به تاییهت
له کاتی خه وو پشودان، یان لیدانی منداله کانی و فریدانی شتی پیس بو بهردهم
دهرگا و خانوه کهی .

وه ههر کهس حق و مافیکی دراوسیگهی بجات و کاریکی ناشیاو بکات
بهرامبهر دراوسیگهی، نهوا تاوانه کهی چه ندقات گه وره ترو قورستر ده بی .
هه ره کو پیغه مبه ره ^{صلواته} ده فهرمووی:

«لَاَنْ يَزْنِي الرَّجُلُ بِعَشْرَةِ نِسْوَةٍ اَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ اَنْ يَزْنِي بِامْرَاَةٍ حَارَةٍ».

واته: «نه گهر پیاویک زینا بکات له گه ل ده ناهه تدا تاوانه کهی که مته
له چاو ئهوهی زینا بکات له گه ل ناهه تیکی دراوسی کهیدا . وه نه گهر پیاویک
له ده ماله دزی بکات تاوانه کهی که مته له چاو ئهوهی له ماله تیکی دراوسیگهی
دزی بکات»^(۲).

وه هه ندی کهسی خیانه تکارو ناپاک له ماله نه بوونی دروسیگهی به هه ل
ده زانی و له شه ودا خوی ده کاته ماله کهی داو خراپه و ناپاکی نه بجام ده دات
هاوارو تیاچوون بو ئه و که سه ی له پوژی دوایدا.

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۰۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳ .

(۲) رواه البخاري في الأدب المفرد رقم ۱۰۳ وهو في السلسلة الصحيحة ۶۵

وهسيه تي خراب و زيانبه خش

يه ڪيټك له پڙساو بنه ماڪاني شهريعتي نيسلام نهويه جهرامى كرده وه
كهسيٽك زهرهرو زيان به كهسيٽكي تر بگهيڻي، جا به نه زانين بي يان به
نه نقست بي . نمونهي ته مەش وهسيهت كرنديه كه كه بيٽه مايه ي زهرهرو زيان
دان له ميراث گره شهريه كان يان له هندیگان، جا هر كهس كاري وا
بكات و نيشي واي ليٽوه شيته وه نهوا بهر نهو هدره شه ي پيڄه مبه ر عليه ده كهوي
كه ده فرموي :

« مَنْ ضَارَّ أَضَرَّ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ ».

واته: « هر كه سي زهرهرو زيان له يه ڪيټك بدات، نهوا خوداش نهو دو چاري
زهرهرو زيان ده كات، وه هر كه سي نيشو كار لسر خه ٿك قورس بكات، نهوا
خوداش كارو نيش لسر نهو قورس ده كات »^(۱).

بي بهش كرندي يه ڪيټك له ميراث گره كان له مافي شهريه كانى خوي، يان
وهسيهت بكات بؤ ميراث گره كان و به شيان بؤ ديارى بكات به پيڄه واندي نهوي
وا خودا دايناوه، وه يان وهسيهت بكات كه له پاش مردني خوي زياتر له
سيهه كي ماله كه ي بكم به خير، نه مانه هه مووي بريتين لهو شيته و ديمه ناندي
وهسيهتي خراب و زيانى به خش كه شهريعت جهرامى كرده وه.

وه لهو شويتنانه ي كه خه ٿك پابه ندي حوكم و قه زاي شهري، نين كه سي خاوهن
حق به گران نه تواني نهو حق و مافه ي كه خودا بؤي داناوه و هريگري، چونكه
نيش بهو حوكم و ياسا دهست كردانه ده كرى كه پيڄه واندي شهريعت، بزيه

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۵۳/۳ انظر صحيح الجامع ۶۳۴۸

هه‌لده‌دری ئه‌و وسیه‌ته خراپ و سته‌م کاریانه جی به‌جی کری که له‌لای پارێزه‌ر (عامی) تۆمار کراوه‌و سا هاوارو تیاچوون بۆ ئه‌وانه‌ی وا به‌ده‌ستی خۆیان ئه‌و وه‌سیه‌تانه‌ ده‌نوسن، وه‌ هاوار بۆ ئه‌وان له‌وه‌ی که په‌یدای ده‌کمن به‌و رێگه‌ جه‌رامه‌.

یاری کردن به‌زارو تاو‌له‌و شه‌تره‌نج

زۆریه‌ی یاریه‌ بلاوه‌کانو به‌کارهاتوه‌کانی ناو خه‌لکی پریه‌تی له‌ شتی جه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو، له‌وانه‌ یاری کردنه‌ به‌ «نهرد - زار» که له‌ زۆریه‌ی یاری‌کاندا به‌کاردی، وه‌کو له‌ یاری تاو‌له‌و جگه‌ له‌ تاو‌له‌شدا ده‌بینرێ.

وه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ وریای کردوینه‌سه‌وه‌ که توخنی ئه‌م «نهرد» نه‌که‌وین، چونکه‌ ده‌رگای قومارده‌کاته‌وه‌و مرۆڤ په‌لکێش ده‌کات به‌ره‌و قومار. هه‌روه‌ک ده‌فه‌رمووی :

« مَنْ لَعِبَ بِالْتُرْدَشِيرِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ ».

واته‌: « هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) ئه‌وا وه‌کو ئه‌وه‌وايه‌ ده‌ستی په‌نگ کردبێ له‌خوێن و گوشتی به‌رازدا »^(١).

«أبوموسی» له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگێڕیته‌وه‌ که فه‌رموویه‌تی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتُرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ».

واته‌: « هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) ئه‌وا له‌ فه‌مانی خوا پیغه‌مبه‌ره‌کی ﷺ یاخی بووه‌ »^(٢).

(١) رواه مسلم ١٧٧٠/٤

(٢) رواه الإمام أحمد ٣٩٤/٤ وهو في صحيح الجامع ٦٥٠٥.

له‌عنەت كردن له ئيماندارو هەركەسێ شياوی له‌عنەت نەبێ

زۆر کەس دەسه‌لاتی بەسەر زمانی خویدا نی یەو زمانی خۆی بۆ ناگیرێ هەركاتی تۆرەبوو دەستبەجێ دەست دەکاتە له‌عنەتی كردن و نەفەرەت كردن له نینسان و گیاندارو بێ گیان و پۆژگارو کات و زەمان، تەنانەت زۆر جار له‌عنەت له خۆی و منداڵ و خێزان یان مێردی دەکات .

تا ئەم له‌عنەتکردنە کارو پیشەییەکی خراب و ناقۆلایەو ترسناکە .

«ثابت» ی کۆری «الضحاك» له پێغه‌مبەرەو ﷺ دەیگێڕێتەوه کە

فەرموویەتی:

«وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ» .

واتە: « هەركەسێ له‌عنەت له ئيماندار بکات وەکو ئەو وایە بیکوژێ

»^(١)

و ئەبەر ئەوێ له‌عنەت كردن زۆریە جار له نافرەتانەوه دەردەچێ و ئەوان زۆر بە‌کاری دەهێنن، بۆیە پێغه‌مبەر ﷺ دەفەرمووی (له‌عنەتکردن) هۆکاریکە زۆریک له نافرەتانی پێدەچێتە دۆزەخەوه .

و هەروەها له‌عنەتکەرەکان نابێ تەکا‌کار لەپۆژی دوا‌یدا، لەو‌ه‌ش ترسناک‌تر ئەو‌ینە هەركەس له‌عنەت له یەکیک بکات و شیاوی ئەو له‌عنەتە نەبێ، ئەوا له‌عنەتەکە دەگەڕێتەوه بۆ بیژەرەکە خۆی، جا بۆیە بەو له‌عنەت کردنە کە له خە‌لکی دە‌کات بەسەر خۆی دا دە‌شکێتەوه و دوعا له‌خۆی دە‌کات کە له پە‌حم و بە‌زەیی خودا دەرکری و دوور‌ب‌خ‌ڕیتەوه .

(١) برواه البخاري انظر فتح الباري ٤٦٥/١٠

شیوه‌نویسه‌دادپین

یه کیتک له کاره خراپ و ناپه‌سه‌نده گه‌وره‌کان که هه‌ندی له ئافره‌تان پیتی هه‌لده‌ستن له‌کاتی مردنی یه‌کیکدا، ئه‌وه‌یه ده‌ست ده‌که‌ن به‌هاوارو قیژه‌و ئاله‌و رومه‌ت داب‌پین و یه‌خه‌داد‌پین و قژ پنین و چه‌پۆک له‌خۆدان و واوه‌یلاکردن .

جا ئه‌مانه‌ به‌لگه‌ن له‌سه‌ر رازی نه‌بوون به‌(قه‌زاو قه‌ده‌ر)ی خوداو ئارام نه‌گرتن له‌سه‌ر به‌لاو ئاره‌حه‌تی.

وه‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌عه‌نه‌تی کردووه‌ له‌هه‌رکه‌سی‌ک که نه‌م کارانه‌ نه‌نجام بدات.

«أبرأمة»خوای لی رازی بی ده‌فرمووی:

«لَنْ الْخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَّةَ جَبَّيْهَا وَالذَّاعِيَةَ بِالْوَيْلِ وَالشُّورِ».

واته: «پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌عه‌نه‌تی کردووه‌ له‌و ئافره‌ته‌ی رومه‌تی خۆی ده‌رنی‌و یه‌خه‌ی خۆی داده‌ب‌پ‌ی‌و هاوار ده‌کات به‌واوه‌یلاو ئاخ وئۆف کیشان»^(۱).

«عبدالله»ی کوری «مسعود» له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌ی‌گیریت‌ه‌وه‌ که فه‌رموویه‌تی:

«نَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ».

واته: «له‌ ئیمه‌ نی یه‌ ئه‌وکه‌سه‌ی رومه‌تی خۆی برنی‌و یه‌خه‌ی خۆی داب‌پ‌ی‌و هاوارو واوه‌یلا‌ب‌کات وه‌کو قیژه‌و ئاله‌ی جاهیلیه‌تی پیش نی‌سلام»^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه ۵۰۵/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۶۸

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۶۳/۳

وه همدروه ها پیغه مبر صلی الله علیه و آله ده فرموی:

« النَّاتِحَةُ إِذَا لَمْ تُثَبِّ قَبْلَ مَوْتِهَا تَقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ ».

واته: « نافرته شیوه نکرو یه خداداد نه گمر پیش مردنی توبه نه کات و پشیمان نییتسه، نهوا له رژی قیامتدا زیندو ده کیتسهو جلو پوشاکیکی له مسی تواوه ده کری به بریدا، وه زییک له گهری ناگر له برده کری »^(۱).

لیدان له دهم و چاوو داخردنی

«جابر» خوی لی رازی بی ده فرموی:

« ثَبِّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ ». واته: « پیغمبری خوا صلی الله علیه و آله لیدانی دهم و چاوو داخردنی قهدهغه کردوه »^(۲).

ژماریه کی زور له باوکان و ماموستایان په ناده به نه بهر لیدانی دهم و چاوو مندال له کاتی سزادانی منداله کانیان، وه هندی کهس نه کاره به کاردینی بهرامبر خزمهت کارو ژیر دهسته کانی.

نهم کاره سهره پای نهوهی سوکایه تی کردنی و بی ریزی نواندنه بهرامبر به دهم و چاوو پومهت که خوا ریزی لیگرتسهو، همدروه ها سمریش ده کیشی بز له دست دانی هندی نندامی ههستیاری گرنگ که له دهم و چاودا کزبونه توه،

(۱) رواه مسلم رقم ۹۳۴

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۳/۳

که نهوکات په شیمانی پرو نه دات و کیښو گرفت دروست ده بی و خاوهن حق پی ده چی داوای تولدی خو بکات.

وه ههروه ها داخ کردنی رومه تی ناژهل، بؤنموهی بیته نیشانه کی جیاکمره وه تا خاوهنی هه ناژهل تی ناژله کی خوی بناسینه وه یان هه رکات وونی کرد به هؤیه وه بدوزریته وه بوی بگپریته وه، نهویش هه رامه و قه ده غه کراوه، چونکه هوکاره بو شیواندنی دیمه و نازاردانی، هه رچهند خه لکیش بیانو به هانه ی نه وه بهینسه وه که نه وه خونهریتی عه شیرت و هؤزه یه که یه تی و نیشانه یه که بو جیاکردنه وه، نه گهر هه ر پیویست بوو بکری، ده توانی شوینیکی تر داخ بکات نه ک ده و چاو .

قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی رؤ به بی هچ بیانویه کی شه رعی

یه کی که له پیلانو ته له کانی شهیتان بریتی یه له دروست کردنی پچرانی په یوه ندی نیوان موسلمانان، زورن نه و که سانه ی شوین پیلانه کانی شهیتان ده کمون و هه نگاهه کانی نه و هه لده گرن و ده نگداده پرن له برای موسلمانانی خویانو قسه ی له گهل ناکه ن، له بهر هه ندی هوکاری ناشه رعی که نهویش یان به هوی ناکوکیه کی مادی دنیایه وه یه یان به هوی هه لویتستیکی بی سودو بی که لکه وه یه، جا بویه جاری واهیه ده نگ داپرینه که به سال بهر ده وام ده بی و سویند ده خوات قسه ی له گهل نه کات و، نه زرده کات که نه چیته مالی، وه هه رکات له سهر رینگاش بیبینی پروی لی وهرده گیپری و پشتی تیده کات و، هه رکات له کوپرو مه جلیسیکدا پیی بگات له گهل راست و چه پی نه ود اته و قه ده کات و به سهریدا هه نگاه و ده نی و ده پهر پنی. نا نه مهش یه کی که له

هۆکاره کانی سیستی و لاوازی و بیده سه لاتی له کۆمه لگهی نیسلامیدا. جا بۆیه
 شهرع بریارتیکی یه کلاکهره وهی داوه و هه ره شهیه کی سه خت و توندی کردوه
 سه بارهت بهم کاره .

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتته وه که فهرموویه تی: .

« لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ
 دَخَلَ النَّارَ » .

واته: « دروست نیه بۆ هیچ موسلمانیک که لهسی پۆژ زیاتر قسه له
 براکهی خۆی دابری، جا ته گهر له سی پۆژ زیاتر قسهی له گهه براکهی نه کرد،
 نهوا ته گهر بهری ده چیتته ناگره وه »^(۱).

«أبو خراش» ی «الأسلمی» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتته وه: که
 فهرموویه تی:

« مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفِكَ دَمِهِ » .

واته: « هه رکسی بۆ ماوهی سالتیک قسه له براکهی دابری، نهوا
 تاوانه که ی وه کو تاوانی رشتنی خۆینه که میتی »^(۲).

قسه لیک دابریان که هۆکاری بیبهش برون بی له په حهت و به زهی خودا، نهوا
 به سه بۆ سه لماندن خرابی و نا قولا یی لیک دابری موسلمانان.

هه ره وه «أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتته وه که فهرموویه تی:

«تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ
 فَيُفْقَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحَاءٌ فَيَقَالُ ائْرُكُوا أَوْ ائْرُكُوا
 هَذَيْنِ حَتَّى يَفِيئَا » .

(۱) برواه أبو داود ۲۱۵/۵ وهو في صحيح الجامع ۷۶۳۵

(۲) برواه البخاري في الأدب المفرد حديث رقم ۴۰۶ وهو في صحيح الجامع ۶۵۵۷ .

واته: « کرده‌وی خه‌لکی له هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا نیشاز، ده‌درن له پۆژی دروشه‌مو پینج شه‌مه‌دا، له هه‌موو بهنده‌یه‌کی باوه‌ردار خۆش ده‌بی، تنها له بهنده‌یه‌ک نه‌بی که له نیتوان خۆی و براکه‌یدا نا‌کوکی یه‌کی هه‌بی و قسه‌یان پینکه‌وه نه‌بی، ئه‌وتری: وازه‌ینن له‌و دوانه‌و لی‌خۆش بوون نایانگرتنه‌وه هه‌تاوه‌کو خۆیان چاک نه‌بن و ناشت نه‌بنه‌وه»^(۱).

وه هه‌ریه‌کێک له‌و دووانه‌ نه‌گه‌ر ته‌ویه‌ی کردو په‌شیمان بووسه‌وه‌و گه‌راپه‌وه‌ بۆ لای خودا، نه‌وا پتویه‌سته له‌سه‌ری سه‌ردانی هاورپکه‌ی بکات و سه‌لامی لێ بکات، جانه‌گه‌ر نه‌مه‌ی کرد نه‌وا نه‌م بۆ قیامه‌تی خۆی تاوانی له‌گه‌ردندا نه‌ماوه‌و تاوانی له‌ نه‌ستۆی نه‌وکه‌سه‌یه که مل نادات و پيشت هه‌لده‌کات .

وه‌کو «ابو ایوب» له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام ده‌یگێرتنه‌وه که فهرمووبه‌تی: «لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ».

واته: «دروست نی یه‌ بۆ هه‌یچ پیاوی‌ک که براکه‌ی خۆی نه‌دوێنی زیاتر له‌سی شمو، به‌و جوژه‌ی که بگه‌ن به‌یه‌ک ئه‌میان روو به‌لایه‌کدا بکات و ئه‌ویان روو به‌لایه‌کی تر‌دا، وه‌ باشت‌رینیان ئه‌وه‌یانه که یه‌که‌م جار سه‌لام ده‌کات»^(۲).

به‌لام نه‌گه‌ر هۆکارێکی شه‌رعی هه‌بوو بۆ نه‌وه‌ی قسه‌ی له‌گه‌ڵ نه‌کرێ وه‌کو وازه‌ینان له‌ نوێژ، یان به‌رده‌وام بوونی له‌سه‌ر خراپه‌و تاوان، نه‌وا نه‌گه‌ر قسه‌نه‌کردنه‌که‌ی سوودی بۆی هه‌بوو، وه‌ بپیته‌مایه‌ی گه‌ران‌وه‌ی بۆ پاستی و هه‌ست کردن به‌ هه‌له‌ی خۆی، نه‌وا نه‌و کاته قسه‌نه‌کردن له‌گه‌لیدا واجه‌.

به‌لام گه‌ر قسه‌ نه‌کردنه‌که‌ وای لێ بکات زیاتر پشت له‌ چاکه‌ بکات و به‌ره‌مه‌که‌ی ته‌نها سه‌رکه‌ش بوونی بیت و زیاتر دوری بچاته‌و، له‌ چاکه‌ و زۆتر

(۱) رواه مسلم ۴/ ۱۹۸۸

(۲) رواه البخاري فتح الباري ۱۰/ ۴۹۲

رۆی بچینی له خراپه و تاواندا، نهوا نهو کاته قسه داپرین ههرامه و دروست نی یه، چونکه هیچ بهرزه وهندیه کی شه رعی پی نایه ته دی، به لکو به لاو خراپه ی زیاتری لی ده که ویتته وه.

بۆیه باشتترین چاره سه ر بۆنهم که سه نه وه یه به رده وام چاکه ی له گه لدا بکری و نامۆزگاری و نه سیحه ت بکری ، ههروهک چۆن پیغه مبه ری خوا^ﷺ «که ب» ی کورپی «هالک» و دوو هاو پیکه ی هه جر کرد بۆ ماوه یهک قسه ی له گه ل نه کردن ، چونکه بی نی مه سه له هه تی تیدا یه بۆیان، به لام قسه ی له «عبدالله» ی کورپی «أبی» کورپی «سلول» و مونا فیکه کان دانه بری چونکه مه سه له هه ت و بهرزه وهندیه کی شه رعی نه بی نی له وکاره دا وه زانی هه جرنه کردنیان باشته بۆیان.

له کۆتاییدا :-

ئانه وانه ی ووترا و باسکرا به شیکن له ههرا مه زۆری لاوه کانی نهم سه رده مه.

نَسْأَلُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَسْمَائِهِ الْحَسَنَى أَنْ يَقْسِمَ لَنَا مِنْ خَشْيَتِهِ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيهِ وَمَنْ طَاعْتَهُ مَا يِلْغُنَا بِهِ جَنَّتُهُ وَأَنْ يَغْفِرَ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَأَنْ يَغْنِيَنَا بِحِلَالِهِ عَنْ حَرَامِهِ وَبِفَضْلِهِ عَمَّنْ سِوَاهُ وَأَنْ يَقْبَلَ تَوْبَتَنَا وَيَغْسِلَ حَوْبَتَنَا إِنَّهُ سَمِيعٌ مَجِيبٌ وَصَلَّى وَسَلَّمْ عَلَى النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

نۆسه ر

محمد صالح المنجد

سویاس بؤخوا که یارمه تی دام لهم وهر گپړانه ته و او بوم .

داواکارم له خوای بدمزه یی و به په حم که لهم کاره ماندا به ټی خلاص و نهو
مده بست بوون به هره مهنده مانی کردبی و .... به ټی تباع و شوینکوتنی
پیغمبره که ی پتزارمانی کردبی ..... وه له پیسای پړاو غیری نهو
مده بست بوون خاوینمانی کردبی و .... له کویره پړچکه ی بیدعو
شوینکوتنی غیری پیغمبره که ی پزگارمانی کردبی .

داواکارم له خوای بهرزو پیروز بهرده و امان کات له سره تنه ها پرستنی خو ی
وته نه ها شوین که وتنی پیغمبره که ی وتنه ها په پیره و کردنی دینه که ی، وه و امان
لیبکات نه وه ی نهو به حرامی داناوه به حرامی بزاین توخنی نه که وین، وه
نه وه ی، نهو حلالی کردووه به حلالی بناسین و لیتی به هره مهنه دین.

وصلی الله وسلم علی رسول الامین ، وءاله الطاهرین ، وأصحابه الاکرمین
، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فهم صحابته إلی یوم الدین .

ناوہ پوک

لاپہرہ	باسہ کان
۱	پنخوشکردن
۵	پیشہ کی وہرگیر
۳۳	پیشہ کی نوسہر
۴۴	ہاویہ ش بق خوادانان
۵۸	غہیری خوا مہبہست بوون له عیبادہت دا
۶۰	رہش بینو و بہ شوم زانینی شتہکان
۶۳	سویند خواردن بہ غہیری خودا
۶۶	دانیشتن لہ گہل دووہوہکان یان خراپہ کاران و ھوگریوون پیاوہنہوہ
۶۷	پہلہ کردن لہ نوپڑدا
۷۰	کاری بی ھودہ و جولہی زور لہ نوپڑدا
۷۱	پیش کھوتنی نیمام لہ نوپڑدا بہ نہ نقہست
۷۴	ہاتنی کھسٹک بومزگہوت کھسیر وپیازی خواردبی
۷۶	زیناکردن
۷۹	نیریزی
۸۰	نہ ہاتنی ٹافرہت بوسہر جی پیاوہکھی بہ بی ھیچ عوزدیکی شہری
۸۱	داوی ٹافرہت بوتہلاق لہ میزدہکھی بہ بی ھیچ ھویہکی شہری
۸۳	شوبہاندنی خیزان بہ دایک و خوشک
۸۵	جووتبوون لہ گہل خیزان لہ کاتی بینوپیڑدا
۸۷	جووتبوون لہ گہل دواوہی خیزان
۸۹	دادپہرہر نہ بوونی میزد لہ نیون خیزانہکانیدا
۹۰	بہتہنہا مانہوہ لہ گہل نامہحرہمدا
۹۲	تہوقہکردن لہ گہل ٹافرہتی نامہحرہم

- ۹۴ خۆ پۇخۇش کردنی ئافرهت له کاتی له مالّ ده رچونی
- ۹۶ سهفه رکردنی ئافرهت به بی مه حره م
- ۹۸ تیروانینی ئافرهتی نامه حره م
- ۱۰۰ بی دهنگ بوونی پیاو له ئاست داوین پیسی خیزان و مندالی
- ۱۰۱ تهزویر کردنی نه سه بی مندال و باوک
- ۱۰۳ سوو خواردن ((ریبا))
- ۱۰۷ ده رنه خستنی عه یب و ناته واوی کهل و په لی فروشراو
- ۱۰۹ زیادکردنی نرخ ((النجش))
- ۱۱۱ کرپن و فروشتن له دوا ی بانگی دووه می پۆئی جمعه
- ۱۱۲ قومارو یانسیب
- ۱۱۳ دزی کردن
- ۱۱۶ وه رگرتنی به رتیل و ده مچه ورکردنی خه اک
- ۱۱۷ داگیر کردنی زهوی
- ۱۱۹ وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوی نکاکردنه وه
- ۱۲۲ ئیشکردن به کرێکار و پینه دانی کرێکه ی
- ۱۲۵ دادپه وه ر نه بوون له به خشیندا له نیتوان مندالدا
- ۱۲۷ سوال کردن بی نه وه ی موحتاج وه ژاری
- ۱۲۸ قه رزکردن به مه سستی نه دانه وه ی
- ۱۳۱ خواردنی حه رام
- ۱۳۲ خواردنه وه ی مه ی نه گه ر دلۆپیکیش بیت
- ۱۳۶ به کارهینانی قاپی ئالتون وزیو و خواردن و خواردنه وه تیاید ا
- ۱۳۷ شایه تی دانی درۆ
- ۱۳۹ گوێگرتن له ئاواز و موسیقا
- ۱۴۲ غه یبه ت کردن
- ۱۴۵ دووزمانی کردن
- ۱۴۷ چونه مالی خه لکه وه به بی مۆله ت وه رگرتن
- ۱۴۹ چپه کردنی دووکه س گه ر سییه م ئاماده بی

- ۱۵۰ جل و بهرگی دریتو شوق بچ پیاوان
 ۱۵۲ خوپازاندنه وهی پیاوان به ئالتون به هه رشپوهیه ک بیت
 ۱۵۳ له بهرکردنی جل و بهرگی کورت و تهسک و تهنگ بچ ئافره تان
 ۱۵۵ به کارهتانی پرچی دهستکرد
 ۱۵۶ خوشبهاندنی پیاوان به ئافره تان
 ۱۵۸ پهنک کردنی مووی سهرو پیش به پهنگی پەش
 ۱۶۰ وینهی روح له بهر له سهه پۆشاک و دیوارو کاغه زو شتی له و جۆرانه
 ۱۶۳ درۆ کردن له بینینی خه ودا
 ۱۶۴ دانیشتن له سهه گۆپو پی نان به سهه ریداو میزو پیسای کردن له گۆپستاندا
 ۱۶۶ خوپاک نه کردنه وه له میز
 ۱۶۸ گوئی گرتن له قسهی کۆمه لێک که بلایانه وه ناخۆش بی
 ۱۶۹ دراوسه به تی خراپ
 ۱۷۲ وه سیه تی خراپ و زیانبه خش
 ۱۷۳ یاری کردن به زارو تاو له و شه ترهنج
 ۱۷۴ له عنه ت کردن له ئیماندارو هه رکه سی شیایوی له عنه ت نه بی
 ۱۷۵ شیوه ن و به خه دادپین
 ۱۷۶ لێدان له دهم و چاوو داخکردنی
 ۱۷۷ قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی پۆژ به بی هیچ بیانویه کی شه ری
 ۱۸۲ ناوه پوک

بانگه وازمان

۱. شاره زاکرنی موسلمانان و په رومرده کردنیا نه سهر ریگا راسته که ی نیسلام :
نه مهش دهسته بهر ده بیبه گه رانه وه بو په یرووه رهسه نه که ی نیسلام که بریتی یه نه
قورنانی پیروزو سونه ته کانی پیغه مبه (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) تیگه یشتن و
لیکدانه وه یان ، وه په یروو کردن و گه یاندنیان به و شیوازی که پیشین و پیشه وایانی
نوممهت (سلف صالح) له سهری بوون .
۲. پاک کردنه وه ی بیرو باور و رهوشتی موسلمانان له دیارده کانی شیرک و کوفر و
تاوان ... وه پالاوتن و خاوین کردنه وه ی ناینی نیسلام له بیدعه و بوچونه
داهینراوه کان ... وه وریا کردنه وه ی موسلمانان له شوینه واری ریوا ته لاواز و
هه لبه ستراوه کان ...
۳. زیندوو کردنه وه ی بیرو هوشی رهسه نی نیسلامی له ژیر روشنایی (قورنات و
سونهت) دا و له سهری وشوینی پیشینانی چاکی نه م نوممهت ، له گهل پته وکردنی
برایه تیه کی راسته قینه له سهر بناغه فراوانه جیگیره که ی نیسلام و نه هیشتن و که م
کردنه وه ی دهمارگیری مه زه بی و حیزبی که زال بووه به سهر بیرو هوشی زوری که له
موسلمانان و بوته مایه ی پارچه پارچه بوونیان و ته سک کردنه وه ی برایه تی و
هاوکاریان له چوار چیویه کی ته سکی مه زه بی حیزبیدا .
۴. دانانی چاره سهری نیسلامیانه بو ته واوی نه و گپرو گرفته هاوچه رخانه ی که نه
نارادان ، وه هه ولدان بو دهسته بهر کردنی ژیانیکی نیسلامیانه له سهر ریپازی رهسه نی
پیغه مبه (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) و هاوه له به ریزه کانی و بنیادنانی
کوومه لگه یه کی خواو یست و چه سپاندنی حوکی خوا له زهوی دا ، به بی زیده رهوی کردن و
هه لنانی موسلمانان له سهره لگیرساندن و نانه وه ی ناشوب و فیتنه و یه کتر کوژی .